

პ. ი. ბეჟანიშვილის წიგნის მალაჩიის გამოცემა.

499.962.1-5(075)

~~4109~~

ქართული კრამატიკა

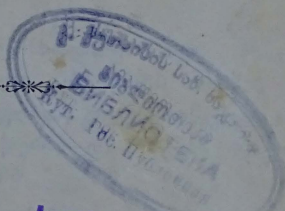
ბეჟანიშვილის წიგნი — 193

სიღვ. ხუნდაძის მიერ

შედგენილი.

204

~~10478
200~~
063.
03.
სპს

წიგნსაცავი

ქუთაისი.

ი. ძილაძისა და ი. ხელაძის სტამბა.

1904.

Дозволено цензурою г. Тифлисъ, 8-го апр. 1904 г.

მოსამზადებელი კლასის კურსი.

შველაფერს, რასაც თვალით ვხედავთ, ან ხელით შევებებით, ან გონებით წარმოვიდგენთ,—ქვია **საბანი**, — მაგალითათ: მთვარე, ბაღასა, ანგელფსა.

*

ზოგ საგანს თავისი ნებით შეუძლია მოძრაობა, მაგალითათ **კაჭკა, თევზს, ფრანველს**: — ამისთანა საგანს **სულიერი საბანი** ეწოდება; — ზოგიერთს კი თავისი ნებით მოძრაობა არ შეუძლია, მაგალითათ **ქვას, ხეს, სახლს**: — ამისთანა საგანს **უსულირ საბანი** ეწოდება.

*

სხვადასხვა საგანს სხვადასხვა სახელი ქვია; ყოველივე საგნის სახელს **არსებითი სახელი** ეწოდება, — მაგალ. ვარსკვლავა, კაჭკა, ფრანველა, ანგელფსა, ხე, ტყე, ქაქრა — და მზგავსი სახელები **არსებითი სახელმებია**.

არსებითი სახელი სამგვარია:

საკუთარი (ბიორგა, თფილასი, ძანთლა),

საზოგადო (კაჭკა, ქაღაქა, მხარე) და

კრებითი (კვარა, ხაღხა, ჯოგა, ფარა, გუნდი).

სახელი არსებითი საუბარში სხვადასხვა განსხვავებულ დაბოლოებას მიიღებს,—მაგალითათ: ტრედნი ხეზე შემოჯდა, მონადირემ ტრედის მოკვლა მოინდომა, ტრედს ტყვია მოხვდა, ტრედმა სული დალია, და სხვ.

სხვადასხვა დაბოლოებით სახელების ცვალებას **ბრუნება** ქვია.

სახელი შვიდნაირი ფორმით იბრუნვის,—თითოეულ ფორმას **ბრუნება** ქვია, ასე რომ სულ შვიდი ბრუნვაა:

1. სასხელაბათი: ბავშ-ი
2. ნათესაბათი: ბავშ-ის
3. მაცემათი: ბავშ-ს
4. მათხრაბათი: ბავშ-მა
5. მოქმედებათი: ბავშ-ით
6. ვნებათი: ბავშ-ა-თ
7. წოდებათი: ბავშ-ო!

*

ბრუნვები კითხვებით გამოიკნობა,—მაგალითათ: ბავშის წიგნი მთელია, ბავშს წიგნი უყვარს, ბავშმა წიგნი კარგათ ისწავლა:—

ვისა წიგნია მთელი?—ბავშის;

ვის უყვარს წიგნი?—ბავშს;

ვინ ისწავლა წიგნი კარგათ?—ბავშმა.

პითხვა ვინ ღვთისა და ადამიანის შესახებ იხმარება, დანარჩენი საგნების შესახებ კი იხმარება

კითხვა რა:—

ვან შექნა ქვეყანა? — ლპერთმა.

ვინ მოდის? — ქალი.

ვასი წიგნია ეს? — ყმაწვილის.

ვის უყურებ შენ? — მხედარს.

რა მირბის? — ხარი.

რის ტყავია ეს? — დათვის.

რას აშენებ? — სახლს.

რამ გაიღვა ფესვი? — მუხამ.

*

რიცხვი ორია: მხოლოდობითა რიცხვა, როცა ერთ საგანზეა ლაპარაკი, მაგალითათ სახლი, და მრავლობითა რიცხვი, როცა ბევრ საგანზეა საუბარი, მაგალითათ სახლები.

არსებით სახელთა გრუნვება.

მხოლოდობითი რიცხვი.

1.

სახ. ვინ? — ძმა

ნათ. ვისი? — ძმის

შიც. ვის? — ძმას

მოთხ. ვინ? — ძმაჲ

მოკმ. ვისით? — ძმით

ვნებ. რათ? — ძმათ

წოდ. ვინ? — ძმაო!

რა? — კატა

რის? — კატის

რას? — კატას

რამ? — კატაჲ

რით? — კატით

რათ? — კატათ

რა? — კატაო!

✓

2.

სახ. ვინ? — მოწმე?	რა? — კლდე
ნათ. ვისი? — მოწმის	რის? — კლდის
მიც. ვის? — მოწმეს	რას? — კლდეს
მოთხ. ვინ? — მოწმემ	რამ? — კლდემ
მქ. ვისით? — მოწმით	რით? — კლდით
მნებ. რათ? — მოწმეთ	რათ? — კლდეთ
წოდ. ვინ? — მოწმეო!	რა? — კლდეო!

✓ 3

სახ. ვინ? — ბავში	რა? — იხვი
ნათ. ვისი? — ბავშის	რის? — იხვის
მიც. ვის? — ბავშს	რას? — იხვს
მოთ. ვინ? — ბავშმა	რამ? — იხვმა
მქ. ვისით? — ბავშვით	რით? — იხვით
მნებ. რათ? — ბავშვით	რათ? — იხვით
წოდ. ვინ? — ბავშო!	რა? — იხვო!

4.

ს. ვინ? — გოგო	რა? — რკო
ნ. ვისი? — გოგოსი	რის? — რკოსი
მც. ვის? — გოგოს	რას? — რკოს
მოთ. ვინ? — გოგომ	რამ? — რკომ
მქ. ვისით? — გოგოთი	რით? — რკოთი
მნ. რათ? — გოგოთ	რათ? — რკოთ
წ. ვინ? — გოგო!	რა? — რკო!

5.

ს. ვინ? — ყრუ	რა? ბუ
ნ. ვისი? — ყრუსი	რის? — ბუსი

მც. ვის?—ყრუს	რას?—ბუს
მთ. ვინ?—ყრუმ	რამ?—ბუმ
მქ. ვისით?—ყრუთი	რით?—ბუთი
მ. რათ?—ყრუთ	რათ?—ბუთ
წ. ვინ?—ყრუმ!	რა?—ბუმ!

მრავლობითი რიცხვი.

1.	2.	3.
ს. ძმ-მბ-ი	მოწმე-მბ-ი	ბავშ-მბ-ი
ნ. ძმ-მბ-ის	მოწმე-მბ-ის	ბავშ-მბ-ის
მც. ძმ-მბ-ს	მოწმე-მბ-ს	ბავშ-მბ-ს
მთ. ძმ-მბ-მა	მოწმე-მბ-მა	ბავშ-მბ-მა
მქ. ძმ-მბ-ით	მოწმე-მბ-ით	ბავშ-მბ-ით
მ. ძმ-მბ-ათ	მოწმე-მბ-ათ	ბავშ-მბ-ათ
წ. ძმ-მბ-ო!	მოწმე-მბ-ო!	ბავშ-მბ-ო!

4.

ს. გოგო-მბ-ი	ყრუ-მბ-ი
ნ. გოგო-მბ-ის	ყრუ-მბ-ის
მც. გოგო-მბ-ს	ყრუ-მბ-ს
მთ. გოგო-მბ-მა	ყრუ-მბ-მა
მქ. გოგო-მბ-ით	ყრუ-მბ-ით
მ. გოგო-მბ-ათ	ყრუ-მბ-ათ
წ. გოგო-მბ-ო!	ყრუ-მბ-ო!

5.

მრავლობით რიცხვში სახელები მეორეგვარი დაბოლოებითაც იბრუნვის: ძმანი, კაცანი, მოწმენი, კლდენი, ბავშნი, იხგნი, გოგონი, რკონი, ყრუნი, ბუნნი.

როცა სახელი მეორე დაბოლოებით იბრუნვის, ორი ბრუნვა არ იხმარება, სახელდობ: მოქმედებითა და ვნებითა.

*

მეორე დაბოლოების ძმავლობითი რიცხვი.

ს. ძმანი, კლდენი, ბავშნი, რკონი, ბუნი

მ. ც. მთ. { ძმათა, კლდეთა, ბავშთა, რკოთა, ბუთა.

მ. ქ. — — —

3. — — —

წ. ძმანო! კლდენო! ბავშნო! რკონო! ბუნო!

შენიშვნები ბრუნვების შესახებ.

1. არსებითი სახელების დაბოლოებანი არიან: ა, ე, ი, ო და უ (მამა, ხე, კაცი, რკო, ბუ).

2. ა-ზე დაბოლოებული სახელები მხოლოდობით რიცხვში მარტო ნათესაობითსა და მოქმედებით ბრუნვაში კარგავს ა-ს, მრავლობითში კი—ყოველგან (ნახეთ წინ მაგალითები: ქმა, კაცა).

3. ე-ზე დაბოლოებული სახელები მარტო მხოლოდობითი რიცხვის ორ ბრუნვაში, სახელდობ ნათესაობითსა და მოქმედებითში, კარგავს ე-ს; მრავლობით რიცხვში კი ე არ იკარგება არცერთ ბრუნვაში (ნახეთ წინ მაგალითები: მოწმე, კლდე).

4. **მ**-სა და **შ**-ზე დაბოლოებული სახელები არსად არ კარგავს **მ**-სა და **შ**-ს (ნახეთ წინ მაგალიტები: **რკო**, **ყრუ**, **ბუ**).

5. **ი**-ზე დაბოლოებული სახელები ყოველგან კარგავს ამ **ი**-ს; მხოლოდობითი რიცხვის ვნებით ბრუნვაში დაბოლოების **თ**-ის წინ ამ შემთხვევაში **ა** ჩაერთვის (ნახეთ მაგალიტები: **ბავში**, **ისვა**).

6. ვნებით ბრუნვაში **თ**-ს გარდა კიდევ იხმარება ჩვენს მწერლობაში დაბოლოება **ღ**, მაგალიტათ: **ბავშად**, **კატად**, **ბავშებად**, **კატებად**.

7. მხოლოდობითი რიცხვის წოდებითი ბრუნვა ზოგჯერ სახელობით ბრუნვას გავს: **მამა!** **დედა!** **მამიდა!** **მლენე!** **ბიორგა!** **ჭავჭავაძე!** (დაწვრილებით I კლასის კურსში ნახათ).

8. მხოლოდობითი რიცხვის ნათესაობით ბრუნვაში ორგვარი დაბოლოებაა: **ის** და **სი**; დაბოლოება **სი** აქვს **მ**-სა და **შ**-ზე დაბოლოებულ სახელებს; ამავე სახელებს მხოლოდობ. რიცხვის მოქმედებით ბრუნვაში აქვს დაბოლოება **თი** (იხ. წინ მაგალიტები: **გოგო**, **რკო**, **ყრუ**, **ბუ**).

დაბოლოება **სი** და **თი** აქვს აგრეთვე ზოგიერთ სხვა სახელებსაც: **მამიდასი**, **შალვასი**, **მლენესი**, **ჩიტუნისაი**; **მამიდათი**, **შალვათი**, **მლენეთი**, **ჩიტუნათი** და სხვ. (დაწვრილებით იხ. I კლასის კურსში).—

სი-ს მაგიერ ზოგჯერ მარტო **ს** იხმარება: **წიგნა** **შალვასი**, ან **შალვას წიგნი**; ვისია ეს წიგნი? — **მლენესი**, ან: ეს **მლენეს წიგნია**.

9 ბრუნვებს ხანდახან სრული დაბოლოებითაც ხმარობენ, ე. ი. ბოლოში უმატებენ **ა**-ს: ნათ. **ბავშისა**, **ბავშებისა**, მიც. **ბავშსა**, **ბავშებისა**, მოქმ. **ბავშითა**, **ბავშებითა**, ვნ. **ბავშათა**, **ბავშებითა** (ბავშადა, ბავშებადა). —

ი-ზე დაბოლოებულ სახელებს მოთხრობით ბრუნვაში ყოველთვის **მა** ემატება (ბავში—**ბავშმა**); **ა**-სა, **მ**-სა, **ო**-სა და **უ**-ზე დაბოლოებულს კი **მ** (**კატამ**, **კლდემ**, **ჯგომ**, **ბუმ**); იშვიათათ აქაც იხმარება სრული დაბოლოება **მა**: **ბრძამა** სთქვა, **ბუმსა** სცნა და სხვ. (დაწვრილებით იხ. I კლასის კურსში).

10. მრავლობით რიცხვში, როცა პირველი დაბოლოებით ვაბრუნებთ, სიტყვებს ბრუნვებში იგივე დაბოლოება აქვს, როგორც მხოლოლობით რიცხვში; განსხვავება მხოლოდ იმაშია, რომ მრავლობითში დაბოლოების წინ **მბ** ჩაერთვის:

ბავშ-ებ-ი, **ბავშ-ებ-ის**, **ბავშ-ებ-ის** და სხვ. (შეადარეთ მხოლოლობით რიცხვს).

მნებით ბრუნვაში აქ დაბოლოების წინ **მბ**-ს გარდა ყოველთვის ემატება კიდევ **ა**:

ბავშ-ებ-ა-თ, **ჯგო-ებ-ა-თ**, **ბუ-ებ-ა-თ** (ნახეთ მე-5 შენიშვნა).

11. როცა მრავლობით რიცხვში სიტყვას შეორე დაბოლოებით ვაბრუნებთ, სამ ბრუნვას: **ნათესაობითს**, **მაცემითსა** და **მოთხრობითს** — ერთნაირი დაბოლოება აქვს, სახელდობ **თა** (იხ. წინ მაგალითები, გვ. 8).

თუ შეგვხვდა სადმე, მაგალითათ, ფორმა **ბავშ-**თა და გვინდა გავიგოთ, თუ რომელი ბრუნვაა ეს ფორმა, — იმ შემთხვევაში კითხვას უნდა მივმართოთ: რომელი ბრუნვის კითხვასაც მოითხოვს ეს ფორმა, ის ბრუნვა იქნება.

მოვიყვანოთ მაგალითები:

1. ამ **ბავშთა** მშობლები აქ არიან.
2. ივანე ამ **ბავშთა** სცემდა.
3. ეს ამბავი ამ **ბავშთა** სთქვეს.

პირველ მაგალითში სიტყვა **ბავშთა** თხოულობს კითხვას: ვისა? (ვისა მშობლები არიან აქ?); მეორე მაგალითში იმავე სიტყვას კითხვა უნდა: ვისა? (ვისა სცემდა ივანე?); მესამეში უნდა კითხვა: ვან? (ვანა სთქვა ეს ამბავი?).

მაშასადამე, პირველ მაგალითში **ბავშთა** ნათესაობითი ბრუნვაა, მეორეში — მიცემითი, მესამეში — მოთხრობითი.

12. ზოგიერთი სახელები კარგავს ბრუნვებში ძირის ხმოვანს **ა**-ს, **ე**-სა და **ო**-ს.

პვილოთ, მაგალითათ, სახელები: ბაწარი, კედელი, გოდორი; ამათგან ნათესაობითი ბრუნვა იქნება: ბაწარს, კედლის, გოდარს, მოქმედებითი: ბაწრით, კედლით, გოდრათ, ვნებითი: ბაწრათ, კედლათ, გოდრათ.

მხოლოდობით რიცხვში მარტო ამ სამ ბრუნვაში იკარგება ზემოხსენებული ხმოვანები, მრავლობითში

კი—ყველა ბრუნვაში: ბაწრება, ბაწრებას, ბაწრებს, ბაწრებმა, ბაწრებით, ბაწრებათ, ბაწრებო! (დაწვრილებით იხ. I კლასის კურსში).

ზედსართავი სახელი.

ბრსებით სახელებს გარდა საუბარში სხვა სიტყვებიც იხმარება.

ჩვენს მუხაზე **ჰვითელი** მიმინო შემოჯდა.

ამ მაგალითში სიტყვა **ჰვითელი** დაკრთვას სახელს „მიმინო“ და გვიჩვენებს მის თვისებას;— ამისთანა სიტყვას **ზედსართავი სახელი** ეწოდება.

აი კიდევ ზედსართავი სახელები:

შავი, თეთრი, მალალი, დაბალი, ვიწრო, ფართო, ღრმა;—ტყიანი, ქვიანი, მთიანი, მტვრიანი;— შარშანდელი, დღევანდელი, გუშინდელი, შარშანდლური, გუშინდლური;—სოფლელი, ქალაქელი, სოფლური, ქალაქური;—საყმაწვილო, სასოფლო, სახალხო და სხვ.

ზედსართავი სახელების კითხვებია: რაგონი? სადაური? რადინდელი?

რიცხვითი სახელი.

რიცხვის აღმნიშვნელ სახელს **რიცხვითი სახელი** ქვია:

ერთი, ხუთი, ასი;—პირველი, მეხუთე, მეასე, ოცდამეათე, ას ორმოცდამეათე და სხვ.

ნაცვალსახელი.

ზანო გახარებულთა: დედამ **მას** ახალი ტანი-სამოსი შეუკერა.

ამ მაგალითში **მას** ნახმარია სახელის (**ზანოს**) მაგიერ,—ამისთანა სიტყვას **ნაცვალსახელი** ქვია (რადგან **სახელის** ნაცვლათ იხმარება).

აი კიდევ ნაცვალსახელები:

მე, შენ, ის;—ჩემი, შენი, მისი;—ვინ? რა? რომელი? ვისი?—ვინმე, რამე, რომელიმე;—თვით, თვითონ, ყველა, ყოველი.

ზ მ ნ ა.

ბავშმა წიგნი **წაიკითხა**.

ამ მაგალითში სიტყვა **წაიკითხა** მოქმედებას ვვიჩვენებს,—მოქმედების აღმნიშვნელ სიტყვას **წმნა** ეწოდება.

მაგალითები: მე ვსწერ, ჩვენ ვკითხულობთ, თქვენ ლაპარაკობთ, ის ხატავს, ისინი ხატვენ და სხვ.

თ ა ნ დ ე ბ უ ლ ი.

მთაწმი თოვლი ძევს, თევზი წყალში ცხოვრობს, ბავში ლობეს**თან** სდგას, ყურდგელი ტყის**კენ** გაიქცა, ძმის**გან** წერილი მივიღე.

ამ მაგალითებში **წმ**, **ში**, **თან**, **კენ**, **გან** არსებით სახელებს ბოლოში ემატება, თან უდევს;—ამისთანა სიტყვას **თანდებული** ქვია.

ზ მ ნ ის ა რ თ ი.

ბავში **შქანართ** ზის, ბერიკაცი **ნელა** მიდის, შაში **ტაბილათ** გალობს, მასწავლებელი **ხმამალ-ლა** ლაპარაკობს.

მოყვანილ მაგალითებში სიტყვები: **წენარათ**, **ნელა**, **ტკბილათ**, **ხმაძალა** მოქმედების თვისებას გვიჩვენებს (**დაგად** ზის? **დაგად** გალობს? და სხვ.); ამისთანა სიტყვა ყოველთვის ზმნას ახლავს, **ჴმნას** **დაგად**თვას—და ამიტომ **ზმნისართი** ეწოდება.

კ ა ვ შ ი რ ი.

ბიორგი და **ლეონი** კარგათ სწავლობენ.—

ქველამ იცის, **რომ** სწავლა საჭიროა.—

ძუჩაში ტალახია, **რადგან** გუშინ სწვიმდა.—

როცა კარგათ მოემზადები, კლასში შევიწინ—

თუ კარგათ ისწავლი, **სასარგებლო** კაცი გა-
მოხვალ.—

სიტყვა და აკავშირებს ერთმანეთთან სახელებს (**ბიორგი** და **ლეონი**);—**სიტყვები** **რომ**, **რადგან**, **როცა**, **თუ**—აკავშირებს (აბაძს) ერთმანეთთან სხვა-დასხვა აზრებს;—ამისთანა სიტყვას გრამატიკაში **აკავშირი** ეწოდება.

ზოგისდებულნი.

ოხ, ღმერთო ჩემო!

ჴმ, ბიჭებო, დავტრიალდეთ!

ჰოპ, ჰოპ! ჰერი, ჰერი!
ჩუ, გამობტა აგერ წყერი!

ოხ, ჭე, ჭოჰ, ჭერა, ჩუ—ამისთანა სიტყვები ვიხატავს სულის სხვადასხვანაირ მოძრაობას: ზოგი წუხარებას, ზოგი აღტაცებას, სიხარულს, გაკვირებას. ამისთანა სიტყვებს გრამატიკაში **შორისდებული** ეწოდება.

*

ამ სახით, ადამიანის სასაუბრო ენა ან სიტყვა ჯბრა სხვადასხვაგვარი ნაწილისაგან შესდგება; ამათ წოდება **სიტყვის ნაწილები**.

შ ი ვ ო ხ რ ა .

ზენა ძაძვანდას, ე. ი. სცელის დაბოლოებას არებსა და დროებში.

ვ ი რ ი .

ვინც ლაპარაკობს, ის არის ზარგელა ზარა:

ქე ვსწერ, ჩვენ ვსწერთ;

ქე ვკითხულობ, ჩვენ ვკითხულობთ.

ვისაც ელაპარაკებიან, ის არის შეორე ზარა:

შენ სწერ, თქვენ სწერთ;

შენ კითხულობ, თქვენ კითხულობთ.

ვიზედაც ლაპარაკობენ, ის არის მესამე ზარა:

ისა სწერს, ისინა სწერენ;

ის კითხულობს, ისინა კითხულობენ.

დ რ მ.

მიმოხრაში გაირჩევა სამა დრო: აწმეო, ნამეო და ძეოფადი.

1. აწმეო, ე. ი. ახლანდელი დრო; — აწმეო დროის კითხვებია:

რას ვშვრები? რას უნდა ვშვრებოდე?

რას ვშვრები მე? — მე ვსწერ

რას შვრები შენ? — შენ სწერ

რას შვრება ის? — ის სწერს

რას ვშვრებით ჩვენ? — ჩვენ ვსწერთ

რას შვრებით თქვენ? — თქვენ სწერთ

რას შვრებიან ისინი? — ისინი სწერენ.

მე რას უნდა ვშვრებოდე? — მე უნდა ვსწერდე

შენ რას უნდა შვრებოდე? — შენ უნდა სწერდე

ის რას უნდა შვრებოდეს? — ის უნდა სწერდეს

ჩვენ რას უნდა ვშვრებოდეთ? — ჩვენ უნდა ვსწერდეთ

თქვენ რას უნდა შვრებოდეთ? — თქვენ უნდა სწერდეთ

ისინი რას უნდა შვრებოდენ? — ისინი უნდა სწერდენ.

2. ნამეო, ე. ი. წასული დრო; — ნამეო დროის კითხვებია:

რას ვშვრებოდა? რა ვქენა?

რა მიქნია? რა უნდა მექნა?

რა უნდა მექნას? რას ვაწამდა?

მე რას ვშვრებოდი? — მე ვსწერდი

შენ რას შვრებოდი? — შენ სწერდი

ის რას შვრებოდა? — ის სწერდა

ჩვენ რას ვშვრებოდით?—ჩვენ ვსწვდით
თქვენ რას შვრებოდით?—თქვენ სწვდით
ისინი რას შვრებოდენ?—ისინი სწვდენ.

მე რა ვქენი?—მე ვსწვრე (დავსწვრე)

შენ რა ქენი?—შენ სწვრე (დასწვრე)

მან რა ქნა?—მან სწვრას (დასწვრა)

ჩვენ რა ვქენით?—ჩვენ ვსწვრეთ (დავსწვრეთ)

თქვენ რა ქენით?—თქვენ სწვრეთ (დასწვრეთ)

მათ რა ქნეს?—მათ სწვრეს (დასწვრეს).

მე რა მიქნია?—მე მიწვრია (დამიწვრია)

შენ რა გიქნია?—შენ გიწვრის (დაგიწვრია)

მას რა უქნია?—მას უწვრია (დაუწვრია)

ჩვენ რა გვიქნია?—ჩვენ გვიწვრის (დაგვიწვრია)

თქვენ რა გიქნიათ?—თქვენ გიწვრით (დაგიწვრით)

მათ რა უქნიათ?—მათ უწვრით (დაუწვრით).

მე რა უნდა მექნა?—მე უნდა მეწვრას (დამეწვრა)

შენ რა უნდა გექნა?—შენ უნდა გიწვრას (დაგიწვრა)

მას რა უნდა ექნა?—მას უნდა ეწვრას (დაეწვრა)

ჩვენ რა უნდა გვექნა?

—ჩვენ უნდა გვიწვრას (დაგვიწვრა)

თქვენ რა უნდა გექნათ?

—თქვენ უნდა გიწვრათ (დაგიწვრათ)

მათ რა უნდა ექნათ?

—მათ უნდა ეწვრათ (დაეწვრათ).

მე რა უნდა გექნას?—მე უნდა გეწერო (დაგეწეროს)
შენ რა უნდა გექნას?

—შენ უნდა გავწერო (დაგეწეროს)
მას რა უნდა ექნას?—მას უნდა ეწეროს (დაეწეროს)
ჩვენ რა უნდა გვექნას?

—ჩვენ უნდა გგვეწეროს (დაგვეწეროს)
თქვენ რა უნდა გექნასთ?

—თქვენ უნდა გეწეროსთ (დაგეწეროსთ)
მათ რა უნდა ექნასთ?

—მათ უნდა ეწეროსთ (დაეწეროსთ).

მე რას ვიზამდი?—მე ვსწერდი (დავსწერდი)

შენ რას იზამდი?—შენ სწერდი (დასწერდი)

ის რას იზამდა?—ის სწერდა (დასწერდა)

ჩვენ რას ვიზამდით?—ჩვენ ვსწერდით (დავსწერდით)

თქვენ რას იზამდით?—თქვენ სწერდით (დასწერდით)

ისინი რას იზამდენ?—ისინი სწერდენ (დასწერდენ).

3. მყოფადი, ე. ი. მომავალი დრო;—მყოფადი
დროის კითხვებია:

რას ვიზამ? რას ვიზამდე? რა უნდა გქნას?

მე რას ვიზამ?—მე ვსწერ (დავსწერ)

შენ რას იზამ?—შენ სწერ (დასწერ)

ის რას იზამს?—ის სწერს (დასწერს)

ჩვენ რას ვიზამთ?—ჩვენ ვსწერთ (დავსწერთ)

თქვენ რას იზამთ?—თქვენ სწერთ (დასწერთ)

ისინი რას იზამენ?—ისინი სწერენ (დასწერენ).

მე რას ვიზამდე? — მე ვსწერდე (დავსწერდე)
 შენ რას იზამდე? — შენ სწერდე (დასწერდე)
 ის რას იზამდეს? — ის სწერდეს (დასწერდეს)
 ჩვენ რას ვიზამდეთ? — ჩვენ ვსწერდეთ (დავსწერდეთ)
 თქვენ რას იზამდეთ? — თქვენ სწერდეთ (დასწერდეთ)
 ისინი რას იზამდენ? — ისინი სწერდენ (დასწერდენ).

მე რა უნდა ვქნა? — მე უნდა ვსწერო (დავსწერო)
 შენ რა უნდა ქნა? — შენ უნდა სწერო (დასწერო)
 მან რა უნდა ქნას? — მან უნდა სწეროს (დასწეროს)
 ჩვენ რა უნდა ვქნათ?

— ჩვენ უნდა ვსწეროთ (დავსწეროთ)
 თქვენ რა უნდა ქნათ?

— თქვენ უნდა სწეროთ (დასწეროთ)
 მათ რა უნდა ქნან? — მათ უნდა სწერონ (დასწერონ).

*

ბმანება ქართულათ ორნაირათ გამოიხატება:

1. დამტკიცებათ: სწერე, იკითხე! სწეროს, იკითხოს! ვსწეროთ, ვიკითხოთ! სწერეთ, იკითხეთ! სწერონ, იკითხონ!

და 2. უარყოფითათ: ნუ სწერა, ნუ კითხულა! ნუ სწერს, ნუ კითხულობს! ნუ ვსწერთ, ნუ ვკითხულობთ! ნუ სწერენ, ნუ კითხულობენ! არ სწერო, არ იკითხო! არ სწეროს, არ იკითხოს! არ ვსწეროთ, არ ვიკითხოთ! არ სწეროთ, არ იკითხოთ! არ სწერონ, არ იკითხონ!

ქართულ ენაში **აზგვანი** **ძამახნაა**.

პარველ ძამახნას ის ზმნები ეკუთნის, რომელიც აწმყო დროში პირველ პირში **მ**-ით იწყება: მე **ვაშენებ**, **ვსწერ**, **ვკითხულობ**, **ვხატავ**; მე **ვუწერ**, **ვუშენებ**, **ვუკითხავ**.

მეორე ძამახნას ის ზმნები ეკუთნის, რომელიც აწმყო დროში **მ**-ით იწყება: **მიყვარს**, **მიხარია**, **მწამს**, **მესმის**, **მეხარება**.

მეორე მიმოხრის ზმნა განსხვავებულათ მიმოიხრის.—**ავიღოთ** მაგალითათ **ზმნა ძაყვანს**:

ა წ მ ე ა დ რ ა.

რას ვშვრები?—მე **ძაყვანს** (შენ გიყვარს, მას უყვარს; ჩვენ გვიყვარს, თქვენ გიყვართ, მათ უყვართ).

რას უნდა ვშვრებოდე?—მე უნდა **ძაყვანდე** (შენ გიყვარდეს, მას უყვარდეს; ჩვენ გვიყვარდეს, თქვენ გიყვარდესთ, მათ უყვარდესთ).

ნ ა მ ე ა დ რ ა.

რას ვშვრებოდე?—მე **ძაყვანდა** (შენ გიყვარდა, მას უყვარდა; ჩვენ გვიყვარდა, თვენ გიყვარდათ, მათ უყვარდათ).

რა ვქენი?—მე **შეძაყვანდა** (შენ შეგიყვარდა, მას შეუყვარდა; ჩვენ შეგვიყვარდა, თქვენ შეგიყვარდათ, მათ შეუყვარდათ).

რა მიქნია?—მე ძევარებას (შენ გყვარებია, მას ყვარებია; ჩვენ გვყვარებია, თქვენ გყვარებიათ, მათ ყვარებიათ).

რა უნდა მექნა?—მე უნდა ძევარებოდას (შენ გყვარებოდა, მას ყვარებოდა; ჩვენ გვყვარებოდა, თქვენ გყვარებოდათ, მათ ყვარებოდათ).

რა უნდა მექნას?—მე უნდა ძევარებოდეს (შენ გყვარებოდეს, მას ყვარებოდეს; ჩვენ გვყვარებოდეს, თქვენ გყვარებოდესთ, მათ ყვარებოდესთ).

რას ვიზამდი?—მე მეყვარებოდა, შენ გეყვარებოდა, მას ეყვარებოდა; ჩვენ გვეყვარებოდა, თქვენ გეყვარებოდათ, მათ ეყვარებოდათ).

მ ე ვ ა რ ე ბ ა

რას ვიზამ?—მე ძევარებას (შენ გეყვარება, მას ეყვარება; ჩვენ გვეყვარება, თქვენ გეყვარებათ, მათ ეყვარებათ).

რას ვიზამდე?—მე ძევარებოდეს (შენ გეყვარებოდეს, მას ეყვარებოდეს; ჩვენ გვეყვარებოდეს, თქვენ გეყვარებოდესთ, მათ ეყვარებოდესთ).

რა უნდა ვქნა?—მე უნდა ძევაროდას (შენ გეყვაროდა, მას ეყვაროდა; ჩვენ გვეყვაროდა, თქვენ გეყვაროდათ, მათ ეყვაროდათ).

თქვენ გეყვაროსთ, მათ ეყვაროსთ; ან:
შემიყვარდეს, შეგიყვარდეს, შეუყვარდეს
და სხვ.).

თ ა ვ ს ა რ თ ე ბ ი.

ზმნებს თავში დაერთვის სხვადასხვა ნაწილაკები:
სახლი ავაშენე, საქმე ბავაკეთეთ, წერილი და-
ესწერე, წიგნი წავიკითხეთ, ბავშები კლასში შევიდენ,
კაცს ტვირთი მიიქვს, მამა-ჩემმა ფული მომცა.

ა, გა, და, წა, შე, მი, მო არის თავსართები.

ახალ ენაში უფრო ხშირათ მოკლე თავსარ-
თები იხმარება (ა, გა, წა, ჩა), ძველ ენაში კი სრუ-
ლი თავსართები იხმარებოდა: ად, გან, წარ, შთა, —
მაგალითათ: ადგასრულე, განგათავისუფლე, წარვი-
და, შთავადა (ახლა ვიტყვით: ავასრულე, გავათავი-
სუფლე, წავიდა, ჩავიდა).

ზოგჯერ ახალ ენაშიც იხმარება სრული თავ-
სართები: აღძვითქვა, აღიჭურვა, განცვიფრდა, გან-
ხორცაუღდა, წარსდგა, წარმოადგინეს.

მ ი მ ლ ე ო ბ ა.

ზმნისგან კეთდება ერთგვარი ფორმა, რომე-
ლიც ზედსართავ სახელსა გავს:

მწერელი (დამწერელი, დამწერი), დაწერილი,
დანაწერი, საწერი (დასაწერი); მკითხველი (წამკითხ-
ველი), საკითხავი (წასაკითხავი); — მკეთებელი (გა-

მკეთებელი), გაკეთებული, განაკეთები, საკეთებელა
(გასაკეთებელი).

ამისთანა ფორმას მიმღობა ქვია.

არსებითისა და ზედსართავი სახელის ერთათ ბრუნვება.

თუ ზედსართავი სახელი ა-სა, ე-სა, ო-სა და უ-ზე
ბოლოვდება, — როცა არსებით სახელთან არის შეერთებული, ყოველგან უცვლელათ რჩება, ე. ი. არც
ბრუნვებში იცვლება და არც რიცხვში:

ს.	ბრძანაკაცი	ბრძა	კაცები
ნ.	ბრძანაკაცის	ბრძა	კაცების
მც.	ბრძანაკაცს	ბრძა	კაცებს
მთ.	ბრძანაკაცმა	ბრძა	კაცებმა
მქ.	ბრძანაკაცით	ბრძა	კაცებით
მ.	ბრძანაკაცათ	ბრძა	კაცებათ
წ.	ბრძა კაცო!	ბრძა	კაცებო!

აბრუნეთ: მოკლე ჯოხი, ფართო მიღორი,
ტლუ ბიჭი.

* *

როცა ზედსართავი სახელი ი-ზეა დაბოლოებული, მხოლოდ სამ ბრუნვაში რჩება უცვლელათ: **ჩახელობითსა, წათესაობითსა და მოქმედებითში**; დანარჩენ ბრუნვებში კი სცვლის დაბოლოებას. მხო-

ლოობიასა და მრავლობით რიცხვში ზედსართავი სახელი ერთნაირათ იბრუნვის.

ს.	ძაღლი მთა	ძაღლი მთება
ნ.	ძაღლი მთის	ძაღლი მთების
მც.	ძაღლ მთას	ძაღლ მთებს
მთ.	ძაღლმა მთამ	ძაღლმა მთებმა
მქ.	ძაღლი მთით	ძაღლი მთებით
მ.	ძაღლ მთათ	ძაღლ მთებათ
წ.	ძაღლთ მთათ!	ძაღლთ მთებო!

მეორე დაბოლოებით ასე იბრუნვის:

ს.	ძაღლი მთანი	მც.	ძაღლ მთათა
		მთ.	ძაღლ მთათა
ნ.	ძაღლ მთათა	წ.	ძაღლთ მთანო!

* *

მიძლეობა და რიცხვითი სახელიც არსებით სახელთან ისე იბრუნვის, როგორც ზედსართავი სახელი.

აბრუნეთ: მკითხველი ბავში, წაკითხული ბართი, საკითხავი წიგნი; ერთი კაცი, მკვთოე წელიწადი.

* *

ზედსართავი სახელი, მიძლეობა და რიცხვითი სახელი ცალკე ისე იბრუნვის, როგორც არსებითი სახელი.

ს.	თეთრი	მკითხველი	ერთი	თეთრები
ბ.	თეთრის	მკითხველის	ერთის	თეთრების
მც.	თეთრს	მკითხველს	ერთს	თეთრებს
მთ.	თეთრმა	მკითხველმა	ერთმა	თეთრებმა
მქ.	თეთრით	მკითხველით	ერთით	თეთრებით
მ.	თეთრათ	მკითხველათ	ერთათ	თეთრებათ
წ.	თეთრო!	მკითხველო!	ერთო!	თეთრებო!

წ ი ნ ა დ ა დ ე ბ ა .

რაიმე აზრს ჩვენ გამოვსთქვამთ სიტყვების საშვალეებით:

მანო კარგათ სწავლობს.

ამ ყმაწვილს კარგი ყოფაქცევა აქვს.

ღედას შვილი უყვარს.

ცალკე გამოთქმულს თითოეულ აზრს გრამატიკაში წინადადება ქვია.

*

წინადადების შესადგენათ უმთავრესათ ორი ნაწილია საჭირო: ერთი—საგანი, რომელსაც ჩვენი საუბარი შეეხება; ამისთანა ნაწილს ქვია ქვემდებარე; მეორე—მოქმედება, რომელიც ქვემდებარეს შეეხება; ამისთანა ნაწილს შემასმენელი ეწოდება.

ბავში წიგნს კითხულობს.

ამ წინადადებაში ქვემდებარე არის ბავში, შემასმენელი—კითხულობს.

შვემდებარე ქართულ ენაში სამ ბრუნვაშა და-
ისმის: სასხელობათსა, მიცემათსა და მოთხრო-
ბათშა:

მაძა ოჯახს უვლის.

ღედას შვილები უყვარს.

ბავშშა წერილი დასწერა.

*

შვემდებარესა და შექმსმენელს წინადადების
უძთავრესი ნაწალები ქვია.

წინადადებას სხვა ნაწილებიც აქვს, რომელსაც
ძეორე ხარასხას ნაწილები ეწოდება.

ძეორე ხარისხის ნაწილები სამგვარია: დამატე-
ბა, განსახლვრება და გარემება.

*

1. დამატება არის სიტყვა, რომელიც ზმნას
(შემასმენელს) დაერთვის, დამატება აზრის შესა-
ვსებათ.

დამატების კითხვებია: რა? რის? რას? რით?
რათ? ვინ? ვისი? ვის? ვისით?

მაგალითები:

ბავშებმა წიგნები წაიკითხეს.

ბულად მეომარს სიკვდილის არ ეშინია.

ქართველები მამულსა ღ საწმუნობას იცავდენ.
ხე წაღდით გასხებეს.

ზიცარი შეშაო ეხმარეთ.

მოსწავლეს უყვარს მასწავლებელი.

შვილს დედ-მამის ერიდება.

პატივი ეც მამასა და დედას!

*

2. **ზანსაზღვრება** არის სიტყვა, რომელიც საზღვრავს, განმარტავს უმეტესათ ქვემდებარესა და დამატებას.

ზანსაზღვრების კითხვებია: **როგორი? რომელი? რამდენი? მერამდენი? სადაური? როდინდელი? ვისი? რის?**

მაგალითები:

აჟი შვილი დედ-მამის მაგინებელია.

მს ბავში კარგათ სწავლობს.

ასა (ჯოხი) დამკარ, ერთი (სიტყვა) მათქმევეინეო.

ძოტე ჰინგელი მოსწავლეა, ანდრო კი მეორე.

საქართველოში კახური ღვინოა ნაქები.

შანშანდელ წელიწადს ვერ დავემდურებით.

მოსწავლის სიმდიდრე სწავლაა.

მეინჯარის წვერზე მუდამ თოვლი ძივს.

*

3. **ზარემოება** არის სიტყვა, რომელიც გვიჩვენებს, რა გარემოებაში (რა მდგომარეობაში) არის რომელიმე საგანი.

ზარემოება ხუთგვარია: **ადგილის, დროის, მიწეზის, მიზნის და ვითარების.**

ადგალას განქმეობის კითხვებია: სად? საით?
საითკენ? საიდან? სანამდი?

მაგალითები:

თევზი წყალში არ დაფასდებაო.

მს ვაჭარი თფილისს მიღის, აქიდან სპანსე-
თისკენ გაემგზავრება.

ბემი ინგლისიდან ბათუმს მოღის.

ასე იარე მცხეთამდი, მცხეთაში გაგივაკდება.

*

ღრუის განქმეობის კითხვებია: როდის? რა
ღრუს? რა ღრვიდან? როდემდი? რა ღრუ?დი?

მაგალითები:

ბუშან დილიდან საღამომდი იწვიმა, ბინდისას
გამოიღარა.

ჭართველი ხალხი მეოთხე საუკუნეში გაქრის-
ტიანდა.

საქართველოს უძველესა ღრვიდანვე მტრები
ესეოდენ.

მიწეზის განქმეობის კითხვებია: რატომ?
რათა? რის გამომ? რა მიწეზათ? რათ?

მაგალითები:

მდინარე ხშირი წვიმებსა გამომ ძლიერ გადიღდა.
სანდრო სიზარმანცით დაბრკოლდა სწავლაში,
მიშო კი—ავათმეოფობით.

ქაცო, რათ (რატომ) არ იტყვი მართალს?

მიზნის გარემოების კითხვებია: რისთვის?
რა მიზნით?

მაგალითები:

ჯარები საომრათ იკრიბება.

ბეჯითი მოსწავლე სწავლისთვის დადის უკო-
ლაში, ზარმაცი კი—სათამაშოთ.

*

შითარების გარემოების კითხვებია: რატომ?
რატომ? რანაინათ? რა სახით?

მაგალითები:

ცისკარმა აღმოსავლეთი ვარდისაფურათ შეღება.

ცა წითლათ-ყვითლათ ღელავდა.

ბავშვები ხმამაღლა ლაპარაკობენ.

ჩვენ ქვეითათ მივდივართ.

აღმართ-აღმართ მივდიოდით მე ნელა.

წოდებითი სიტყვა (მიმართვა).

წოდებით ბრუნვაში დასმულ სიტყვას წინადა-
დებაში წოდებითი სიტყვა ქვია, ან მიმართვა.

მაგალითები:

ბაღი-გამოღი, გუთანო! დინდიტავ, ბანი უთ-
ხარო!

მულო, შენ გეუბნები,—რძალო, შენ გაიგონეო!

ბიჭო, ვისი ხარ, ძალსაწო?

ჩიტო, ჩიტო ჩიორავ! — რაო, ბატონო ძელაო?

ხმები; ანბანი.

სიტყვები სხვადასხვა სქების საშვალებით გამოითქმის: მ-ა-მ-ა, დ-ე-დ-ა, ს-ა-ს-ლ-ი, შ-უ-რ-ა.

სქები აღამიანის სამეტყველო ორგანოებით გამოითქმის: ბაგით, კბილით, ხორხით, სასით, ენით.

ბაგით გამოითქმის ბ, მ, პ, ფ—და ამათ ეწოდება ბაგისძიერი სქები;—

დ, თ, ტ კბილისძიერი სქებია;—

გ, კ, ქ, ლ, ყ, ჰ—ხორხისძიერი სქებია,—
და სხვ.

ხმების გამომხატველ საწერ ნიშნებს ასოები ეწოდება.

ძართულ ანბანში ოცდაცამეტი ასოა; ხუთი მათგანი ხმოვანია: ა, მ, ი, ო და უ; დანარჩენი კი თანხმოვანი ასოებია: ბ, გ, დ, ვ, ზ, თ, ქ, ლ და სხვ. *).

*) ჩვენს ანბანში ძველათ კიდევ შემდეგ ასოებს ხმარობდნენ: ც, ძ, ჰ, კ, ჴ, —ანბანი ძველათ ანგარიშისთვისაც იხმარებოდა:

ა—1	იგ—13	ე—60	შ—900
ბ—2	იდ—14	ო—70	ჩ—1000
გ—3	იე—15	პ—80	ც—2000
დ—4	ივ—16	ყ—90	ძ—3000
ე—5	იზ—17	რ—100	წ—4000
ვ—6	ის—18	ს—200	ჭ—5000
ზ—7	ით—19	ტ—300	ხ—6000
ც—8	კ—20	უ—400	კ—7000
თ—9	კა—21 და სხ.	ფ—500	ჯ—8000
ი—10	ლ—30	ქ—600	ჰ—9000
ია—11	მ—40	ღ—700	გ—10,000
იბ—12	ნ—50	ყ—800	და სხვ.

მ ა რ ც ვ ა ლ ი .

შოველ სიტყვაში არის ერთი ან რამდენიმე ხმოვანი, აგრეთვე ერთი ან რამდენიმე თანხმოვანი ხმა: .

ხე, კაცა, ბუნაბა, მონადირე.

ითოთეულ სიტყვაში იმდენი ძანცვალაა, რამდენი ხმოვანიც შიგ ურევია; მაგალითათ: სიტყვა ხე ერთმარცვლოვანია, კაცა — ორმარცვლოვანი, ბუნაბა — სამმარცვლოვანი, მონადირე — ოთხმარცვლოვანი.

სასვენი ნიშნები.

საუბრის ან კითხვის დროს, აქა-იქ, სხვადასხვა აზრების გასარჩევათ, საჭიროა ხმის აწევა ან დაშვება, შეჩერება, შესვენება; შესასვენებელ ადგილებზე დაისმის სხვადასხვა ნიშნები, რომელსაც სასვენა ნიშნები ქვია.

სასვენა ნიშნები ათნაირია:

1) , (მძიმე)	6) : (ორწერტილი)
2) . (წერტილი)	7) ( ) (ფრჩხილები)
3) ; (წერტილმძიმე)	8) „“ ან « » (ბრჭალები)
4) ? (კითხვის ნიშანი)	9) — (ხაზი ან ტირე)
5) ! (გაკვირვების ნიშ.)	10) - ან - (გადასატ. ნიშ.)

1

1. როცა რამდენიმე სხვადასხვა საგანი ან მოქმედებაა ერთათ ჩამოთვლილი, მათ შორის მძიმე და დაისმის:

ძათამი, ბატი, ინდოური, იხვი და ფარშევანგი შინაური ფრინველები არიან; — ბავშვები ხან სწერენ, ხან კითხულობენ, ხან თამაშობენ.

მძიმე აგრეთვე დაისმის, როცა აზრი იწყება კავშირებით: **რომ, როდესაც, რადგანაც, მაგრამ**, — აგრეთვე ნაცვალსახელით **რომელიც**; მძიმე ამ შემთხვევაში ამ სიტყვების წინ დაისმის:

ეს ყველამ ვიცით, **რომ** მგლები გაუმაძლარი არიან.

ძაცი მაშინ გაიგებს ყველაფერს, **როდესაც** (როცა) სწავლაში გაიწრთვნება.

ეს ბავში ვერაფერს სწავლობს, **რადგან** მასწავლებელს ყურს არ უგდებს.

ავათა ვარ, **მაგრამ** მაინც ვშრომობ.

შველას ახსოვს **თამარი**, **რომელიც** მეთორმეტე საუკუნეში მეფობდა.

2. **ძათხვის ნიშანი** მაშინ დაისმის, როცა წინადადებით რამე კითხვა გამოიხატება:

ხად მიდიხარ? ვინა სთქვა?

როდის მოდი? რა გქვია სახელათ?

3. **მწვერტალი** მაშინ დაისმის, როცა უნდათ ჩამოსთვალონ **სხვადასხვა საგნები**; ამ შემთხვევაში ორწერტილის წინ დაისმის ან იგულისხმება სიტყვა **შემდეგი**.

მე ვნახე (შემდეგი) ქალაქები: **თფილისი**, **ძუთაისი**, **შოთი**, **მზურგეთი**.

სასვენი ნიშნები წოდებით სიტყვაში.

წოდებითი სიტყვა (მაძარტვა) წინადადების ან თავში, დაისმის, ან შუაში, ან ბოლოში.

თუ მიმართვა თავში ზის, მიმართვას შემდეგ მძიმე დაისმის:

ჩემო ანდრო, უსწავლელი ადამიანი გონება-დახშულია.

როცა მიმართვა შუა წინადადებაშია, წინაც მძიმე დაესმის და ბოლოშიც:

უსწავლელი ადამიანი, **ჩემო ანდრო,** გონება-დახშულია.

როცა წოდებითი სიტყვა წინადადების ბოლოში ზის, წინ მძიმე დაესმის და ბოლოში გაკვირვების ნიშანი:

უსწავლელი ადამიანი გონებადახშულია, **ჩემო ანდრო!**

სიტყვების დამატება.

(იხ. „მოსამზ. კურს.“ გვ. 31.)

თუ სიტყვაში ხმოვანის წინ ერთი თანხმოვანია, ეს თანხმოვანი ამ ხმოვანს ეკუთნის. ავიღოთ სიტყვა ბადი: თანხმოვანი ლ ხმოვანს ი-ს ეკუთნის და მასთან ცალკე მარცვალს ლი-ს შეადგენს (ბა-დი).

თუ სიტყვაში ხმოვანის წინ ორი თანხმოვანია, ერთი წინა ხმოვანს ეკუთნის, და მეორე იმ ხმოვანს, რომლის წინაც ზის: ბაგ-ში, სან-თე-დი.

თუ სიტყვაში ხმოვანის წინ სამი ან მეტი თანხმოვანია, უკანასკნელი თანხმოვანი იმ ხმოვანს ეკუთნის, რომლის წინაც ზის, დანარჩენი თანხმოვანი კი წინამომდევარ ხმოვანს ეკუთნის და მასთან ცალკე მარცვალს შეადგენს:

სეტყ-ვა, ბარტ-ყი, სა-ვარტ-ხა-დი.

თუ სიტყვა თავსართიანია ან რთულია, მაშინ თავსართები და რთული სახელის შემადგენელი ნაწილები ცალკე უნდა ვიანგარიშოთ:

გა-სწო-რე-ბა, აღ-დგო-მა, სა-ბძა-ნე-ბე-დი;
და-ძმა, შავ-თვალ-წარ-ბა, ხელ-მწი-ფე.

ღამარცვლეთ შემდეგი სიტყვები: კადნიერი, ბედნიერი, გულწრფელი, საოცარი, სახელმწიფო, საკუთრება, განსაკუთრებული, განთქმული, თოვლი- /
ანი, წინააღმდეგობა.

სიტყვის ნაწილები

(იხ. „მოსამზ. კურს.“ გვ. 12—15).

სიტყვის ნაწილები სულ არის ცხტა; მათ შორის ხუთი საცვალეებელია, ე. ი. იმისთანა სიტყვა, რომელიც თავის დაბოლოებას, თავის ფორმებს სცვლის,—სახელდობ: ანსებითი სახელი, ზედსართავი სახელი, რიცხვითი სახელი, ნაცვალსახელი და ზმნა; —ოთხი უცვალეებელია, ე. ი. არ იცვლება,—სახელდობ: თანდებული, ზმნისართი, კავშირი და შორისდებული.

*

საგანა არის სულიერი, უსულო და განუკნებოთი (იხ. „მოსამზ. კ.“ გვ. 1).

ზანუკნებოთი იმისთანა საგანს ეწოდება, რომელსაც ვერც თვლით დავინახავთ და ვერც ხელით შევუხებოთ,—შეგვიძლია—მხოლოდ აზრით, გონებით წარმოვიდგინოთ:

ღმერთი, ანგელოზი, სული, აზრი, ფიქრა, ჭკუა, ბედნიერება, საკეთე, გრძნობა.

*

იმისთანა სახელს, რომელიც საგნის სიპატარავეს გვიჩვენებს, კინოობითა სახელი ქვია:

ჩიტუნია, გოგონა, ვარიაკა, კატუნია, ვანო, ხანდრო.

კინოობითა სახელი ორგვარია: მოფერებითა (ვანო, ხანდრო, მახაკო, მახო) და დამცარებითა (ვანოია, ხანდროია, ივანიაკა, მახელია).

* * *

ნათესაობით ბრუნვაში „სი“ და მოქმედებით- ში „თი“

მხოლოდობითი რიცხვის ნათესაობით ბრუნვას ორნაირი დაბოლოება აქვს: ის და სი.

სი-ზე შემდეგი სახელები დაბოლოვდება:

1. სახელობითში მ-სა და უ-ზე დაბოლოებულ სახელები (რკო, ბუ—ტკოსა, ბუსა), გარდა სიტყვებისა დრო და ღვინო (ნათეს. დროის, ღვინოს, მოქმ. დროით, ღვინით);

2. ა-სა და ე-ზე დაბოლოებული ადამიანთა სახელები (მამია, მლენე—მამიასა, მლენესა);

3. ა-ზე დაბოლოებული გვარები (ბუგუნავა, მლიავა—ბუგუნავასა, მლიავასა);

4. ა-ზე დაბოლოებული იმისთანა რთული სახელები, როცა დაბოლოების ა-ნის ალაგას მარტივ სიტყვაში ი ზის: შავთვადწარბა, ძირტკბილა (წარბი, ტკბილი)—შავთვადწარბასა, ძირტკბილასა;

5. ა-ზე დაბოლოებული კინოობითი სახელები (მოფერებითი: ჩიტუნია, გოგონა—ჩიტუნიასი, გოგონასი; დამცარითი: ტირია, წუნია, ცხვირია, ხუმა-რა, კბენია და სხვ.—ტირეასა, წუნეასა და სხვ.);

6. ნათესავთა რთული სახელები **ა**-ზე: ბაბუა, ბებია, ბიძია, ძია (ბიძა კი—ბიძას), დეიდა, მამიდა, ბაბუდა, ბებიდა (ბაბუსა, ბებასა და სხვ.);

7. შემდეგი სახელები: ძერა, ცოროლა, ჩიორა, სკვანჩა, ბედურა, თელა, წვერა, კერია (კერა), წითელა, გაღია და სხვ.

ნათესაობითში **სი**-ზე დაბოლოებულ სახელებს მოქმედებითში დაბოლოება **თი** აქვს: ბიძათი, ბიწოლათი, გოგონათი, კერიათი.

სმოვანთა ზამოკლება ბრუნვებში.

მხოლოდითი რიცხვის ნათესაობისა, მოქმედებისა და ვნებით ბრუნვებში იკარგება ხმოვანები **ა** და **ე**, როცა არსებითი სახელი ორმარცვლოვანზე მეტია და როცა აქვს ერთერთი ამ დაბოლოებათაგანი:

აღი, აში, ანი, არა,

ელი, ეში, ენი, ერა.

მაგალითათ: ძამაღი—მამლის, მამლით, მამლათ;
გიდეღი—გიდლის, გიდლით, გიდლათ.

მრავლობით რიცხვში კი, ამგვარსავე სახელებში, ყველა ბრუნვაში იკარგება იგივე ხმოვანები **ა** და **ე**, მაგრამ მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როცა სახელი პირველი დაბოლოებით იბრუნვის:

კედელი: კედლები, კედლების, კედლებს, კედლებმა, კედლებით, კედლებათ, კედლებო!

შ ე ნ ი შ ვ ნ ე ბ ი.

1. ზოგიერთი ორმარცვლოვანი სახელიც კარგავს ხმოვანებს იმავე ბრუნვებში: თგალი (როცა უსულო საგნის თვალს ნიშნავს), მგალი, რძალი, კგალი (მიწის ზომა), ბალი, წყალი, ხმალი, ხანი, ჯგანი, ცვანი, მტკვანი, ზგანი, ჩგანი, ძანი, ქმანი; მგელი, ღვდელი, შგელი, წელი (წელიწადი), ძღვენი, წვენი, მტერი, მტვერი.

2. სამმარცვლოვან სახელებს შორის არ კარგავს ხმოვანებს: ზანძალი, მოთალი, მტანჯალი, მწვერვალი, ტრფიალი, სალაძი, წამწაძი, თანგძანი, ანსაძანი, ზიანი, ნეკტანი, თაველი, ძრეწველი, ძანთველი, სახელა, ქანთველი, აქლეძი; საზოგადოთ საკუთარი სახელები: ბურთელი, ქანელი, თიანძანი, ბაქანი, მყინვანი და სხვ.; აგრეთვე კითხვაზე სადაური? (ელი-ზე დაბოლოებული სახელები): ქანთლელი, კახელი, სოფლელი, ქალაქელი და სხვ., გარდა სიტყვისა იმერელი (იმერლის, იმერლები);— ნანი-ზე დაბოლოებული კრებითი სახელები: მუხნანი, ფაჭვნანი, ძანნანი.

3. შემდეგი სახელები იმავე ბრუნვებში კარგავს ხმოვანებს: ობოლი, ფოთოლი, ღიღოძი, გოდორი, კოტორი, ძოჯორი;— ქვეყანა, სომეხი, ყასაბი, კაკაბი, ბეჭედი, ნაბადი, კარავი, მოყვანე.

4. შემდეგი სახელები ო-ს ვ-ათ სცვლის: მიდორი, ძანონი, დიაკონი, მონაწონი, ნიგოზი (მიღვრის, მიღვრით, მიღვრათ, მიღვრები, მონაზვნის, მონაზვნები, ნიგვზის, ნიგვზები).

5. ზოგიერთ სახელებში იმავე ბრუნვებში მთელი მარცვალი იკარგება: აძბაჯი, ხუცესი (აძბის, აძბით, აძბათ, აძბები, ხუცის, ხუცით, ხუცები).

6. სიტყვა დედოფალა ასე იბრუნვის: დედოფალასი, დედოფალათი, დედოფალათ, დედოფალეზი და სხვ. (დედოფალი კი—დედოფლის, დედოფლით, დედოფლები).—

*

არ არის კეთილხმოვანი ფორმები: წამწმას, წამწმით, წამწმასთ, წამწმები, გეშშის, გეშშები; უმჯობესია: წამწამის, წამწამით, წამწამები, გეშშის, გეშშები და სხვ.

არ არის კეთილხმოვანი აგრეთვე ფორმები: მშვენავრის, მშვენავრათ, ძაგავრათ, მშივრის, მშივრები, ღონავრათ, გონავრათ;—უმჯობესია: მშვენავრის, მშვენავრათ, ძაგავრათ, მშივრის, მშივრები და სხვ.—უკეთილხმოვანია აგრეთვე ნივრის, ნივრით (ნივრიანი), ივრის ხეობა, რივრის ხეობა; უნდა: ნიორის, ნიორით (ნიორიანი), იორის ხეობა, რიორის ხეობა.

წოდებითი ბრუნვა.

(იხ. „მოსამზ. კ.“ გვ. 9, შენ. 7).

წოდებითი ბრუნვა უმეტეს ნაწილათ ო-ზე დაბოლოვდება:

ძმალ! ძყელ! კაცელ! ხბელ! ბულ!

ზოგიერთ სახელებს წოდებითი ისე აქვს, როგორც სახელებითი:

1. ნათესავთა და მოყვარეთა სახელებს ა-ზე: დედა, მამა, მამია, დია (ძმა ზ და კი—ძმაო, დაო), მია, ბიძია, ბებია, ბაბუა, მამიდა, დეიდა, ბებიდა, ბაბუდა, ძიძა, გადია, ნათლია და სხვ.;

2. მ-ზე დაბოლოებულ სახელებს, ერთმარცვლოვანს გარდა, —მაგალითათ: ჩემო საცრფო! ჩემო სამშობლო! გოგო! წებო! შალო! —ერთმარცვლოვანს კი მ ემატება: რკო! სბო!

3. საკუთარ სახელებს საზოგადოთ ყველა ხმოვანზე, გარდა ი-სა: ზურია! წყალწითელა! ძვირიკე (სოფელია)! საგურამო! ღვამზუ (სოფელია)! ანდრია! მლენე! სანდრო! ხუტუ! ზუგუნავა! ჭავჭავაძე!

4. მოხელეთა სახელებს მ-ზე: მეგელე! მეწუდე! მებადე!

5. ძნინობით სახელებს ა-ზე: ჩიტუნია! გოგონა! ტირია! წუნია! ვირიკა!

6. რთულ სახელებს ა-ზე (როცა ეს ა გადაკეთებულია ი-ნისაგან): შავთვალწარბა! ელწითელა (წარბი, წითელი)!

7. ზოგიერთ საზოგადო სახელებს ა-ზე: მეღია! კერია! ძერა! წგერა! ტორალა! ჩიორა! სკვინჩა! ბელურა! თელა! და სხვ.

8. ი-ზე დაბოლოებული ადამიანთა სახელების შესახებ შემდეგი კანონი არსებობს: თუ დაბოლოების ი უცვალელებელია, წოდებითი ისე აქვს, როგორც სახელობითი: ბიარგი! აკაკი, ღიმიტრი! ალექსი!

დომენტი! სევასტი!—და თუ ეს **ი** საცვალებელია, მაშინ წოდებითში იხმარება **ი**-ნის გამოკლებით: **დავით! ანტონ! თამარ! ვახტანგ!** *)

ზედსართავი სახელები.

(იხ. „მოსამზ. კ.“ გვ. 12).

ზედსართავი სახელი ორგვანია: ვითარებითი და დამოკიდებითი.

ვითარებითი ზედსართავი სახელი გვიჩვენებს საგნის თვისებას, ღირსებას ან ხარისხს,—მაგალ. ძალაღი, დაბალი, მოკლე, გშელი, თეთრი, შავი, ვიწრო, ფართო, ჭკვიანი.

დამოკიდებითი ზედსართავი სახელი გვიჩვენებს:
ა. **დროს, ბ. ადგილს, გ. მასალას** **ღ დ. დანიშნულებას:**

ა. შარშანდელი, აღევანდელი, გუშინდელი, შარშანდლური, გუშინდლური;

ბ. აქაური, ქალაქელი, სოფლელი, ქალაქური, სოფლური;

გ. ჭვიანი, ტვიანი, ფულიანი, ვენახიანი;

დ. საემწვილო, საბავშო, საკლასო, სასოფლო, საქალაქო.

---

*) **ცალკე ეს სახელები ი-ნით იხმარება: დავითი მოდის, თამარი მობძანდა და სხვ.; სხვა სახელებთან კი ი-ს კარგავს: დავით აღმაშენებელი, თამარ მეფე:— მაშასადამე, ი აქ საცვალებელია.**

ხ ა რ ი ს ხ ე ბ ი .

შათარებით ზედსართავ სახელს აქვს სამი ხარისხი: დაწყებითი, შედარებითი და აღმატებითი.

1. დაწყებითი ხარისხი: ძაღალი, დაბალი, თეთრი, წითელი, ღრმა;

2. შედარებითი ხარისხი: უმაღლესი, უდაბლესი, უთეთრესი, უწითლესი, უღრმესი;

3. აღმატებითი ხარისხი: უუმაღლესი, უუდაბლესი, უუთეთრესი და სხვ.

შ ე ნ ი შ ვ ნ ე ბ ი .

1. შედარებითი ხარისხი ასე კეთდება: სიტყვის საფუძველს *) ემატება თავში შ და ბოლოში მს.

2. აღმატებითი ხარისხი შედარებითისგან კეთდება თავში მეორე შ-ნის მიმატებით.

3. შედარებითი ხარისხი კიდევ ასე კეთდება: დაწყებით ხარისხს პირდაპირ ზმნისართი უფრო მიემატება: უფრო ძაღალი, უფრო ღრმა და სხვ.

4. აღმატებით ხარისხსაც აქვს მეორე ფორმა, — დაწყებით ხარისხს ემატება ზმნისართები: ფრად, ძლიერ, ძლიან, მეტათ, ერთობ, — მაგალითათ: ფრად ძაღალი, ერთობ თეთრი.

*

---

*) საფუძველი სიტყვის იმ ნაწილს ქვია, რომელიც რჩება, როცა ნათესაობით ბრუნვაში დაბოლოებას მოვაშორებთ; მაგალითათ: ნათესაობითი ბრუნვა მაღლის, წითლის, თეთრის, ღრმის; ის რომ მოვაშორათ, დარჩება საფუძველები მაღლ, წითლ, თეთრ, ღრმ.

უკანონო ხარისხები.

ზოგიერთი ზედსართავი სახელი ხარისხებში კარგავს მარცვლებს **ელ**-სა და **ილ**-ს: გქელი, სქელი, ჰტყელი, თხელი, სხვალი, ტკბილი, თფალი. ამათგან შედარებითი და აღმატებითი ხარისხები იქნება: უგქესი, უსქესი, უსხვესი, უტკბესი, უთხესი, უუტყესი, უუსტკბესი, უუსხვესი და სხვ.

ნაცვალსახელები.

ნაცვალსახელები შეიღნაირია:

1. პარაცნებითი: მე, შენ, ის; ჩვენ, თქვენ, ისინი.

2. ძუნთალებითი: ჩემი, შენი, მისი; ჩვენი, თქვენი, მათი.

3. ჩვენებითი: ეს, ეგ, ის, იგი, მაგი (მაგ); ესენი, ისინი, ჩვენნი, იგინი, მაგინი.

4. ძათხვითი: ვინ? რა? რომელი? ვისა?

5. ზანსაწღვრებითი: ყოველი, ყველა, თვით, თვითონ.

6. ზანუსაწღვრელობითი (სწარმოებს კითხვითისგან, — როგორ სწარმოებს?): ვინმე, რამე, რომელიმე, ვისიმე; ვილაც, რაღაც, რომელიღაც, ვისიღაც.

7. ზანძარტებითი (სწარმოებს კითხვითისაგან, — როგორ სწარმოებს?): ვინც, რაც, რომელიც, ვისიც.

ნაცვალსახელთა ბრუნვა.

ზოგიერთი ნაცვალსახელი სრულიად არ იბრუნვის,—მაგალითათ: თვით, თვათონ, ძე, შენ, ჩვენ, თქვენ *).

პიროვნებით ნაცვალსახელებში მარტო მესამე პირის ნაცვალსახელი იბრუნვის:

მხოლ. რიცხ.	მრავლ. რიცხ.
ს. ის, იგი .	. ისინი, იგინი
ნ. მის	. მათ
მც. მას	. მათ
მთ. მან	. მათ.
მქ. მით	„
მვ. მათ	„
მწ. „	„

შ ე ნ ი შ ვ ნ ე ბ ი.

1. ნაცვალსახელებს წოდებითი ბრუნვა არ აქვს; მხოლოდ მეორე პირის პიროვნებითი ნაცვალსახელი იხმარება წოდებითი ბრუნვის მნიშვნელობით:

შენ, აქ მოდი! თქვენ, წიგნი იკითხეთ!

---

*) ძართული გრამატიკის შემდგენელნი ასე აბრუნებენ პირველისა და მეორე პირის პიროვნებით ნაცვალსახელებს: ნათესაობითი—ჩემი, შენი, ჩვენი, თქვენი; მოქმედებითი—ჩემით, შენით, ჩვენით, თქვენით; ვნებითი—ემათ, შენათ, ჩვენათ, თქვენათ.—შველა აქ მოყვანილი ფორმა კუთნილებითი ნაცვალსახელის ფორმებია, და არა პიროვნებითის.

2. მრავლობით რიცხვში ნაცვალსახელები **ნი-ზე** ბოლოვდება — და, მაშასადამე, მოქმედებითი და ვნებითი ბრუნვა არ აქვთ.

(შეადარეთ „მოსამზ. კ.“ გვ. 8).

3. **ქუთნაღებითი** ნაცვალსახელები ისე იბრუნვის, როგორც **ი-ზე** დაბოლოებული ზედსართავი სახელები (ნახეთ „მოსამზ. კ.“ გვ. 23—25), მაგრამ მიცემით ბრუნვაში ამ შემთხვევაში ნაცვალსახელებისგან ჩემი, შენი, ჩვენი, თქვენი უმჯობესია სრული დაბოლოება:

ჩემს ძმას, **შენს** თავს, **ჩვენს** ქვეყანას, **თქვენს** დედ-მამას.

* *

მხოლ. რიცხ.	მრავლ. რიცხვი
ს. ეს, ეგ .	. ესენი, ეგენი
ნ. ამის .	. ამათ
მც. ამას .	. ამათ
მთ. ამან	. ამათ
მქ. ამით .	„
ვ. ამათ .	„
წ. „ .	„

მხოლ. რიცხ.	მრავლ. რიცხვი
ს. ის, იგი .	. ისინი, იგინი
ნ. იმის .	. იმათ
მც. იმას .	. იმათ

მთ. იმან .	იმათ
მქ. იმით .	„
მ. იმათ .	„
წ. „ .	„
მხოლ. რიცხ.	მრავლ. რიცხვი
ს. მაგი	მაგინი
ნ. მაგის	მაგათ
მც. მაგას	მაგათ
მთ. მაგან	მაგათ
მქ. მაგით	„
მ. მაგათ	„
წ. „	„

* * *

ნაცვალსახელი **ყველა** (ყველანი) მხოლოდ ერთ რიცხვში იხმარება (მხოლოდობითი რიცხვის დაბოლოებით და მრავლობითი რიცხვის მნიშვნელობით):

ს.	ყველა, ყველანი
ნ.	ყველას(ი)
მც.	ყველას
მთ.	ყველამ
მქ.	ყველათი
მ.	„ { *)
წ.	„ {

*) მნებითი ბრუნვა არ აქვს; წოდებითში **ალ. შახი-ბეგი** ხმარობს ფორმას ყველავე: „ჩემო ყველავე!“

ნაცვალსახელი ყოველი ისე იბრუნვის, როგორც ი-ზე დაბოლოებული ზედსართავი სახელი: (ნახე „მოსამზ. კურს.“ გვ. 23—25).

* *

ზანუსაზღვრელობით ნაცვალსახელებში მხოლოდ პირველი ნაწილი იბრუნვის: გინ, რა, რამე-ლი, ვისი, და ბოლოში თითქმის ყველა ბრუნვაში უცვლელათ ემატება ძე და ღაც:

ს. ვინმე	რამე	ვილაც	რალაც
ნ. ვისიმე	რისამე	ვისილაც	რისლაც
მც. ვისმე	რასმე	ვილაცას	რალაცას
მთ. ვინმე	რამემ	ვილაცამ	რალაცამ
მქ. ვისითმე	რითმე	ვისითლაც	რითლაც
მ. რათმე	რათმე	რალაცათ	რალაცათ
წ. „	„	„	„

მრავლობით რიცხვში ან სულ არ ხმარობენ, ან იშვიათათ იხმარება ფორმები: გინმეები, რამეები, გინმეების, რამეების, გინმეებს და სხვ.; ვილაცები, რალაცები, ვილაცების, რალაცების, ვილაცებს, რალაცებს, ვილაცებმა და სხვ.

* *

ზანმარტუბათი ნაცვალსახელუბა ისე იბრუნვის, როგორც კითხვითი ნაცვალსახელები (ვინ, რა, რომელი), მხოლოდ **ც** მიემატება ბოლოში:

ს.	ვინც, ვინაც	რაც	რომელიც
ნ.	ვისიც	რისაც	რომლისაც
მც.	ვისაც	რასაც	რომელსაც
მთ.	ვინც, ვინაც	რამაც	რომელმაც
მქ.	ვისითაც	რითაც	რომლითაც
ვ.	რათაც	რათაც	რომლიათაც
წ.	„	„	„

მრავლობით რიცხვში მხოლოდ რამქელაც იბრუნვის:

სახ. რამქელნაც, $\left. \begin{array}{l} \text{ნათ.} \\ \text{მიც.} \\ \text{ღმთ.} \end{array} \right\} \text{რამქელთაც.}$

ამ ნაცვალსახელში მრავლობითი რიცხვის პირველი ფორმა (რომლები, რომლების, რომლებს, რომლებმა, რომლებიც, რომლებისაც, რომლებმაც და სხვ.) არ არის კეთილხმოვანი.

თ ა ნ დ ე ბ უ ლ ე ბ ი.

(იხ. „მოსამზ. კ.“ გვ. 13).

თანდებულება სამ ბრუნვას თხოულობს: ნათესაობითსა, მიცემითსა და მოქმედებითს.

1. ნათესაობით ბრუნვას თხოულობს: თვის, კენ, დმი, ძიერ, ძიძარ, გარშემო.

მაგალითები:

საფლასკენ მივდივარ ჩემი ძმის საქმასთვის;—
უფლისადმა მიმართული ლოცვა წრფელი უნდა
იყოს;—ეს წიგნი-მეცნიერის შიერ დაიწერა;—ბიორ-
გიმ გაგზავნა წერილი ქართული ჟურნალის რედაქ-
ციის მამართ;—ღედამიწა მზის გარშემო ტრი-
ალობს.

ძველ ენაში იხმარებოდა თანდებული თვანიერ:
„სარწმუნოება თვანიერ საქმეთა მკვდარ არს“.

* *

2. მაცემათ ბრუნვას თხოულობს: ზედა, შინა,
შუა, თან.

მაგალითები:

„მთასა ზედა თაბორისასა ფერი იცვალე შენ,
უფალო!“—„მამაო ჩვენო, რომელი ხარ ცათა შა-
ნა!“—„იყავნ ნება შენი, ვითარცა ცათა შინა, ეგ-
რეთცა ქვეყანასა ზედა!“—ქავკასია თრ ზღვას შუა
მდებარებს.—ირემი კლდესთან წაიქცა.

შ ე ნ ი შ ვ ნ ე ბ ი .

1. შინა და ზედა ძველ ენაში იხმარებოდა;
ახლანდელ ენაში შემოკლებით იხმარება: ზმ და ში,
და ამ ფორმებთან სახელებს მიცემითი ბრუნვის და-
ბოლოება აღარ ახლავს: ხეზე, მთაზე, წყალში,
ოქროში.

ში და **ზე** რომ მიცემით ბრუნვას თხოულობს, ეს ჩანს ძველი ენის ფორმებიდან: **მთასა ზედა, წყალსა შინა**, და კიდევ მაშინ, როცა ეს თანდებულები რამდენმე სახელთან ზის ერთსა და იმავე დროს: **მთასა და ველზე ჯერ კიდევ ბევრი თოვლი ძევს, ინგლისსა, ამერიკასა და საფრანგეთში ხალხი ძლიერ განათლებულია**.

ბ. ბრუნვის დაბოლოება არ იხმარება აგრეთვე **ი-ზე** დაბოლოებულ სახელებში, როცა მათთან თანდებული **თან** დაისმის:

კედელი—კედელთან,

ბალახი—ბალახთან.

დაბოლოება ამ შემთხვევაში მაშინ მოჩანს, როცა სახელი **ა, ე, ი** და **უ-ზე** დაბოლოებული:

მამა—მამასთან

ხე—ხესთან

რკი—რკოსთან

ბუ—ბუსთან.

ბ. მაცემით ბრუნვას თხოულობს აგრეთვე **ყმნისართა-თანდებულება**: აქათ, იქათ, გადმა, გამაღმა, ზევათ, ქვეშ, უკან და სხვ.,—მაგალითათ: **მთას იქათ, ცაჲს ქვეშ, ჭერს ქვეშ, წყალს გადმა, გზას ზევათ**.

* * *

მ. მოქმედებით ბრუნვას ძველ ენაში თხოულობდა თანდებული ურთ: წავიდა ცოლითურთ, დაბრუნდა შვილითურთ.

ახალ ენაში ეს თანდებული იშვიათათ იხმარება; იმის მაგიერ ახლა ან მარტო მოქმედებითი ბრუნვა იხმარება, ან დაბოლოება **იანათ**; მაგალითათ:

მეფე ორი **კაჭათ** გაიქცა ბრძოლის ველიდან, **ქარმა** ხე **შირანათ** *) ამოსთხარა.

* *

‡. **თანდებული ვით** ორ ბრუნვას თხოულობს: **სახელაბითსა** და **მატემათს**.

როცა სახელი **ა**, **მ**, **ო** და **უ**-ზეა დაბოლოებული, თანდებული ვით ამისთანა სახელს ყოველთვის მიცემით ბრუნვაში თხოულობს: **ქმსსავით**, **კლდესავით**, **ხზოსავით**, **ბუსავით**.

თუ თანდებული ვით **ი**-ზე დაბოლოებულ სახელთან არის ნახმარი, მაშინ ხან სახელობითს თხოულობს და ხან მიცემითს; მაგალითათ: ეს ბავში **ყურდგელავით** ზის, ამ ბავშს **ყურდგელსავით** სძინავს.—

ამ შემთხვევაში ვით იმ ბრუნვას თხოულობს, რომელშიც ქვემდებარეა დასმული, ე. ი. აქ ბრუნვა შემასმენელზეა დამოკიდებული **).

*) **მნებ**, თი ბრუნვაა ზედსართავი სახელისგან **ძირიანი**.

***) ბრუნვას ამ შემთხვევაში ადვილათ გამოიცნობთ, თუ ვით-ის მაგიერ იხმართ მის თანაბარ სიტყვას **როგორც**: „ბავში **ყურდგელივით** ზის“ (= ზის, **როგორც** **ყურდგელი**,—სახელობითი ბრუნვა); „ბავშს **ყურდგელსავით** სძინავს“ (= სძინავს, **როგორც** **ყურდგელს**,—მიცემითი ბრუნვა).

თანდებულები გარდა და შექმდეგ, თუ წინ ზის, ნათესაობით ბრუნვას თხოულობს, და თუ უკან ზის—მატყობოს:

გარდა ამასა, შექმდეგ ამასა, გარდა ამ საქმასა, შექმდეგ ამ საქმის გათავებისა, — ან:

ამას გარდა, ამას შექმდეგ, ამ საქმეს გარდა, ამ საქმის გათავებას შექმდეგ.

* *

თანდებული გან კითხვაზე ვისგან ან რასგან ნათესაობით ბრუნვას თხოულობს, კითხვაზე საადან კი—მოქმედებით ბრუნვას:

მე მძისგან მივიღე წერილი (ვისგან მივიღე?); ეს სახლი სილამაზით ძალიან გაირჩევა სხვა სახლებისგან (რისგან გაირჩევა?); — მე თფელისითგან (ახლანდა ფორმა თფელისადან) მოვდივარ (კითხვა: საიდან მოვდივარ?); მამა-შენი სოფლითგან (=სოფლიდან) დაბრუნდა (კითხვა: საიდან დაბრუნდა?).

ზ ვ ნ ი ზ ვ ნ ა.

ზოგიერთი თანდებული სახელებს ბოლოში სულ უერთდება (თვის, კენ, გან, დმი, ში, ზე), ზოგი კი ცალკე დაისმის (მიმართ, მიერ, გარდა, შექმდეგ, შუა, შორის, წინ, ქვეშ, გაღმა, გამოღმა და სხვ.).

მაგალითები:

საქმისთვის, სახლისკენ, ძმისგან, ლვთისადმი, წყალში, მთაზე; უფლისა მიმართ, ლვთისა მიერ, ამას გარდა, ამას შემდეგ, მთებს შუა, ქალაქებს შორის, სახლის წინ, ცას ქვეშ, წყალს გაღმა.

ზ მ ნ ის ა რ თ ე ბ ი

(იხ. „მოსამზ. კურს.“ გვ. 14).

ზმნისართები ხუთგვარია:

1. ღრვის მაჩვენებელი: დღეს, ხვალ, შარშან, წრეულს, დილას, საღამოს და სხვ.;

2. ადგილის მაჩვენებელი: აქ, იქ, გაღმა, გამოღმა, ზეგით, ქვეით, ძაღლს, ძირს, შიგნით, გარეთ და სხვ.;

3. ვითარების მაჩვენებელი: ჩქარა, ნელა, ხმა-ძაღლს;—უფრო ხშირათ—მოქმედებითისა და ვნებითი ბრუნვების ფორმები: საცაღლით, ტიარაღლით, წერაღმათ, ქვეითათ,—ცქვიტათ, უზმათ, წენარათ, ჩუმათ, მტრულათ, ფარულათ და სხვ.;

4. მაზგუნის მაჩვენებელი: რატომ? რათა? ამატომ, ამატომ;

5. მაზნის მაჩვენებელი: რისთვის? ამისთვის, ამისთვის.

რიცხვითი სახელეზი.

(იხ. „მოსამზ. კურს.“ გვ. 12).

იმისთანა რიცხვით სახელს, რომელიც საგნების რაოდენობას გვიჩვენებს,—რაოდენობითა რაცხვითა სახელი ეწოდება,—მაგალითათ: ერთა, ორა, სამი, ასა, ხუთასა, ათასა.

იმისთანა რიცხვით სახელს, რომელიც გვიჩვენებს, თუ რა რიგზეა დაწყობილი საგნები, რაგათი რიცხვითი სახელი ქვია,—მაგალითათ: ჰინჯკელი, მეორე, მესამე, მესამე, მეათასე.

შენიშვნები.

1. რთული რიცხვითი სახელები ერთათ იწერება: ოცდაერთი, ოცდათუთხმეტი, ას ორმოცდაათი, ათას ოცას ოთხმოცდათვრამეტ წელს (ათასეული, ასეული და ათეულები ერთმანეთისგან ცალკეცალკე იწერება).

2. მარტივ რიცხვებს რიგითი ფორმის მაწარმოებელი მე თავში მიემატება, ხოლო რთულს რიცხვით სახელებს—შუაში: მესმე, მეათე, მესამე,—ოცდამესამე, ორმოცდამესამე, სამოცდამეოთხმეტე.

3. ბევრნაწევროვან რიცხვში რიგითი ფორმის საწარმოებლათ მე მხოლოდ უკანასკნელ რიცხვს მიემატება,—მაგალითათ: ათას ოცას მესამოცე წელი.

სრული დაბოლოება ბრუნვებში.

ბრუნვებში უმეტეს ნაწილათ მოკლე დაბოლოება იხმარება.

სრული დაბოლოება იხმარება:

1) როცა სიტყვებს შორის კავშირი და ზის: დადსა და პატარას, მთასა და ბარში;

2) როცა რამდენიმე ზედსართავი სახელი ერთ ბრუნვაშია, უკანასკნელი შემოკლებით იბრუნვის და სხვა ყველა—სრული დაბოლოებით, მაგალითათ:

ამ გონიერის ნიჭიერის ძდიდარი კაცის,
ამ გონიერს ნიჭიერს ძდიდარი კაცს.

ზ მ ნ ა .

(იხ. „მოსაზხ. კ.“ გვ. 13 და 15—22).

ზ ვ ა რ ი .

ზმნა სამეგარია: მოქმედებითი გვარის, საშვას-
ლო გვარის და გნებითი გვარის.

ბავში წიგნს კითხულობს;—ამ მაგალითში
ბავში არის სასაუბრო საგანი, წიგნს არის საგანი,
რომელზედაც ბავშვის მოქმედება პირდაპირ გადადის.
კითხულობს არის მოქმედებითი გვარის ზმნა.

მოქმედებითი გვარის ზმნა გვიჩვენებს, რომ
სასაუბრო საგანი თვით მოქმედობს და ეს მოქმე-
დება სხვა საგანზე პირდაპირ გადადის.

*

წიგნი იკითხვის ბავშისაგან;—ამ მაგალითში
იკითხვის არის გნებითი გვარის ზმნა.

ვნებითი გვარის ზმნა გვიჩვენებს, რომ სასა-
უბრო საგანი (წიგნი) თვით კი არ მოქმედობს,
არამედ გარეშე საგანი (ბავში) მოქმედობს მათზე.

ბავში დადის;—ამ მაგალითში დადის არის საშვალ გვარის ზმნა.

საშვალ გვარის ზმნა გვიჩვენებს, რომ სასა-
უბრო საგანი (ბავში) თვითონ მოქმედობს და ეს
მოქმედება იმავე საგანში რჩება, სხვაზე არ გადა-
დის.

შენიშვნები.

1. მოქმედებითი გვარის ზმნა სამნაირია:

ა. წმინდა მოქმედებითი (ვსწერ, ვაშენებ),

ბ. სხმითგადასვლითი (ვაწერიებ, ვაშენებებ),

გ. კვლავსხმითგადასვლითი (ვაწერინებებ, ვა-
შენებინებებ).

მოქმედებითი გვარის ზმნას ეკუთნის აგრეთვე
მიჩემებითი ზმნაც; მიჩემებითი ზმნა გვიჩვენებს,
რომ მოქმედება რომელიმე პირის სასარგებლოთ
არის დანიშნული: მე გაწერ, გაშენებ, ის მიწერს,
მიშენებს, შენ მიწერ, მიშენებ, მე მას გუწერ, შენ
მას უწერ, შენ მათ უწერ, ჩვენ გაწერთ, გაშენებთ
და სხვ.

2. მნებითი გვარის ზმნა კეთდება მოქმედები-
თისაგან ამ სახით: თავში ი ჩაერთვის და ბოლოში
მბ ან მ: ვაწერები, ვაშენები, ვაკითხვა, ვახატვა,
ვაწერანები, ვაწერანებები, ვაშენებანებები.

ს ა ხ ე .

ზმნას ორი სახე აქვს: **უსრული** და **სრული**.

უსრული სახე ნიშნავს, რომ მოქმედება არ შესრულებულა,—მაგალ. მე **გსწერდი**, შენ **აკითხე**, მას **უშენებია**.

სრული სახე ნიშნავს, რომ მოქმედება შესრულებულია: მე **დავსწერე**, შენ **წაკითხე**, მას **აუშენებია**.

ზენიზვნები.

1. **უსრული სახის** ზმნები უმეტეს ნაწილათ **უთავსართოა** (ვსწერ, ვკითხულობ, ვაშენებ), **სრული სახის** კი—**თავსართიანი** (დავსწერე, წავიკითხე, ავაშენე).

2. **ზოგჯერ** უთავსართო ზმნას სრული სახის მნიშვნელობა აქვს: მე **ვისადილე**, მე **ვინადილე**, ჩვენ **ვიშოვნეთ**, ჩვენ **ვაჩუქეთ** და სხვ.;—აგრეთვე თავსართიან ზმნას ხშირათ უსრული სახის მნიშვნელობა ეძლევა: **მიმაქვს**, **მიმეყავს**, **დავსეირნობ**, **გავკვივი**, **შევეურებ** და სხვ.

3. **სრული სახის** თავსართიან ზმნებს აწმყო დრო არ აქვს.

* *

კ ი ლ ო .

ზმნას მიმოხრაში სხვადასხვა ფორმებით სხვადასხვა ხასიათი ეძლევა ან სხვადასხვა **კალა**: ზოგ

ფორმას ბძანების კილო აქვს,—მაგალითათ: **სწერე!**
ნუ სწერ! ან **სწერო!**—ზოგ ფორმას მოთხრობის
ხასიათი აქვს და გვიჩვენებს ნამდვილათ მომხთარ
გარემოებას,—მაგალითათ: მე **წავაკითხე** წიგნი და
მერე ამხანაგს **გადავუცა**; ზოგი ფორმა **ნაცვანას**
აღნიშნავს,—მაგალითათ: ნეტა კარგათ **დაძეწერა**
თხზულება! ნეტავი შენ კარგათ **სწავლობდე!**—ზოგი
ბარობას აღნიშნავს,—მაგალითათ: თული რო მქო-
ნოდა, სიამოვნებით **მოგცემდი**.

მოთხრობით კილოში ხუთი დროა:

აწმყო (რას ვშვრები?): ვსწერ, ვკითხულობ *).

სამა ნამყო: ა) **ნამყო I** (რას ვშვრებოდი?):
ვსწერდი, ვკითხულობდი.

ბ) **ნამყო II** (რა ვქენი?): ვსწერე,
ვიკითხე.

გ) **ნამყო III** (რა მიქნია?): მიწე-
რია, მიკითხავს.

მყოფადა (რას ვიზამ?): ვსწერ, ვკითხავ.

ნაბვრით კილოშიც ხუთი დროა:

აწმყო (რას უნდა ვშვრებოდე?): ვსწერდე,
ვიკითხულობდე.

*) შველა პირში და ორივე რიცხვში მიმოხარეთ.

ორი ნამყო: ა) **ნამყო I** (რა უნდა მექნა?):
მეწერა, მეკითხა.

ბ) **ნამყო II** (რა უნდა მექნას?):
მეწეროს, მეკითხოს.

ორი მეოფადა: ა) **მეოფადა I** (რას ვიზამდე?):
ვსწერდე, ვიკითხავდე.

ბ) **მეოფადა II** (რა უნდა ვქნა?):
ვსწერო, ვიკითხო.

*

პირობით კილოს მარტო ერთი დრო აქვს:
ნამყო დრო (რას ვიზამდი?): ვსწერდი, ვიკითხავდი (დავსწერდი, წავიკითხავდი).

*

ბანახითი კილო ორგვარია: **დამტკიცებითი**
და **უაწყოფითა:**

დამტკიცებითი: სწერე! სწეროს! ვსწეროთ!
სწერეთ! სწერონ!

უაწყოფითა I: ნუ სწერ! ნუ სწერს! ნუ
ვსწერთ! ნუ სწერთ! ნუ სწერენ!

უაწყოფითა II: არ სწერო! არ სწეროს! არ
ვსწეროთ! არ სწეროთ! არ სწერონ!

*

ზმნის დასაწყის ფორმას სახელზმნა ეწოდება:
წება, კითხვა, შენება.

სახელზმნას იმიტომ უწოდებენ, რომ ამ ფორმას არსებითი სახელის მნიშვნელობაც აქვს და ზმნისაც, **სახელიც** არის და **ზმნაც**. როგორც სახელი, ეს ფორმა იბრუნვის,—მაგალითათ:

სახ. წერა	} მოთ. წერამ
ნათ. წერის	} მოქმ. წერით
მიც. წერას	} ვნებ. წერათ

როგორც ზმნა, ის მიმოიხრის,—მაგალითათ: მე ვსწერ, შენ სწერ, ისა სწერს, მე ვსწერდი, შენ სწერდი და სხვ.

* *

მოქმედებითი გვარის ზმნების მიმოხრა

(სახე უსრული)

მოთხრობითი კილო

აწმყო დრო

(რას ვშვრები?)

მიმოხრა I.

მიმოხრა II.

მე ვსწერ	} ჩვენ ვსწერთ		მე მიყვარს	} ჩვენ გვიყვარს
შენ სწერ	} თქვენ სწერთ		შენ გიყვარს	} თქვენ გიყვართ
ისა სწერს	ისინი სწერენ		მას უყვარს	} მათ უყვართ

ნამყო პირველი

(რას ვშვრებოდი?)

მე ვსწვრდი
შენ სწვრდი
ისა სწვრდა
ჩვენ ვსწვრდით
თქვენ სწვრდით
ისინი სწვრდენ

მე მიყვარდა
შენ გიყვარდა
მას უყვარდა
ჩვენ გვიყვარდა
თქვენ გიყვარდათ
მათ უყვარდათ

ნამყო მეორე.

(რა ვქენი?)

მე ვსწვრე
შენ სწვრე
მან სწვრა
ჩვენ ვსწვრეთ
თქვენ სწვრეთ
მათ სწვრეს

მეორე მიმოხრის ზმნებს ნამყო II-ში **უსრული სახის ფორმება არ აქვს**; სრული სახის კი ასე მიმოიხრის: მე **შემაყვარდა**, შენ **შეგაყვარდა**, მას **შეუყვარდა**; ჩვენ **შეგვიყვარდა**, თქვენ **შეგვიყვარდათ**, მათ **შეუყვარდათ**.

ნამყო მესამე

(რა მიქნია?)

მე მიწვრია
შენ გიწვრია
მას უწვრია
ჩვენ გვიწვრია
თქვენ გიწვრიათ
მათ უწვრიათ

მე მყვარებია
შენ გყვარებია
მას ყვარებია
ჩვენ გვყვარებია
თქვენ გყვარებიათ
მათ ყვარებიათ

ფი

მყოფადი

(რას ვიზამ?)

მე ვსწერ
შენ სწერ
ისა სწერს
ჩვენ ვსწერთ
თქვენ სწერთ
ისინი სწერენ

მე მეყვარება
შენ გეყვარება
მას ეყვარება
ჩვენ გვეყვარება
თქვენ გეყვარებათ
მათ ეყვარებათ

ნატვრითი კიდე

ნატვრითი კიდე

აწმყო დრო

(რას უნდა ვშვრებოდე?)

მომოხრა I.

მე ვსწერდე
შენ სწერდე
ისა სწერდეს
ჩვენ ვსწერდეთ
თქვენ სწერდეთ
ისინი სწერდენ

მომოხრა II

მე მიყვარდეს
შენ გიყვარდეს
მას უყვარდეს
ჩვენ გვიყვარდეს
თქვენ გიყვარდეს
მათ უყვარდესთ

ნამყო პირველი

(რა უნდა მექნა?)

მე მეწერა
შენ გეწერა

მე მეყვარებოდა
შენ გეყვარებოდა

110 21

მას ეწერა	მას ყვარებოდა
ჩვენ გვეწერა	ჩვენ გვყვარებოდა
თქვენ გეწერათ	თქვენ გყვარებოდათ
მათ ეწერათ	მათ ყვარებოდათ

ნამყო მეორე
(რა უნდა მექნას?)

მე მეწეროს	მე მეყვარებოდეს
შენ გეწეროს	შენ გყვარებოდეს
მას ეწეროს	მას ყვარებოდეს
ჩვენ გვეწეროს	ჩვენ გვყვარებოდეს
თქვენ გეწეროსთ	თქვენ გყვარებოდესთ
მათ ეწეროსთ	მათ ყვარებოდესთ

მყოფადი პირველი
(რას ვიზამდე?)

მე ვსწერდე	მე მეყვარებოდეს
შენ სწერდე	შენ გეყვარებოდეს
ისა სწერდეს	მას ეყვარებოდეს
ჩვენ ვსწერდეთ	ჩვენ გვეყვარებოდეს
თქვენ სწერდეთ	თქვენ გეყვარებოდესთ
ისინი სწერდენ	მათ ეყვარებოდესთ

მყოფადი მეორე
(რა უნდა ვქნა?)

მე ვსწერო	მე მეყვაროს
შენ სწერო	შენ გეყვაროს

მან სწეროს	მას ეყვაროს
ჩვენ ვსწეროთ	ჩვენ გვეყვაროს
თქვენ სწეროთ	თქვენ გეყვაროსთ
მათ სწერონ	მათ ეყვაროსთ

პირლობითი კილო

ნ ა მ ყ ო

.(რას ვიზამდი?)

მე ვსწერდი	მე მეყვარებოდა
შენ სწერდი	შენ გეყვარებოდა
ისა სწერდა	მას ეყვარებოდა
ჩვენ ვსწერდით	ჩვენ გვეყვარებოდა
თქვენ სწერდით	თქვენ გეყვარებოდათ
ისინი სწერდენ	მათ ეყვარებოდათ

ბმანებითი კილო

1. ღამტკიცებითი.

მიმოხრა I.

მიმოხრა II.

(ვსწერო!) : ვსწეროთ!	(მიყვარდეს!) : გვეყვარდეს!
სწერე! : სწერეთ!	გიყვარდეს! : გიყვარდესთ!
სწეროს! : სწერონ!	უყვარდეს! : უყვარდესთ!

2. უარყოფითი პირველი.

(ნუ ვსწერ!)	(ნუ მიყვარს!)
ნუ სწერ!	ნუ გიყვარს!
ნუ სწერს!	ნუ უყვარს!
ნუ ვსწერთ!	ნუ გვიყვარს!
ნუ სწერთ!	ნუ გიყვართ!
ნუ სწერენ!	ნუ უყვართ!

3. უარყოფითი მეორე.

(არ ვსწერო!)	(არ მეყვაროს!)
არ სწერო!	არ გეყვაროს!
არ სწეროს!	არ ეყვაროს!
არ ვსწეროთ!	არ გვეყვაროს!
არ სწეროთ!	არ გეყვაროსთ!
არ სწერონ!	არ ეყვაროსთ!

სრულა სახის ზმნა ისე მიმოიხრის, როგორც უსრულა სახას, მხოლოდ იმ განსხვავებით, რომ აწმყო დრო არ ექნება და არც ის დროები, რომელიც აწმყოსაგან წარმოებს *). შევლა დროში და-

---

*) მოთხრობითი კილოს აწმყოსაგან წარმოებს: მოთხ. კილ. ნამყო I, ნატვრ. კილ. აწმყო, ნატვრ. კილ. მყოფადი I და აწმყო დროის ბძანებითი კილო (უარყოფითი I).

ბოლოება იგივე აქვს, რაც უსრული სახის ზმნას, მხოლოდ თავსაწთათ გაირჩევა: თავში დაერთვის რომელიმე თავსართი (ა, გა, წა, ჩა, მი, მო, შე);— მაგალითათ:

მთხრობით კალაშა

ნამყო II: მე დავსწერე, შენ დასწერე, მან დასწერა; ჩვენ დავსწერეთ, თქვენ დასწერეთ, მათ დასწერეს.

ნამყო III: მე დამიწერა, შენ დაგიწერა, მას დაუწერა; ჩვენ დაგვიწერა, თქვენ დაგიწერათ, მათ დაუწერათ.

მყოფადი: მე დავსწერ, შენ დასწერ, ის დასწერს; ჩვენ დავსწერთ, თქვენ დასწერთ, ისინი დასწერენ.

ნატვრით კალაშა

ნამყო I: მე დამეწერა, შენ დაგეწერა, მას დაეწერა და სხვ.

ნამყო II: მე დამეწეროს, შენ დაგეწეროს, მას დაეწეროს და სხვ.

მყოფადი I: მე დავსწერდე, შენ დასწერდე, ის დასწერდეს და სხვ.

მყოფადი II: მე დავსწერო, შენ დასწერო, მან დასწეროს; ჩვენ დავსწეროთ, თქვენ დასწეროთ, მათ დასწერონ.

ბჰასნებით კილოში:

დასწერე! ნუ დასწერ! არ დასწერო! დაგსწეროთ!
ნუ დასწერთ! არ დასწერთო! და სხვ.

სრული სახე მეორე მიმოხრის ზმნებში.

მთხრობითი კილო.

ნამყო მეორეში მეორე მიმოხრის სრული სახის ზმნები ასე მიმოხრის: აწყო დროის ფორმას უნდა მოვაკლოთ დაბოლოებანი: **ა, ია, ება, ის, ს**,—შემდეგ თავში მიემატება რამე თავსართი და დაბოლოებათ—ზოგს **ა** და ზოგს **და**:

მცივა—შექცევდა, მტკივა—ამტკივდა, მიყვარს—შექიყვანდა, მიხარია—გამახანდა, მშინა—მომშივდა, მწყურია—მომწყურდა; მესმის—მომესმა, მეხარებება—შექეხანება, მეცოდება—შექეცოდდა, მეცინება—გამეცინა და სხვ.

ნამყო მესამე

(უსრულ სახეს პირდაპირ თავსართი ემატება)

მე შექეჯანება, შენ შეკეჯანებია, მას შეკეჯანებია და სხვ.

მეოფადა

(ნამყო II-ისგან კეთდება: ბოლოში **ა**-ნის მაგიერ **ება** ემატება)

მე შექიყვანდება, გამახანდება, მომწყურდება, შექეხანდება, შექეცოდება და სხვ.

ნატურათ კალაშა

ნ ა მ ე ო I: მე შეძევარებოდა, შენ შეგვევარებოდა, მას შეევარებოდა; ჩვენ შეგვევარებოდა და სხვ.

ნ ა მ ე ო II: მე შეძევარებოდე, შენ შეგვევარებოდე, მას შეევარებოდე; ჩვენ შეგვევარებოდე, თქვენ შეგვევარებოდე, მათ შეევარებოდე.

მეოფადა I: მე შემეფადებოდე, შენ შეგიფადებოდე, მას შეუფადებოდე და სხვ.

მეოფადა II: მე შემეფადე, შენ შეგიფადე, მას შეუფადე; ჩვენ შეგეფადე, თქვენ შეგიფადე, მათ შეუფადე.

შენიშვნები ზმნების მიმოხრის შესახებ.

1. პირველი მიმოხრის ზმნებს აწმყო დროში მრავლობითი რიცხვის მესამე პირში ორგვარი დაბოლოება აქვს: **მე** და **იან**.

მხოლოდობითი რიცხვის მესამე პირს თუ დაბოლოება **ა** ან **ის** აქვს, მრავლობითში **იან**-ზე ბოლოვდება:

ის იზღება—ისინი იზღებ**იან**,

ის მირბის—ისინი მირბ**იან**.

ღანარჩენ შემთხვევებში დაბოლოება **მე** იხმარება:

ის გალობს—ისინი გალობ**ნ**,
ისა სწერს—ისინი სწერ**ნ**,
ბულბული სტვენს—ბულბულები სტვენ**ნ**.

2. ზოგიერთი ზმნა (განსაკუთრებით—როცა სახელზმნა **ფ**-ზე ბოლოვდება) აწმყო დროში უღობ-ს ჩაირთავს, ზოგი კი იღობ-ს: **შფ**—**გშფ**—**უღობ**, **შფ**—**გშფ**—**უღობ**, **თფ**—**გთფ**—**უღობ**; **გკადრ**—**უღობ**, **გნან**—**უღობ**, **გლც**—**უღობ**, **გსეს**—**უღობ**, **გფიც**—**უღობ**, **გკითხ**—**უღობ**, **გვიღ**—**უღობ**, **გძან**—**უღობ**, **გკლებ**—**უღობ**, **გძტუ**—**უღობ**; **ვწოი**—**ღობ**, **გხმობი**—**ღობ**, **გტყუბი**—**ღობ**, **გცნობი**—**ღობ**.

3. მოქმედებითი გვარის ზმნა მყოფად დროში ისე მიმოიხრის, როგორც აწმყოში:

მე დღეს **გსწ**, **ვაშენებ**, **გხატავ**,—
მე ხვალ **გსწ**, **ვაშენებ**, **გხატავ**.

ამგვარათვე მიმოიხრის ვნებითი გვარის ზმნები და აგრეთვე საშვალო გვარის ის ზმნები, რომელიც აწმყოში **მბი**-ზე ბოლოვდება:

მე დღეს **ვაწერება**, **გეძუსაფება**,—
მე ხვალ **ვაწერება**, **გეძუსაფება**.

4. როცა ზმნა აწმყოში **ობ**-ზე ბოლოვდება, მყოფად დროში თავში **ი**-ს ჩაირთავს:

ვკითხულობ—**ვიკითხავ**
ვთხოულობ—**ვითხოვ**
ვსწავლობ—**ვისწავლი**,
ვცხოვრობ—**ვიცხოვრებ**,
ვსეირნობ—**ვისეირნებ** და სხვ.

წ. მეორე მიმოხრის ზმნების ნიშნებია: .

მხოლოდობითი რიცხვის პირველ პირში **ბ**;

მრავლობითი რიცხვის იმავე პირში **ბვ**;

ორივე რიცხვის მეორე პირში **ბ**;

მესამე პირში ორივე რიცხვში ან **უ** ემატება

და ან სულ არაფერი ახლავს, დაბოლოება მხოლოდ მრავლობით რიცხვში ემატება მეორესა და მესამე პირში (**თ**),—მაგალითათ:

მე მიყვარს

შენ ბიყვარს

მას უყვარს

ჩვენ ბვიყვარს

თქვენ ბიყვარ(ს)თ

მათ უყვარ(ს)თ

მე მქვია

შენ ბქვია

მას ქვია

ჩვენ ბვქვია

თქვენ ბქვიათ

მათ ქვიათ.

მ ი მ ლ ე ო ბ ა

(იხ. „ნოსამზ. კურს.“ გვ. 22—23).

მოქმედებითი გვარას მამლეობას ნიშნები არის: თავში **მ** ან **მა** და ბოლოში **ელ** ან **ავ**: მწერელა, მასწავლებელი (მშენებელი), მკალავი (მკალველი), მხატვა (მხატველი).

საშუალო გვარის მამლეობას თავში აგრეთვე **მ** დაერთვის და ბოლოში ჩასართები **არ** (ან **ალ**) და ზოგჯერ, როგორც მოქმედებითსაც, ჩასართი **ავ**: მცინარი, მღელვარი, მტირალი, მყვირალი, მცურავი, მსტუნავი.

საშვალო გვარის მიმღეობა კიდევ ასე კეთდება: თავში **მღ** ემატება და დაბოლოებათ **მ**-ს მიიღებს,—მაგალითათ: ვსეირნობ, ვქეიფობ—**მოსეირნე, მოქეიფე**.

*

უსრული სახის ზმნები მოქმედებითისა და საშვალო გვარის მიმღეობას ყველა დროში ერთნაირათ აწარმოებს,—მაგალითათ ზმნისაგან **გვათხულობ**—

აწმყოში: **მკითხველი**, ე. ი. რომელიც კითხულობს;

ნამყოში: **მკითხველი**, ე. ი. რომელიც კითხულობდა, რომელმაც იკითხა, რომელსაც უკითხავს;

მყოფადში: **მკითხველი**, ე. ი. რომელიც იკითხავს.

აგრეთვე, საშვალო გვარის **მცინარი** ნიშნავს: რომელიც **იცინის**, რომელიც **იცინოდა** (რომელმაც იცინა, რომელსაც უცინია) და რომელიც **იცინებს**.

*

სრული სახის მამლეობას იგივე ნიშნები აქვს, რაც უსრული სახისას (თავში **მ**, **მა**, **მღ**, და ბოლოში **მლ**, **ამ**, **არ**, **ალ**).

სრული სახის ზმნებს აწმყო დრო არ აქვს (იხ. გვ. 57)—და, მაშასადამე, არც მიმღეობა ექნება აწმყო დროში; მაგალითათ: სახელზმნისგან **წაკითხვა** მიმღეობა იქნება **წამკითხველი**; ეს არის მხო-

ლოდ ორი დროის ფორმა: **ნამყოსი** (რომელმაც წაიკითხა, რომელსაც წაუკითხავს) და **მყოფადის** (რომელიც წაიკითხავს).

* *

მნებიათა გვარას მიმღეობა აწმყო დროში არ არის.

მნებიათა გვარას მიმღეობა ნამყო დროში ორგვარათ კეთდება:

1. **ან** თავში დაერთვის **ნა** (**ნაკითხი**, **წანაკითხი**, **ნაშენები**, **ანაშენები**),

2. **ან** ბოლოში **ილ** ან **ულ** (**დაწერილი**, **შეკერილი**, **აშენებული**, **გაკეთებული**).

მყოფად დროში ვნებითი გვარის მიმღეობის ნიშნებია: თავში **სა** და ბოლოში ჩასართები **ელ**, **ავ**, ან სულ უჩასართებოთ იხმარება,—მაგალითათ:

საშენებელი, **საკითხავი**, **საწერი** (ასაშენებელი, წასაკითხავი, ასაშენები, წასაკითხი, დასაწერი).

უანიზვნები.

1. **ილ**-ითა და **ულ**-ით მიმღეობა საზოგადოთ თავსართიანი ზმნებისაგან კეთდება; არ ითქმის **კეთებული**, **შენებული**, **კათხული**, არამედ **გაკეთებული**, **აშენებული**, **წაკითხული**.—იშვიათათ კი უთავსართო ზმნებიც აკეთებს მიმღეობას **ილ**-ითა და **ულ**-ით: **შობილი**, **გმობილი**, **ქებული**, **ხსენებული** და რამდ. სხვ.—**ნა**-ს შემწეობით კი მიმღეობა უთავსართო ზმნებისგანაც კეთდება და თავსართიანისგან-

ნაც: ნაკეთები—განაკეთები, ნაწერი—დანაწერი, ნაკითხი—წინაკითხი.

2. საშვალო გვარის ზმნების მიმღეობას ნამყო ღროში თავში მ ახლავს და ბოლოში ჩასართი არ (ან ალ), თუ რომ სახელზმნა მამა-ზეა დაბოლოებული: დაჯდომა—**დამჯდანი**, გახტომა—**გამხტანი**. გახტომა—**გამხტანი**; გაწყრომა—**გამწყრალი**, დაშვრომა—**დამშვრალი**.—ამგვართვე აქვს მიმღეობა რამდენსამე სხვა ზმნასაც: **დამთვრალი**, **გამქრალი**, **გამხმარი**, **გამშრალი**, **დამხჩვარი**, **გამომცხვარი**, **დამდნანი**, **დამტკბარი**, **გამთფარი**, **დამჭვანი**; **დამშალი**, **დამბალი**.

3. ზმნებითი გვარის მიმღეობის უარყოფითი ფორმა ასე კეთდება: თავში უ დაერთვის და დაბოლოების ჩასართები ულ და ილ ელ-ათ იქცევა: წაკითხული—**წაკითხველი**, დაწერილი—**დაწერელი**.—

4. ბევრი მიმღეობა არსებით სახელათ გადაქცეულა: **გამდელი**, **მართველი**, **მჭედელი**, **მასწავლებელი**; **მდევანი**, **მხატვანი**, **მწერი**, **მკერდანი**, **მკურნალი**, **წინამძღოლი**, **მწყესი**, **წერილი**; **მოსწავლე**, **მოევარი**; **სათიბი**, **სახურავი**, **საჭმელი**, **სასმელი**, **საწერელი**, **საკურთხეველი**, **საწინახელი**, **საფანტი**, **სახელი**, **სანთელი**, **სატრფო...**

* *

უამყოფითი ზმნის მიმოხრა.

ზმნა „მე ვარ“ ბევრ სხვა ზმნას ეხმარება, ეწევს მიმოხრაში (მაგალითათ: **ვზივარ**, **ვწევარ**, **ვდგავარ**,

გზივანთ, გწევანთ, დამკდარვან, დანოლილვან,
გაქცეულვან, გაქცეულხან, გაქცეულვანთ და სხვ.)—
და ამიტომ შემწეობითი ზმნა ეწოდება.

მოთხრობითი კილა.

აწმყო (რას ვწვრები?)

მე ვარ
შენ ხარ
ის არის *)
ჩვენ ვართ
თქვენ ხართ
ისინი არიან **).

ნამყო I (რას ვწვრებოდი?)

მე ვიყავ(ი)
შენ იყავ(ი)
ის იყო
ჩვენ ვიყავით
თქვენ იყავით
ისინი იყვნენ.

ნამყო II (რა ვქენი?)

მე ვიქენ(ი)
შენ იქენ(ი)
ის იქნა
ჩვენ ვიქენით
თქვენ იქენით
ისინი იქნენ.

ნამყო III (რა მიქნია?)

მე ყოფილვარ
შენ ყოფილხარ
ის ყოფილა
ჩვენ ყოფილვართ
თქვენ ყოფილხართ
ისინი ყოფილან.

*) მოკლეთ არს, ა („არა რა არს უსაშველო“; „სიტყვა სიტყვაა (=სიტყვა არის), საქმე კი სხვაა (=სხვა არის).

**) მოკლეთ ან, მაგალ. ისინი მოსულან (=მოსულ არიან).

მყოფადი (რას ვიზამ?)

მე ვიქნები
შენ იქნები
ის იქნება

ჩვენ ვიქნებით
თქვენ იქნებით
ისინი იქნებიან.

ნაცვრითი კილო.

აწმყო (რას უნდა ვშვრებოდე?)

მე ვიყო
შენ იყო
ის იყოს

ჩვენ ვიყოთ
თქვენ იყოთ
ისინი იყონ.

ნამყო I (რა უნდა მექნა?)

მე ყოფილვიყავ
შენ ყოფილიყავ
ის ყოფილიყო
ჩვენ ყოფილვიყავით
თქვენ ყოფილიყავით
ისინი ყოფილიყვენ.

ნამყო II (რა უნდა მექნას?)

მე ყოფილვიყო
შენ ყოფილიყო
ის ყოფილიყოს
ჩვენ ყოფილვიყოთ
თქვენ ყოფილიყოთ
ისინი ყოფილიყონ.

მყოფადი I (რას ვიზამდე?)

მე ვიქნებოდე
შენ იქნებოდე
ის იქნებოდეს
ჩვენ ვიქნებოდეთ
თქვენ იქნებოდეთ
ისინი იქნებოდენ.

მყოფადი II (რა უნდა ვქნა?)

მე ვიქნე
შენ იქნე
ის იქნეს
ჩვენ ვიქნეთ
თქვენ იქნეთ
ისინი იქნენ.

პარობათა კილჳ.

ნამჳო (რას ვიზამდი?)

მე ვიქნებოდი	ჩვენ ვიქნებოდით
შენ იქნებოდი	თქვენ იქნებოდით
ის იქნებოდა	ისინი იქნებოდნენ.

ბძანებითი კილჳ.

ღამტკიცებითი ფორმა.

ა წ მ ე ჳ.

მ ე ჳ ფ ა დ ი.

(ვიჳო!)	ვიჳოთ!	(ვიქნე!)	ვიქნეთ!
იჳავ(ი)!	იჳავით!	იქნე(ი)!	იქნით!
იჳოს!	იჳონ!	იქნეს!	იქნენ!

შარჳოფითი პირველი.

ა წ მ ე ჳ.

მეოფადი.

(ნუ ვარ!)	ნუ ვართ!	(ნუ ვიქნები!)	ნუ ვიქნებით
ნუ ხარ!	ნუ ხართ!	ნუ იქნები!	ნუ იქნებით
ნუ არის!	ნუ არიან!	ნუ იქნება!	ნუ იქნებიან

შარჳოფითი მეორე.

ა წ მ ე ჳ.

მეოფადი.

(არ ვიჳო!)	არ ვიჳოთ!	(არ ვიქნე!)	არ ვიქნეთ!
არ იჳო!	არ იჳოთ!	არ იქნე!	არ იქნეთ!
არ იჳოს!	არ იჳონ!	არ იქნეს!	არ იქნენ!

მ ა მ დ ე ო ბ ა .

აწმყო	ნ ა მ ე ო	მ ე ო ფ ა დ ი
მყოფი	ნამყოფი, ყოფილი	სამყოფი, მყოფადი.

შედგენილი შექმასქენელი.

შექმასქენელათ, ზმნებს გარდა, სხვა სიტყვის ნაწილებიც იხმარება (არსებითი სახელი, ზედსართავი სახელი, ნაცვალსახელი, რიცხვითი სახელი), შემწეობითი ზმნის მიმატებით.

ამისთანა შემასმენელს შედგენილი შექმასქენელი ეწოდება.

მაგალითები:

რიონი მდინარეა (მდინარე არის).

მყინვარი ძაღალია (მაღალი არის).

ეს მხარე წინათ ჩვენი აყო.

ჭკვიანი ჩვენში ბევრი იქნება,

პატროსანი კი—ათასში ერთი (იქნება).

შ ე ნ ი შ მ ნ ა .

აწდაწმყო ხშირათ შემასმენელი არ არის მოხსენებული, არამედ იგულისხმება:

„თევზი მარხვაში, ცხენი აღმართში“ (შემასმენელათ უნდა ვიგულისხმოთ: გამოსადეგია, მოსახმარა და სხვ.).

ღამატიება და განსაზღვრება ნათესაობით ბრუნვაში.

ნათესაობით ბრუნვაში დასმული არსებითი სახელი დაძატება მაშინ არის, როცა ზმნაზეა დამოკიდებული, და განსაზღვრება—როდესაც არსებით სახელზე.

დაძატება:

ამ ბავშს დედ-ძაძას ეშინია.
მოსწავლეს მასწავლებლის ერიდება.

განსაზღვრება:

მოსწავლას სამდიდრე სწავლაა.
მეანჯარას წვერზე მუდამ თოვლი ძევს.

მიმატიება.

როცა არსებითი სახელი არსებითი სახელითვე განისაზღვრება, ამისთანა განსაზღვრებას დაძატება ეწოდება.

მაგალითები:

ჩამოართვეს ძართლი, მისცეს მრეკლეს ქეს
ქოსტანტინეს;—ვახტანგ მეექვსემ, საქართველოს
ქეფემ, პირველი ქართული სტამბა გამართა;—წინოს
ხელთ ეპყრა ჯვარი ვაზისა, ნაშანა დიდი ქრისტი-
ანობის.

შენიშვნება. 1. ავილოთ ძამატების მკვლელობა: მკვლელობა. ამ მაგალითში მკვლელობის მსახურელი სახელია, ან მიმამატება, და მკვლელობა კი—სასახურელი სახელი.—როცა მიმამატება სასახურელი სახელის წინ წას, მიმამატებაც იბრუნვის და სასახურელი სახელაც, და თუ უკან წის, მამინ მარტო მიმამატება იბრუნვის,—მაგალითათ: მკვლელობა, მკვლელობის მკვლელობის, მკვლელობის და სხვ., ან: მკვლელობა მკვლელობა, მკვლელობა მკვლელობის, მკვლელობა მკვლელობის, მკვლელობა მკვლელობის და სხვ.

2. თუ მიმამატება ერთი სიტყვისგან შესდგება, სასახური ნიშანი არსად არ უნდა, და თუ ორის ან რამდენიმე სიტყვისგან შესდგება, ნიშანი (მძიმე) მხოლოდ იმ შემთხვევაში უნდა, როცა მიმამატება სასახურ სიტყვას შემდეგ არის დასმული: თუ წინადადების ბოლოშია, მძიმე მარტო წინ დაისმის, და თუ შუაშია, წინაც მძიმე უნდა და უკანაც,—მაგალითათ: ქართული სტამბა დააარსა მახტანგმა, მართლაც მკვლელობა; მახტანგმა, მართლაც მკვლელობა, დააარსა ქართული სტამბა.

შემასმენელის შეთანხმება მკვლელობისთან.

ქართულ ენაში მრავლობითი რიცხვის ქვემდებარესთან შემასმენელი ყოველთვის მრავლობითათ არ იხმარება.

შემასმენელი ამ შემთხვევაში მხოლოდით რიცხვში დაისმის:

ა) თუ ქვემდებარე უსულო საგანია და პირველი დაბოლოებით(ები) არის ნაბრუნები:

მთემა თოვლით დაიფარა,
მს ხეები ძალიან გააწარდა;

ბ) სულიერი საგნის რთულ ქვემდებარესთან:

ჩემი დედ-მამა აქ ცხვრობს;

გ) რიცხვით სახელთან:

ასა კაცა ერთათ მადის,

ათასმა კაცმა მრავალრიცხოვანი მტერი
დაამარცხა.

*

შემასმენელი მრავლობით რიცხვში დაისმის:

ა) როცა მრავლობითი რიცხვის ქვემდებარე სულიერა საგანია:

ბავშები კარგათ სხედან,
ძაღვები ნადირს უყეფენ;

ბ) როცა უსულო საგნის ქვემდებარე მეორე დაბოლოებით (ნი) არის ნაბრუნები:

მოანა თოვლით დაიფარენ,
მს ხენა ძალიან გააწარდენ.

მთავარი და დამოკიდებული წინადადება.

ბავშები ამბობენ, რომ საშობოთ სოფელში წასვლა გვიხარიაო.

აქ ორი წინადადებაა: 1) „ბავშები ამბობენ“ და 2) „რომ საშობოთ სოფელში წასვლა გვიხარიაო“.

მეორე წინადადება ცალკე რომ ავიღოთ, აზრი გასაგები არ იქნება; იმის აზრს მაშინ გავიგებთ, როცა მასთან პირველ წინადადებას ვიტყვიოთ.

ამ სახით, მეორე წინადადების აზრი პირველ წინადადებაზეა დამოკიდებული.

პირველი წინადადების აზრი (ბავშები ამბობენ) ცალკე თავისთავათ არის გასაგები: ამისთანა წინადადებას მთავარი წინადადება ქვია;—მეორე წინადადების აზრი ცალკე გასაგები არ არის, მთავარ წინადადებაზეა დამოკიდებული: ამისთანა წინადადებას დამოკიდებული წინადადება ეწოდება.

მაგალითები:

შველამ იცის, რომ სწავლა სასარგებლოა.— მშობლებს უხარიათ, რომ მათი შვილები კარგი ზნის არიან.— შმაწვილმა მხოლოდ ის წიგნი უნდა წაიკითხოს, რომელიც სასარგებლოა.— ორი ყური და ერთი ენა მისთვის გვაქვს, რომ ბევრი მოვისმინოთ და ცოტა ვილაპარაკოთ.— როდესაც ზარნაოზი გამეფდა, საქართველოში პირველათ შემოიღეს ქართული ანბანი.

რამდენია დამოკიდებული წინადადება?

დამოკიდებული წინადადება იმდენივეა, რამდენიც არის წინადადების მეორე ხარისხის ნაწილი.

წინადადების მეორე ხარისხის ნაწილებია:	პგრეთვე დამოკიდებული წინადადებაც არის:
1. დამატება	1. დამატებითი
2. განსაზღვრება	2. განსაზღვრებითი
3. ადგილის გაკემოება	3. ადგ. გაკემოებითი
4. დროის ”	4. დროის ”
5. მიზეზის ”	5. მიზეზის ”
6. მიზნის ”	6. მიზნის ”
7. ვითარების ”	7. ვითარების ”

დამატებითი დამოკიდებული წინადადება.

ბონიერი ბავშვები კარგათ ხედვენ, რომ მასწავლებელს მათთვის კეთილი სურს.

ამ მაგალითში მეორე წინადადება დამოკიდებულია პირველზე: პირველი მთავარია, მეორე—დამოკიდებული.

დამატებითია დამოკიდებული წინადადება, განსაზღვრებითი, თუ გარემოებითი—ამას კითხვით გამოვიცნობთ. პითხვაში მთელათ შედის ის წინადადება, რომელზედაც გასარჩევი წინადადებაა დამოკიდებული,—მხოლოდ რამე შესაფერი საკითხავი სიტყვა უნდა მიეუმატოს.

დამოკიდებულ წინადადებებს იმისთანა ხასიათის კითხვები უნდა ხოლმე, როგორც წინადადების მეორე ხარისხის ნაწილებს (იხ. „მოსამზ. კურს.“ გვ. 26—29).

ზევით მოყვანილის დამოკიდებული წინადადების კითხვაში შევა მისი მთავარი წინადადება: „გონიერი ბავშვები კარგათ ხედვენ“, რომელსაც აქ, აზრის მიხედვით, უნდა დავუმატოთ საკითხავი სიტყვა **რას**:

რას ხედვენ გონიერი ბავშვები?

კითხვა **რას** დამატების კითხვაა (იხ. „მოსამზ. კურს.“ გვ. 26);—მაშასადამე, ზემორემოყვანილი წინადადება (**რომ მასწავლებელს მათთვის კეთილი სუფს**)—**დამატებითი დამოკიდებული წინადადება** ყოფილა.

დამატებითი დამოკიდებული წინადადება იმისთანა ზმნებს შემდეგ დაისმის, რომელიც ნიშნავს ან **გრძნობას** (მაგალ. ვგრძნობ, ვსწუხვარ, მიხარია და სხვ.), ან **ცოდნას** (მაგალ. ვიცი, შევიტყვე, გავიგე და სხვ.), ან **მოხბას** (მაგალ. ამბობენ, ლაპარაკობენ, გადმოგვცეს, ხმა დაყარეს და სხვ.).

მაგალითები:

ბავშმაც კი იცის, ვინ არის **ძაკო**.—**ზნახე**, რომ ქვეყნათ ჩამოსულიყვენ **ნინო**, **ქეთევან** და თვით **თამარი**.—**ბალენდარში** სწერია, რომ წრეულს დიდი ზამთარი იქნებაო.—**უსწავლელთ** ახლაც არა სჯერათ, რომ დედამიწა ჰაერში ტრიალობს და და-

დის.—ზარმაცი მოსწავლე ფიქრობს, თითქო მასწავლებელი მისი მტერი იყოს.

რა კითხვა უნდა აქ მოყვანილს თითოეულს დამოკიდებულ წინაუღებებს?

განსაზღვრებითი დამოკიდებული წინადადება.

„ვეფხისტყაოსანი“ დაუწერია შოთას, რომელიც **თამარის დროს ცხოვრობდა.**

ამ მაგალითში მეორე წინადადება დამოკიდებულია პირველზე: პირველი **მთავარი წინადადებაა**, მეორე კი **დამოკიდებული.**

ამ დამოკიდებული წინადადების სრული კითხვა იქნება: **რომელ შოთას დაუწერია „ვეფხისტყაოსანი“?**—კითხვა **რომელი** განსაზღვრების კითხვაა (იხ. „მოსამზ. კურს.“ გვ. 27),—მაშასადამე, ზემორემოყვანილი წინადადება (**რომელიც თამარ მეფის დროს ცხოვრობდა**) არის **განსაზღვრებითი დამოკიდებული წინადადება.**

განსაზღვრებითი დამოკიდებული წინადადება ხშირათ მთავარი წინადადების შუაშია მოქცეული,—მაგალითათ:

შოთა რუსთაველი, **რომელსაც „ვეფხისტყაოსანი“ დაუწერია**, **თამარ მეფის დროს ცხოვრობდა.**

ამ მაგალითში მთავარი წინადადებაა: „შოთა რუსთაველი **თამარ მეფის დროს ცხოვრობდა**“,—შუაში ჩართულია განსაზღვრებითი დამოკიდებული წინადადება.

ბანსაზღვრებითი დამოკიდებული წინადადება იწყება ნაცვალსახელით **რომელიც**; ზოგჯერ კი **რომელიც**-ის მაგიერ **რომ** იხმარება,—მაგალითათ:

„**აი** რას ამბობს ის გმირი, **შენ რომ ბოჩოლა გგონია**“.

ამ მაგალითში „**შენ რომ ბოჩოლა გგონია**“ განსაზღვრებითი დამოკიდებული წინადადებაა (კითხვა: **რომელი გძიანი ამბობს?**).—**რომ**-ის მაგიერ შეიძლება **რომელიც** ვიხმაროთ—და მაშინ იქნება:

აი რას ამბობს ის გმირი, **რომელიც** შენ ბოჩოლა გგონია.

მაგალითები:

ძრულიყოს მისი სახელი, **გინც** (რომელმაც) მთა გასცვალოს ბარზედა!—**მამაო** ჩვენო, რომელიცა ხარ ცათა შინა, მუხლმოდრეკილი, ლმობიერი ვდგავარ შენს წინა!—**შენ** რომ ბოჩოლა გგონია, ის არის ძეგლი გმირისა.—**სადაც** სიყრმითვე ჩვეულვარ, ჩემი სამშობლო ის არის!—**ნისლი**, რომელიც მთის წვერზე წყნარათ მოსცურავდა, ჯიხვს მიუახლოვდა.—**მეფეს** ერთი ვეზირი ყავდა, **სახელათ სედნაქი** (იგულისხმება: **რომელსაც ერქვა**).

რა კითხვა უნდა აქ თითოეულს დამოკიდებულ წინადადებას?

სასვენი ნიშნები დამატებითსა და განსაზღვრებით დამოკიდებულ წინადადებაებში.

1. დამოკიდებული წინადადება თავისი მთავარი წინადადებისაგან მძიმეთი (,) გაიყოფება.—**თუ** და-

მოკიდებული წინადადება **რომ**-ით ან **რომელიც**-ით იწყება, მძიმე **რომ**-ისა და **რომელიც**-ის წინ დაისმის:

შველამ გაიგო, **რომ** დედამიწა რგვალია;—
ქოლუმბმა ამოაჩინა ქვეყანა, **რომელიც** ველურებით იყო მოსახლებული.

2. როცა დამოკიდებული წინადადება მთავარის შუაშია მოქცეული, წინაც მძიმე უზის და უკანაც:

მახტანგ ბორგასლანმა იმ ადგილას, **სადაც** თფილი წყლები **ნახა**, ქალაქი **თფილისი** ააშენა.

3. თუ განსაზღვრებითი დამოკიდებული წინადადება **რომ**-ით არის გამოთქმული, მძიმე **რომ**-ის წინ კი არ დაისმის, არამედ იქ, სადაც დამოკიდებული წინადადება იწყება, ან სადაც თავდება:

აი რას ამბობს ის გმირი, **შენ რომ ბოჩოლა გგონია**;—**შენ რომ ბოჩოლა გგონია**, ის არის ძველი გმირისა.

წინადადებანი შედგენილობისამებრ.

1. იმისთანა წინადადებას, რომელიც მხოლოდ ქვემდებარისა და შემასმენელისაგან შესდგება, გასვრცელებელი წინადადება ქვია:

მზე ჩაესვენა.—**თერგი** ღრიალობს.

2. თუ წინადადებაში უმთავრეს ნაწილებს გარდა მეორე ხარისხის ნაწილებიც არის, ამგვარ წინადადებას **გავრცელებული** ეწოდება:

მზე დიდებულათ ჩაესვენა.—**შფოთიანი ტერგი** მხეცივით ღრიალობს **ჰავკასიის** თვალუწვდენელ მთებს შორის.

3. სრული წინადადება იმისთანა წინადადებას ქვია, რომელშიც ქვემდებარე და შემასმენელი გამოცხადებულია, მოხსენებულია:

ჩუ! ტრედმა დაილულუნა!

ნაკლული წინადადება იმისთანას ქვია, რომელშიც ან ქვემდებარე და ან შემასმენელი არ არის მოხსენებული, არამედ საგულისხმოა, მოსაფიქრებელია,—მაგალითათ:

მკა ხომ ჩვენ არ დაგვიწუნა (ე. ი. ტრედმა)?—

ვანო თფილისში სწავლობს, **სანდრო** კი—**ჭუთაისში** (უკანასკნელ წინადადებაში იგულისხმება შემასმენელი **სწავლობს**).

4. მხოლოდ ერთ წინადადებას, ერთი ქვემდებარისა და ერთი შემასმენელისაგან შემდგარს, **მარტივი წინადადება** ეწოდება:

ძრისტე აღსდგა!—**მაშინ** ბულბულმა თავისე-ბურათ შესძახა.

თუ წინადადებაში რამდენიმე ერთგვარი ნაწილია (რამდენიმე ქვემდებარე, ან რამდენიმე შემასმენელი, ან რამდენიმე დამატება, განსაზღვრება და სხვ.), იმგვარ წინადადებას **შეერთებული** ეწოდება:

ლომი და **მკელი**, **ქაღლი** და **მელა**—**მეზობლათ** იდგენ ესენი ყველა.—**ხან დაუსტგინა** (ბულბულმა), **დამდერა**, **ხან ზედ დაკვნესა**.

წინადადებანი გვარისამებრ.

1. იმისთანა წინადადება, რომელშიც ქვემდებარე ან მოხსენებულია, ან შეიძლება ვიგულისხმოთ, არის **პირდაპირი წინადადება**:

ძალა აღმართს ხნავს.—ქვეყანა ფართოა.

2. იმისთანა წინადადებას, რომელშიც ქვემდებარე არათუ არ არის, არამედ არც შეიძლება ვიგულისხმოთ,—**უპირდაპირი წინადადება** ქვია:

ბუშინ სწვიმდა.—ღღეს თოვს.—ნელნელა თენდება.

3. **ჩართული წინადადება** იმ წინადადებას ეწოდება, რომელიც სასაუბრო საგანს პირდაპირ არ ეხება, არამედ ჩაემატება, ჩაერთვის წინადადებას შუაში ან ბოლოში და, სხვათა შორის, აზრს რამდენათმე განმარტავს:

თვალს არ აშორებს ამ ყვავს მელია (აბა, შიმშილი ასე მსჯელა!).—**ბლესის თქმის ან იყოს, ძრისტე ღმერთს თვისი კალთა ჩვენში დაუბერტყია.**—**თურმე—ნუ იტყვიო—**ლუარსაბს ბუზები დაეთვალა.

ჩართულ წინადადებებს ეკუთნიან შემდეგი მოკლე გამოთქმანი: **ასე გაშანჯეთ, რა საკვირველია, თქმა ან უნდა; ღმერთს გეფიცები, მართალი მოგახსენო და სხვ.**

შენიშვნა. ჩართული წინადადება ან ფრჩხილებში ჩაისმის, ან მძიმეებში, ან ხაზებს შორის (იხ. მაგალითები ზევით).

4. **შემოტანილი წინადადება** იმისთანას ქვია, რომელიც სხვისგან წარმოთქმულ აზრს წარმოადგენს:

ღედამ შვილს უთხრა: „შვილო, გულმოდგინეთ ისწავლე და სამშობლო ენას ნუ დაივიწყებ, აუ გინდა—შენს ქვეყანას გამოადგეო“. —**შბძანა**: „ნუ სტირ, ასულო!“ —**შეზირთა** კადრეს: „მეფეო, რათ ბრძანეთ თქვენი ბერობა?“

შენიშვნა. შემოტანილ წინადადებებს თავსა და ბოლოში ბრჭალები უნდა.

მეორე კლასის კურსი.

ვეხითი გვარის ზმნის მიმოხრა.

მთხრობითი კილო.

აწყო (რას ვწვრები?).

მე ვიწვრები	ჩვენ ვიწვრებით
შენ იწვრები	თქვენ იწვრებით
ის იწვრება	ისინი იწვრებიან.

ნამყო I (რას ვწვრებოდი?)

მე ვიწვრებოდი	ჩვენ ვიწვრებოდით
შენ იწვრებოდი	თქვენ იწვრებოდით
ის იწვრებოდა	ისინი იწვრებოდენ.

ნამყო II (რა ვქენი?).

მე ვიწვრე	ჩვენ ვიწვრეთ
შენ იწვრე	თქვენ იწვრეთ
ის იწვრა	ისინი იწვრენ.

ნამყო III (რა მიქნია?).

მე წერილვარ	ჩვენ წერილვართ
შენ წერილხარ	თქვენ წერილხართ
ის წერილა	ისინი წერილან.

მყოფადი (რას ვიზამ?).

მე ვიწერები, **შენ** იწერები და სხვ.
(როგორც აწმყო).

ნატვრითი კილო.

აწმყო (რას უნდა ვშვრებოდე?).

მე ვიწერებოდე	ჩვენ ვიწერებოდეთ
შენ იწერებოდე	თქვენ იწერებოდეთ
ის იწერებოდეს	ისინი იწერებოდენ.

ნამყო I (რა უნდა მექნა?).

მე წერილვიყავ	ჩვენ წერილვიყავით
შენ წერილიყავ	თქვენ წერილიყავით
ის წერილიყო	ისინი წერილიყვენ.

ნამყო II (რა უნდა მექნას?).

მე წერილვიყო	ჩვენ წერილვიყოთ
შენ წერილიყო	თქვენ წერილიყოთ
ის წერილიყოს	ისინი წერილიყონ.

მყოფადი I (რას ვიზამდე?).

მე ვიწერებოდე, **შენ** იწერებოდე და სხვ.
(როგორც აწმყო).

მყოფალი II (რა უნდა ვქნა?).

მე ვიწერო	ჩვენ ვიწეროთ
შენ იწერო	თქვენ იწეროთ
ის იწეროს	ისინი იწერონ.

პირობითი კილო (რას ვიზამდი?).

მე ვიწერებოდი, შენ იწერებოდი და სხვ.
(როგორც მოთხ. კილ. ნამყო I).

ბგანებითი კილო.

I.

(ვიწერო!)	ვიწეროთ!
იწერე!	იწერეთ!
იწეროს(ის)!	იწერონ (ისინი)!

II.

(ნუ ვიწერები!)	ნუ ვიწერებით!
ნუ იწერები!	ნუ იწერებით!
ნუ იწერება!	ნუ იწერებიან!

III.

(არ ვიწერო!)

არ იწერო!

არ იწეროს!

არ ვიწეროთ!

არ იწეროთ!

არ იწერონ!

მ ი მ ლ ე ო ზ ა .

აწმყო

„

ნ ა მ ყ ო

ნაწერი, წერილი

მყოფადი

საწერი.

საშუალო გვარის ზმნების მიმოხრა.

საშუალო გვარის ზმნები სამ ჯგუფათ გაიყოფება:

1. ზოგი ისე მიმოიხრის, როგორც მოქმედებითი გვარის ზმნა,—სახელდობ ის ზმნები, რომელსაც აწმყოში დაბოლოება ები არ აქვს: ვცხრობ, ვცხრობი, ვცხრობა და სხვ.;

2. ზოგი ისე მიმოიხრის, როგორც ვნებითი გვარის ზმნა, სახელდობ ის ზმნები, რომელიც აწმყოში ება-ზე ბოლოვდება: გიზდება, გსტკება, გკვდება და სხვ.;

3. თუ საშუალო გვარის ზმნას თავში ე აქვს და ბოლოში მბი, მაგალითათ: ვეხვეწება, ვეკვდრება, ვეფერება და სხვ.,—სამ დროში განსხვავებულათ მიმოიხრის, სახელდობ მოთხ. კილას ნამყო III-ში და ნატვრ. კილას ორივე ნამყოში; და-

ნარჩენ ღროვებში ისე მიმოიხრის, როგორც ვნებითი გვარის ზმნა.

მოთხრობითი კილო.

აწმყო (რას ვშვრები?).

მე ვცხოვრობ
შენ ცხოვრობ
ის ცხოვრობს
ჩვენ ვცხოვრობთ
თქვენ ცხოვრობთ
ისინი ცხოვრობენ.

მე ვსტკებები
შენ სტკებები
ის სტკებება
ჩვენ ვსტკებებით
თქვენ სტკებებით
ისინი სტკებებიან.

მე ვეფერები
შენ ეფერები
ის ეფერება

ჩვენ ვეფერებით
თქვენ ეფერებით
ისინი ეფერებიან.

ნამყო I (რას ვშვრებოლდი?).

მე ვცხოვრობდი
შენ ცხოვრობდი
ის ცხოვრობდა
ჩვენ ვცხოვრობდით
თქვენ ცხოვრობდით
ისინი ცხოვრობდენ.

მე ვსტკებოლდი
შენ სტკებოლდი
ის სტკებოლდა
ჩვენ ვსტკებოლდით
თქვენ სტკებოლდით
ისინი სტკებოლდენ.

მე ვეფერებოლდი
შენ ეფერებოლდი
ის ეფერებოლდა

ჩვენ ვეფერებოლდით
თქვენ ეფერებოლდით
ისინი ეფერებოლდენ.

ნამყო II (რა ვქენი?).

(ზოგიერთი ზმნა ამ დროში უთავსართოთ არ იხმარება*)

მე ვიცხოვრე
შენ იცხოვრე
მან იცხოვრა
ჩვენ ვიცხოვრეთ
თქვენ იცხოვრეთ
მათ იცხოვრეს.

მე დავსტკბი
შენ დასტკბი
ის დასტკბა
ჩვენ დავსტკბით
თქვენ დასტკბით
ისინი დასტკბენ.

მე ვეფერე
შენ ეფერე
ის ეფერა

ჩვენ ვეფერეთ
თქვენ ეფერეთ
ისინი ეფერენ.

Handwritten notes in the right margin, including a large '0' and some illegible scribbles.

ნამყო III (რა მიქნია?).

მე მიცხოვრია
შენ გიცხოვრია
მას უცხოვრია
ჩვენ გვიცხოვრია
თქვენ გიცხოვრიათ
მათ უცხოვრიათ.

მე დამტკბარვარ**)
შენ დამტკბარხარ
ის დამტკბარა
ჩვენ დამტკბარვართ
თქვენ დამტკბარხართ
ისინი დამტკბარან.

*) სახელდობ ის ზმნები, რომელიც აწმყოში ები-ზე ბოლოვდება და თავში არაფერი ჩმოვანი არ ახლავს.

**) უთავსართოთ ამ დროში არ იხმარება (იხ. წინა შენიშვნა).

მე მოვფერებივარ *) შენ მოფერებიხარ ის მოფერებია	ჩვენ მოვფერებივართ თქვენ მოფერებიხართ ისინი მოფერებიან.
--	---

მყოფალი (რას ვიზამ?).

მე ვიცხოვრებ შენ იცხოვრებ ის იცხოვრებს	ჩვენ ვიცხოვრებთ თქვენ იცხოვრებთ ისინი იცხოვრებენ.
---	---

მე ვსტკბები, შენ სტკბები და სხვ. (როგორც აწმყო).	მე ვეფერები შენ ეფერები და სხვ. (როგორც აწმყო).
---	--

ნატვრითი კილო,

აწმყო (რას უნდა ვშვრებოდე?).

მე ვცხოვრობდე შენ ცხოვრობდე ის ცხოვრობდეს ჩვენ ვცხოვრობდეთ თქვენ ცხოვრობდეთ ისინი ცხოვრობდენ.	მე ვსტკბებოდე შენ სტკბებოდე ის სტკბებოდეს ჩვენ ვსტკბებოდეთ თქვენ სტკბებოდეთ ისინი სტკბებოდენ.
---	---

მე ვეფერებოდე შენ ეფერებოდე ის ეფერებოდეს	ჩვენ ვეფერებოდეთ თქვენ ეფერებოდეთ ისინი ეფერებოდენ.
--	---

---

*) უთავსართოთ ამ დროში არ იხმარება (იხ. წინა შენიშვნა).

ნამყო I (რა უნდა მექნა?).

მე მეცხოვრა
შენ გეცხოვრა
მას ეცხოვრა
ჩვენ გვეცხოვრა
თქვენ გეცხოვრათ
მათ ეცხოვრათ.

მე დამტკბარვიყავ *
შენ დამტკბარიყავ
ის დამტკბარიყო
ჩვენ დამტკბარვიყავით
თქვენ დამტკბარიყავით
ისინი დამტკბარიყვენ.

მე მოვფერებოდი *)
შენ მოფერებოდი
ის მოფერებოდა

ჩვენ მოვფერებოდით
თქვენ მოფერებოდით
ისინი მოფერებოდნენ.

ნამყო II (რა უნდა მექნას?).

მე მეცხოვროს
შენ გეცხოვროს
მას ეცხოვროს
ჩვენ გვეცხოვროს
თქვენ გეცხოვროსთ
მათ ეცხოვროსთ.

მე დამტკბარვიყო *)
შენ დამტკბარიყო
ის დამტკბარიყოს
ჩვენ დამტკბარვიყოთ
თქვენ დამტკბარიყოთ
ისინი დამტკბარიყონ.

მყოფალი I (რას ვიზამდე?).

მე ვიცხოვრებდე
შენ იცხოვრებდე
ის იცხოვრებდეს

ჩვენ ვიცხოვრებდეთ
თქვენ იცხოვრებდეთ
ისინი იცხოვრებდნენ.

*) უთავსართოთ არ იხმარება (იხ. წინა შენიშვნები).

მე ვსტკებოდე
შენ სტკებოდე ჭ სხვ.
(როგორც ნატვრ.
აწმყო).

მე ვეფერებოდე
შენ ეფერებოდე ჭ სხვ.
(როგორც ნატვრ.
აწმყო).

მყოფადი II (რა უნდა ვქნა?).

მე ვიცხოვრო
შენ იცხოვრო
მან იცხოვროს
ჩვენ ვიცხოვროთ
თქვენ იცხოვროთ
მათ იცხოვრონ.

მე დავსტკებე *)
შენ დასტკებე
ის დასტკებეს
ჩვენ დავსტკებეთ
თქვენ დასტკებეთ
ისინი დასტკებენ.

მე ვეფერო
შენ ეფერო
ის ეფეროს

ჩვენ ვეფეროთ
თქვენ ეფეროთ
ისინი ეფერონ.

პირობითი კილო.

ნამყო (რას ვიზამდი?).

მე ვიცხოვრებდი
შენ იცხოვრებდი
ის იცხოვრებდა

ჩვენ ვიცხოვრებდით
თქვენ იცხოვრებდით
ისინი იცხოვრებდენ.

---

*) უთავსართოთ არ იხმარება (იხ. წინა შენიშვნება).

მე ვსტკებოდი	მე ვეფერებოდი
შენ სტკებოდი ზ სხვ.	შენ ეფერებოდი ზ სხვ.
(როგორც მოთხრ.	(როგორც მოთხრ.
კილოს ნამყო I).	კილოს ნამყო I).

ბჰანეზიტი კილო.

ღამტკიცებითი.

(ვიცხოვრო!) :	(ღავსტკე!) :	(ვეფერო!) :
იცხოვრე!	დასტკე!	ეფერე!
იცხოვროს!	დასტკეს!	ეფეროს!
ვიცხოვროთ!	ღავსტკეთ!	ვეფეროთ!
იცხოვრეთ!	დასტკით!	ეფერეთ!
იცხოვრონ!	დასტკენ!	ეფერონ!

უანყოფითი I.

აწმყო: ნუ ცხოვრობ! ნუ სტკებე! ნუ ეფერე! და სხვ. (როგორც მოთხრ. კილ. აწმყო, ნუ-ს მიმატებით).

მყოფადი: ნუ იცხოვრებ! ნუ სტკებე! ნუ ეფერე! და სხვ. (როგორც მოთხრ. კილ. მყოფადი, ნუ-ს მიმატებით).

უანყოფითი II.

არ იცხოვრო! არ დასტკე! არ ეფერო! და სხვ. (როგორც ნატვრ. კილ. მყოფადი II, არ-ის მიმატებით).

მ ი მ ლ ე ო ბ ა .

მრნაირი ფორმა აქვს:

1. როგორც მოქმედებითი გვარის ზმნებს: მცხვრებ(ელ)ი, მტკობ(ელ)ი, მფერებ(ელ)ი,

2. როგორც ვნებითი გვარის ზმნებს: ნაცხვრება, დამტკობანი, ძოფერებული; საცხვრებ(ელ)ი, სატკობა, საფერებ(ელ)ი.

უკანონო ზმნები.

ზოგიერთი ზმნები სხვადასხვა კილოსა და დრო-ში ძირს იცვლის და საზოგადოთ მიმოხრისათვის დადგენილ კანონებს არ ემორჩილება. ამისთანა ზმნებს უკანონო ზმნები ქვია.

უკანონო ზმნებში განსაკუთრებით შესანიშნავია: ვზივარ, ვწევარ, ვდგავარ, მივდივარ (მოვდივარ, შევდივარ, დავდივარ და სხვ.), მყავს, მაქვს, აღვიარებ, ვამბობ, ვშვრები.

უკანონო ზმნების მიმოხრა.

ძოთხრობითი კალა.

აწმყო (რას ვშვრები?).

მე ვზივარ
შენ ზიხარ
ის ზის

ჩვენ ვზივართ
თქვენ ზიხართ
ისინი სხედან.

მე ვწევარ
შენ წევხარ
ის წევს

ჩვენ ვწევართ
თქვენ წევხართ
ისინი წევან.

მე ვღგავარ
შენ ღგახარ
ის ღგას
ჩვენ ვღგავართ
თქვენ ღგახართ
ისინი ღგანან.

მე მივდივარ
შენ მიღიხარ
ის მიღის
ჩვენ მივდივართ
თქვენ მიღიხართ
ისინი მიდიან.

ნამყო I (რას ვშვრებოდი?).

მე ვიჯექ(ი)
შენ იჯექ(ი)
ის იჯდა
ჩვენ ვისხედით
თქვენ ისხედით
ისინი ისხდენ.

მე ვიწექ(ი)
შენ იწექ(ი)
ის იწვა
ჩვენ ვიწექით
თქვენ იწექით
ისინი იწვენ.

მე ვიღექ(ი)
შენ იღექ(ი)
ის იღგა
ჩვენ ვიღექით
თქვენ იღექით
ისინი იღგენ.

მე მივდიოდი
შენ მიდიოდი
ის მიდიოდა
ჩვენ მივდიოდით
თქვენ მიდიოდით
ისინი მიდიოდენ.

ნამყო II (რა ვქენი?).

(უთავსართო ფორმები: ვჯექ, ვწექ, ვდექ და სხვ.
იშვიათათ იხმარება).

მე დავჯექ(ი)
შენ დაჯექ(ი)
ის დაჯდა
ჩვენ დავსხედით
თქვენ დასხედით
ისინი დასხდენ.

მე დავწექ(ი)
შენ დაწექ(ი)
ის დაწვა
ჩვენ დავწექით
თქვენ დაწექით
ისინი დაწვენ.

მე დავდექ(ი)
შენ დადექ(ი)
ის დადგა
ჩვენ დავდექით
თქვენ დადექით
ისინი დადგენ.

მე მივედი
შენ მიხვედი
ის მივიდა
ჩვენ მივედით
თქვენ მიხვედით
ისინი მივიდენ.

ნამყო III (რა მიქნია?).

მე მჯდარვარ
შენ მჯდარხარ
ის მჯდარა
ჩვენ მსხდარვართ
თქვენ მსხდარხართ
ისინი მსხდარან.

მე წოლილვარ
შენ წოლილხარ
ის წოლილა
ჩვენ წოლილვართ
თქვენ წოლილხართ
ისინი წოლილან.

მე მდგარვარ
შენ მდგარხარ
ის მდგარა
ჩვენ მდგარვართ
თქვენ მდგარხართ
ისინი მდგარან.

მე მისულვარ
შენ მისულხარ
ის მისულა
ჩვენ მისულვართ
თქვენ მისულხართ
ისინი მისულან.

მყოფადი (რას ვიზამ?).

მე ვიჯდომები
შენ იჯდომები
ის იჯდომება
ჩვენ ვისხდომებით
თქვენ ისხდომებით
ისინი ისხდომებიან.

მე ვიწოლები
შენ იწოლები
ის იწოლება
ჩვენ ვიწოლებით
თქვენ იწოლებით
ისინი იწოლებიან.

მე ვიდგომები
შენ იდგომები
ის იდგომება
ჩვენ ვიდგომებით
თქვენ იდგომებით
ისინი იდგომებიან.

მე მივალ
შენ მიხვალ
ის მივა
ჩვენ მივალთ
თქვენ მიხვალთ
ისინი მივლენ.

ნატყვიითი კილო.

აწმყო (რას უნდა ვწმყობდე?).

მე ვიჯდე
შენ იჯდე

მე ვიწვე
შენ იწვე

ის იჯდეს
ჩვენ ვისხდეთ
თქვენ ისხდეთ
ისინი ისხდენ.

ის იწვეს
ჩვენ ვიწვეთ
თქვენ იწვეთ
ისინი იწვენ.

მე ვიღგე
შენ იღგე
ის იღგეს
ჩვენ ვიღგეთ
თქვენ იღგეთ
ისინი იღგენ.

მე მივლიოდე
შენ მილიოდე
ის მილიოდეს
ჩვენ მივლიოდეთ
თქვენ მილიოდეთ
ისინი მილიოდენ.

ნამყო I (რა უნდა მექნა?).

მე მჯდარვიყავ
შენ მჯდარიყავ
ის მჯდარიყო
ჩვენ მსხდარვიყავით
თქვენ მსხდარიყავით
ისინი მსხდარიყვენ.

მე წოლილვიყავ
შენ წოლილიყავ
ის წოლილიყო
ჩვენ წოლილვიყავით
თქვენ წოლილიყავით
ისინი წოლილიყვენ.

მე მდგარვიყავ
შენ მდგარიყავ
ის მდგარიყო
ჩვენ მდგარვიყავით
თქვენ მდგარიყავით
ისინი მდგარიყვენ.

მე მისულვიყავ(ი)
შენ მისულიყავ(ი)
ის მისულიყო
ჩვენ მისულვიყავით
თქვენ მისულიყავით
ისინი მისულიყვენ.

ნამყო II (რა უნდა მექნას?).

მე მჯღარვიყო
შენ მჯღარიყო
ის მჯღარიყოს
ჩვენ მსხღარვიყოთ
თქვენ მსხღარიყოთ
ისინი მსხღარიყონ.

მე წოლილვიყო
შენ წოლილიყო
ის წოლილიყოს
ჩვენ წოლილვიყოთ
თქვენ წოლილიყოთ
ისინი წოლილიყონ.

მე მღგარვიყო
შენ მღგარიყო
ის მღგარიყოს
ჩვენ მღგარვიყოთ
თქვენ მღგარიყოთ
ისინი მღგარიყონ.

მე მისულვიყო
შენ მისულიყო
ის მისულიყოს
ჩვენ მისულვიყოთ
თქვენ მისულიყოთ
ისინი მისულიყონ.

მყოფადი I (რას ვიზამდე?).

მე ვიჯღომებოდე
შენ იჯღომებოდე
ის იჯღომებოდეს
ჩვენ ვისხღომებოდეთ
თქვენ ისხღომებოდეთ
ისინი ისხღომებოდენ.

მე ვიწოლებოდე
შენ იწოლებოდე
ის იწოლებოდეს
ჩვენ ვიწოლებოდეთ
თქვენ იწოლებოდეთ
ისინი იწოლებოდენ.

მე ვიდგომებოდე
შენ იდგომებოდე
ის იდგომებოდეს
ჩვენ ვიდგომებოდეთ
თქვენ იდგომებოდეთ
ისინი იდგომებოდენ.

მე მივიდოდე
შენ მიხვიდოდე
ის მივიდოდეს
ჩვენ მივიდოდეთ
თქვენ მიხვიდოდეთ
ისინი მივიდოდენ.

მყოფადი II (რა უნდა ვქნა?).

(უთავსართოთ იშვიათათ იხმარება).

მე დავჯდე
შენ დაჯდე
ის დაჯდეს
ჩვენ დავსხდეთ
თქვენ დასხდეთ
ისინი დასხდენ.

მე დავწვე
შენ დაწვე
ის დაწვეს
ჩვენ დავწვეთ
თქვენ დაწვეთ
ისინი დაწვენ.

მე დავდგე
შენ დადგე
ის დადგეს
ჩვენ დავდგეთ
თქვენ დადგეთ
ისინი დადგენ.

მე მივიდე
შენ მიხვიდე
ის მივიდეს
ჩვენ მივიდეთ
თქვენ მიხვიდეთ
ისინი მივიდენ.

პირობითი კილო.

ნამყო (რას ვიზამდი?).

მე ვიჯდომებოდი
შენ იჯდომებოდი
ის იჯდომებოდა
ჩვენ ვისხდომებოდით
თქვენ ისხდომებოდით
ისინი ისხდომებოდენ.

მე ვიწოლებოდი
შენ იწოლებოდი
ის იწოლებოდა
ჩვენ ვიწოლებოდით
თქვენ იწოლებოდით
ისინი იწოლებოდენ

მე ვიდგომებოდი
შენ იდგომებოდი
ის იდგომებოდა
ჩვენ ვიდგომებოდით
თქვენ იდგომებოდით
ისინი იდგომებოდნენ.

მე მივიდოდი
შენ მიხვიდოდი
ის მივიდოდა
ჩვენ მივიდოდით
თქვენ მიხვიდოდით
ისინი მივიდოდნენ.

ბქანებითი კილო.

ღამტკიცებითა.

(ვიჯდე!)	(ვიწვე!)	(ვიდგე!)	(მივიდე!)
იჯექ!	იწექ!	იდექ!	მიდი!
იჯდეს!	იწვეს!	იდგეს!	მივიდეს!
ვისხდეთ!	ვიწვეთ!	ვიდგეთ!	მივიდეთ!
ისხედით!	იწვექით!	იდექით!	მიდით!
ისხდენ!	იწვენ!	იდგენ!	მივიდენ!

უარყოფითი I.

ნუ ზიხარ! ნუ წევხარ! ნუ ღდახარ! ნუ მიდიხარ!
ნუ ზის! ნუ წევს! და სხვ. (როგორც მოთხრ.
კილ. აწმყო, ნუ-ს მიმატებით).

უარყოფითი II.

არ დაჯდე! არ დაწვე! არ დადგე! არ მიხვიდე!
არ დაჯდეს! და სხვ. (როგორც ნატვრ. კილ.
მყოფადი II, არ-ის მიყოლებით).

მ ი მ ლ ე ო ზ ა .

ა წ მ ე ო .

მჯდომი (მჯდომელი), მჯდომარე (მჯდომიარე)
მწოლი (მწოლელი), მწოლარე (მწოლიარე); მდგო
მი (მდგომელი), მდგომარე (მდგომიარე); მიმავალი
წამსვლელი, მიმსვლელი.

ნ ა მ ე ო .

ღამჯდარი, დაწოლილი, დამდგარი, წასული
მეოფადი.

ღასაჯდომი, დასაწოლი, დასადგომი, წასა
სვლელი.

მ ო თ ხ რ ო ბ ი თ ი კ ი ლ ო .

აწმყო (რას ვშვრები?).

მე მყავს, მაქვს, ვამბობ, ვშვრები *).

ნამყო I (რას ვშვრებოდი?).

მე მყავდა, მქონდა, ვამბობდი, ვშვრებოდი.

ნამყო II (რა ვქენი?).

მე მეყოლა, **), ვსთქვი, ვქენი.

---

*) ამ ზმნების მიმოხრა მარტო ნხოლოობითი რიცხვი
პირველ პირში აღნიშნული;—განაგრძეთ მათი მიმოხრა ორივე
რიცხვის ყველა პირში.

***) ზმნისგან „მაქვს“ ნამყო II არ იხმარება.

ნამყო III (რა მიქნია?).

მე მყოლია, მქონია, მითქვამს, მიქნია.

მყოფადი (რას ვიზამ?).

მე მეყოლება, მექნება, ვიტყვი, ვიზამ.

ნატვრითი კილო.

აწყო (რას უნდა ვწვრებოდე?).

მე მყავდეს, მქონდეს, ვამბობდე, ვწვრებოდე.

ნამყო I (რა უნდა მექნა?).

მე მყოლოდა, მქონოდა, მეთქვა, მექნა.

ნამყო II (რა უნდა მექნას?).

მე მყოლოდეს, მქონოდეს, მეთქვას, მექნას.

მყოფადი I (რას ვიზამდე?).

მე მეყოლებოდეს, მექნებოდეს, ვიტყოდე, ვი-
ზამდე.

მყოფადი II (რა უნდა ვქნა?).

მე მეყოლოს, მექნეს, ვსთქვა, ვქნა.

პირობითი კილო.

ნამყო (რას ვიზამდი?).

მე მეყოლებოდა, მექნებოდა, ვიტყოდი, ვი-
ზამდი.

ბძანებითი კილო.

ღამტკიცებითი.

ზყავდეს! გკონდეს! სთქვი! ქენი!

შარყოფითი I.

აწყო: ნუ გყავს! ნუ გაქვს! ნუ ამბობ! ნუ
შვრები!

მყოფადა: ნუ გეყოლება! ნუ გექნება! ნუ იტყვი!
ნუ იზამ!

შარყოფითი II.

არ გეყოლოს! არ გექნეს! არ სთქვა! არ ქნა!

მ ი მ ლ ე ო ბ ა .

ა წ მ ე ო .

მყოლი, მექონი, მთქმელი, მქნელი.

ნ ა მ ე ო .

ნყოლი, ნაქონი, ნათქვამი (თქმული), ნაქნა-
ტი (ქმნილი).

მყოფადა.

სყოლი, საქონი, სათქმელი, საქნარი (საქნელი).

მოთხრობითი კილო.

აწმყო (რას ვშვრები?).

მე აღვიარებ	ჩვენ აღვიარებთ
შენ აღვიარებ	თქვენ აღვიარებთ
ის აღვიარებს	ისინი აღვიარებენ.

ნამყო I (რას ვშვრებოდი?).

მე აღვიარებდი	ჩვენ აღვიარებდით
შენ აღვიარებდი	თქვენ აღვიარებდით
ის აღვიარებდა	ისინი აღვიარებდნენ.

ნამყო II (რა ვქენი?).

მე აღვიარე	ჩვენ აღვიარეთ
შენ აღვიარე	თქვენ აღვიარეთ
მან აღვიარა	მათ აღვიარეს.

ნამყო III (რა მიქნია?).

მე აღვიარებია	ჩვენ აღვიარებია
შენ აღვიარებია	თქვენ აღვიარებიათ
მას აღვიარებია	მათ აღვიარებიათ.

მყოფადი (რას ვიზამ?).

მე აღვიარებ, შენ აღვიარებ და სხვ. (როგორც აწმყო).

ნატურითი კილო.

აწმყო (რას უნდა ვშვრებოდე?).

მე აღვიარებდე, შენ აღიარებდე, ის აღიარებდეს;
ჩვენ აღვიარებდეთ, თქვენ აღიარებდეთ, ისინი
აღიარებდენ.

ნამყო I (რა უნდა მექნა?).

მე აღმეარებია	ჩვენ აღგვეარებია
შენ აღგეარებია	თქვენ აღგეარებიათ
მას აღეარებია	მათ აღეარებიათ.

ნამყო II (რა უნდა მექნას?).

მე აღმეარებოხს	ჩვენ აღგვეარებოხს
შენ აღგეარებოხს	თქვენ აღგეარებოხსთ
მას აღეარებოხს	მათ აღეარებოხსთ.

მყოფადი I (რას ვიზამდე?).

მე აღვიარებდე	} როგორც ნატვრ.
შენ აღიარებდე	
ის აღიარებდეს ღ სხვ.	
	} კილოს აწმყო.

მყოფადი II (რა უნდა ვქნა?).

მე აღვიარო	ჩვენ აღვიაროთ
შენ აღიარო	თქვენ აღიაროთ
მან აღიაროს	მათ აღიარონ.

პირობითი კილო.

ნამყო (რას ვიზამდი?).

მე აღვიარებდი, შენ აღიარებდი და სხვ. (როგორც მ. კ. ნამყო I).

გპანეზითი კილო.

დაბტკიცებთა.

აღიარე! აღიაროს! აღვიაროთ! აღიარეთ! აღიარონ!

უაჩყეფითი I.

ნუ აღიარებ! ნუ აღიარებს! და სხვ. (როგორც მ. კ. აწმყო, ნუ-ს მიმატებით).

უაჩყეფითი II.

არ აღიარო! არ აღიაროს! არ აღვიაროთ! არ აღიაროთ! არ აღიარონ!

მ ი მ ლ ე ო ბ ა .

აწმყო.
აღმსარებელი.

ნამყო.
აღსარებული.

მყოფადი.
აღსარებელი *).

*) ამ ზმნისგან საღეთო წერილში და ძველ მწერლო-

პირნაკლი ზმნები.

პირნაკლა ზმნა იმისთანა ზმნას ეწოდება, რომელიც მარტო მხოლოდობითი რიცხვის მესამე პირში მიმოიხრის, — მაგალითათ:

სთოვს, სწვიმს, ქუხს, ქრის, ცხელა, ცივა, გრილა, თფილა, თენდება, ღამდება, ბნელა და სხვ.

პირნაკლი ზმნა ყველა კილოსა და ყველა დროში მიმოიხრის.

მთხრობათი კილო:

სთოვს, სთოვდა, ითოვა, უთოვია, ითოვებს.

ნატვრითი კილო:

სთოვდეს, ეთოვა, ეთოვოს, ითოვებდეს, ითოვოს.

პირბითა კილო:

ითოვებდა.

ბმანებითი კილო:

ითოვოს! ნუ სთოვს! ნუ ითოვებს! არ ითოვოს!

ბაში იხმარება ფორმები:

მთხრო. კილო. ნამყო III.

მე აღმიარნია, შენ აღგიარნია, მას აღუარნია; ჩვენ აღგვიარნია, თქვენ აღგიარნიათ, მათ აღუარნიათ.

ნატვრო. კილო. ნამყო I.

მე აღმეარნა, შენ აღგეარნა, მას აღეარნა; ჩვენ აღგვეარნა, თქვენ აღგეარნათ, მათ აღეარნათ.

ნატვრო. კილო. ნამყო II.

მე აღმეარნოს, შენ აღგეარნოს, მას აღეარნოს; ჩვენ აღგვეარნოს, თქვენ აღგეარნოსთ, მათ აღეარნოსთ.

მიჩამებული ზმნები.

მიჩემებითა ზმნება მოქმედებითი გვარის ზმნე-
ბისგან კეთდება და გვიჩვენებს, რომ მოქმედება
რომელიმე პირის სასარგებლოთ არის დანიშნული;
მაგალითათ: **მიწარ** ნიშნავს **შენ ჩემთვის სწერ,**
გიწარ—**მე შენთვის ვსწერ,** **ვუწარ**—**მე მისთვის**
ვსწერ და სხვ.

მიჩემებითი ზმნა მეორე მიმოხრის ზმნებისგან
შემწევობითი ზმნის საშვალეებით კეთდება,—მაგალი-
თათ: მიყვარს—**მიყვარხარ,** **გიყვარვარ,** **უყვარვარ,**
მიყვარხართ, **გიყვარვართ** და სხვ.

თუ მოქმედი მესამე პირია, მაშინ მიჩემები-
თი ზმნა ყველა პირში მიმოიხრის, და თუ მოქმედი
პირველი ან მეორე პირია, მაშინ მიჩემებით ზმნას
დანარჩენი ორი პირი აქვს;—მაგალითათ:

ის	მიწერს	გვიწერს
	გიწერს	გიწერს (თქვენ)
	უწერს (მას)	უწერს (მათ)

მე	გიწერ	გიწერთ
	ვუწერ (მას)	ვუწერ (მათ)

შენ	მიწერ	გვიწერ
	უწერ (მას)	უწერ (მათ)

აგრეთვე, როცა მოქმედი პირი მრავლობითი
რიცხვისაა:

ისანი მიწერენ	გვიწერენ
გიწერენ (შენ)	გიწერენ (თქვენ)
უწერენ (მას)	უწერენ (მათ).
ჩვენ გიწერთ (შენ)	გიწერთ (თქვენ)
ვუწერთ (მას)	ვუწერთ (მათ).
თქვენ მიწერთ	გვიწერთ
უწერთ (მას)	უწერთ (მათ).

მორავ მიმოსხრის მიჩამებითი ზმნა.

მოსხრობითი კილო.

აწმეო (რას ვშვრები?).

მიყვარხარ, მიყვარხართ; გიყვარვარ, გიყვარვართ;
გვიყვარხარ, გვიყვარხართ; უყვარვარ, უყვარხარ;
უყვარვართ, უყვარხართ.

ნამეო I (რას ვშვრებოდი?).

მიყვარდი, მიყვარდიო; გიყვარდი, გიყვარდიო;
გვიყვარდი, გვიყვარდიო; ვუყვარდი (შე მას), უყვარ-
დი (შენ მას); ვუყვარდიო (ჩვენ მას ან მათ), უყვარ-
დიო (თქვენ მას ან მათ).

ნამეო II (რა ვქენი?).

შემიყვარდი, შემიყვარდიო; შეგიყვარდი, შე-
გიყვარდიო; შეგვიყვარდი, შეგვიყვარდიო; შევეუ-
ყვარდი, შეუყვარდი; შევეუყვარდიო, შეუყვარდიო.

ნამყო III (რა მიქნია?).

მყვარებიხარ, მყვარებიხართ; გყვარებივარ, გყვარებივართ; გვყვარებიხარ, გვყვარებიხართ; ვყვარებივარ, ყვარებიხარ; ვყვარებივართ, ყვარებიხართ.

მყოფადი (რას ვიზამ?).

მეყვარები, მეყვარებით; გეყვარები, გეყვარებით; გვეყვარები, გვეყვარებით; ვეყვარები, ეყვარები; ვეყვარებით, ეყვარებით *).

ნატვრითი კილო.

აწმყო (რას უნდა ვშვრებოდე?).

მიყვარდე, მიყვარდეთ; გიყვარდე, გიყვარდეთ; გვიყვარდე, გვიყვარდეთ; ვუყვარდე (მე მას), უყვარდე (შენ მას); ვუყვარდეთ (ჩვენ მას ან მათ), უყვარდეთ (თქვენ მას ან მათ).

ნამყო I (რა უნდა მექნა?).

მყვარებოდი, მყვარებოდით; გყვარებოდი, გყვარებოდით; გვყვარებოდი, გვყვარებოდით; ვყვარებოდი, ყვარებოდი; ვყვარებოდით, ყვარებოდით.

ნამყო II (რა უნდა მექნას?).

მყვარებოდე, მყვარებოდეთ; გყვარებოდე, გყვარებოდეთ; გვყვარებოდე, გვყვარებოდეთ; ვყვარებოდე, ყვარებოდე; ვყვარებოდეთ, ყვარებოდეთ.

---

*) სრული სახის: შემიყვარდები, შემიყვარდებით; შეგიყვარდები, შეგიყვარდებით; გვეგიყვარდები და სხვ.

მეოფადა I (რას ვიზამდე?).

მეყვარებოდე, მეყვარებოდეთ; გეყვარებოდე, გეყვარებოდეთ; გვეყვარებოდე, გვეყვარებოდეთ; ვეყვარებოდე, ვეყვარებოდეთ; ვეყვარებოდეთ, ვეყვარებოდეთ.

მეოფადი II (რა უნდა ვქნა?).

მეყვარო, მეყვაროთ; გეყვარო, გეყვაროთ; გვეყვარო, გვეყვაროთ; ვეყვარო, ვეყვარო; ვეყვაროთ, ვეყვაროთ *).

ვირობითი კილო.

ნამყო (რას ვიზამდი?).

მეყვარებოდი, მეყვარებოდით; გეყვარებოდი, გეყვარებოდით; გვეყვარებოდი, გვეყვარებოდით; ვეყვარებოდი, ვეყვარებოდით; ვეყვარებოდით, ვეყვარებოდით.

ბძანებითი კილო.

ღამტკაცებითი.

მიყვარდე! გიყვარდეთ! უყვარდე! უყვარდეთ!
მიყვარდე! მიყვარდეთ! გვიყვარდე! გვიყვარდეთ!

---

*) სრული სახის: შემეყვარდე, შემეყვარდეთ; შეგიყვარდე, შეგვიყვარდე, და სხვ

უაწყოფითი I.

ა) აწმყო დროის: ნუ გიყვარვარ! ნუ გიყვარვართ! და სხვ. (როგორც მოთხ. კილ. აწმყო, **ნუ**-ს მიყოლებით).

ბ) მყოფადი დროის: ნუ გეყვარები! ნუ გეყვარებით! ნუ ეყვარები! და სხვ. (როგორც მოთხრ. კილ. მყოფადი, **ნუ**-ს მიმატებით).

უაწყოფითი II.

არ შეგიყვარდე! არ შეგიყვარდეთ! (ან არ გეყვარო! არ გეყვაროთ! არ გვეყვარო!) და სხვ. (როგორც ნატვრ. კილოს მყოფადი II, **არ**-ის მიყოლით).

გარემოებითი დამოკიდებული წინადადებანი.

გარემოებითი დამოკიდებული წინადადება იმდენივეა, რამდენიც არის წინადადებაში გარემოება, — ე. ი. ხუთი: ადგილის, დროის, მაზეზის, მაზნას და ვითარების (იხ. „მოსამზ. კურს.“ გვ. 82).

I. ადგილის განკმობებითი დამოკიდებული წინადადება.

სადაც შენი სთქვა, იქ ჩემიც ნუ დაგავიწყდება.

ამ მაგალითში პირველი წინადადება მეორეზეა დამოკიდებული; — მაშასადამე, დამოკიდებულის კითხვა იქნება:

სად ნუ დაგავიწყდება ჩემი?

მს კითხვა გვიჩვენებს, რომ „სადაც შენი სოქვა“ ადგილის გარემოებითი დამოკიდებული წინადადებაა ყოფილა.

შენიშვნა. ადგილის გარემოებითი დამოკიდებული წინადადება იწყება ზმნისართებით: **სადაც, საითაც, საითკენაც, საიდანაც** და სხვ.; ამ ზმნისართებს მთავარ წინადადებაში ზოგჯერ მიუძღვის ზმნისართები: **იქ, იქით, იქითკენ, აქიდან** და სხვ.

მაგალითები:

შბედური საითაც გაიქცა, იქით წაიქცაო.—
სადაც არავი მტკვარს შეერთვის, იქ ერთხელ ქართველთა სიცოცხლე სდულდა.—
სადაც არა სჯობს, გაცლა სჯობს კაცისა მამაცისაგან.

II. ღრვის გარემოებითი დამოკიდებული წინადადება.

რა ესმა ესე ბუღბუღსა, შესძახა თავისებურათ.

აქ პირველი წინადადება მეორეზეა დამოკიდებული;—მისი სრული კითხვა იქნება:

რადის შესძახა თავისებურათ?

მაშასადამე, რა ესმა ესე ბუღბუღსა არის ღრვის გარემოებითი დამოკიდებული წინადადება.

შენიშვნა. ღრვის გარემოებითს დამოკიდებულ წინადადებას ახლავს ღრვის კავშირები: **რადესაც, რაცა, რა, რამ, რა რამ;** ზიარობითი კავშირები:

თუ, წამ, თუ წამ; დათმობითი კანგშირები: თუ-
გინდ, თუძცა, თუძცაღა.

როცა ღროის გარემოებითი დამოკიდებული
წინადადება პირობითი კავშირით იწყება, მას **წინადა-
ბითი წინადადება ეწოდება**,—მაგალითათ:

**ჯერ მწარე სჭამე, კვლავ ტკბილი, თუ ექვბ
გემოვნებასა;**—**კანგათ წამ უფილგვიყაგ, მეტ საქ-
მეს გავაკეთებდი.**

შენიშვნა. კავშირით **თუ** ხშირათ დამატებითი
დამოკიდებული წინადადება იწყება,—მაგალითათ:
ვინ მოსთვლის, **თუ** საქართველოს რამდენი გასა-
ჭირი გამოუვლია!—ბრიყვა რა იცის, **თუ** სწავლა
რა განძია!

თუ ღროის გარემოებითი დამოკიდებული წი-
ნადადება დათმობითი კავშირით იწყება, მას **და-
თმობითი წინადადება** ქვია,—მაგალითათ:

თუძცაღა ბეგანს გშწამობთ, მაგრამ მაინც
ღარიბათ ვცხოვრობთ;—**მე თუ გინდა თავიც მ-
ძჭან, ტანა გახთეს გასახებრათ**,—ვინც არა გავს
ქახაბერსა, მე ვერ ვიტყვი ქახაბერათ.

მაგალითები:

მაშინ იხარებს მწიღნავი, ოდეს მოისთვლის
ტევნებსა.—**რომ ვინმე ჩიტათ მაქცევდეს, წამს გა-
დავივლი მთებსაო.**—**ასიც რომ დამკრა, ხმასაც არ
გაგცემ.**—**ბამიქვავდეს მე ეს ენა, თუ რომ ვისმე**

მივეფერო.—**თუმცა** ეს **კაცი** ხასიათით **ბოროტსა** **გავს**, **მაგრამ** **გულით** **კეთილია**.

III. **მაზეზის** **გარემოებითი** **დამოკიდებული** **წინა-** **დადება.**

ნადირის **მოკვლა** **ცოდვია**, **ამიტომ** **რომ** **ყო-**
ველი **სულიერი** **ღვთის** **დანაბადია**.

ამ **მაგალითში** **მეორე** **წინადადება** **პირველზეა** **დამოკიდებული**;—**მისი** **სრული** **კითხვა** **იქნება**: **და-**
ტომ **არის** **ცოდვა** **ნადარის** **მოკვლა**?

მაშასადამე, **მეორე** **წინადადება** **მაზეზის** **გა-**
რემოებითი **დამოკიდებული** **წინადადება** **ყოფილა**.

შენაშენა. **მიზეზის** **გარემოებითი** **დამოკიდებუ-**
ლი **წინადადება** **იწყება** **მაზეზის** **კავშირებით**: **ამი-**
ტომ **რომ**, **ამიტომ** **რომ**, **იმის** **გამო** **რომ**, **იმ**
მაზეზით **რომ**, **დადგანაც**, **ვინაიდან**.—**რთული** **კავ-**
შირები **შეიძლება** **ასე** **გაიყოს**: **მთავარ** **წინადადება-**
ში **იქნეს** **მოქცეული** **ამიტომ**, **ამიტომ**, **იმის** **გა-**
მო, **იმ** **მაზეზით**,—**დამოკიდებულში** **კი** **რომ**;—
მაგალითათ, **ზემორემოყვანილი** **წინადადება** (**ნადი-**
რის **მოკვლა** **ცოდვია**, **ამიტომ** **რომ** **ყოველი** **სუ-**
ლიერი **ღვთის** **დანაბადია**) **შეიძლება** **ასეც** **ითქვას**:
ნადირის **მოკვლა** **ამიტომ** **არის** **ცოდვა**, **რომ** **ყო-**
ველი **სულიერი** **ღვთის** **დანაბადია**.

მაგალითები:

ზაფხულში **ამიტომ** **ცხელა**, **რომ** **მზე** **დედამი-**
წას **პირდაპირ** **დაყურებს**.—**ბავში** **შემდეგ** **კლასში**

იმის გამო (იმ მიზეზით) ვერ გადავიდა, რომ მუდამ ზარმაცობდა.—**რადგანაც** (ვინაიდან) **თამარი** ძლევამოსილი მეფე იყო, (ამიტომ) მის დროს **საქართველო** აყვავდა.

IV. მიზნის გარემოებითი დამოკიდებული წინადადება.

მე კალამი მისთვის მინდა, რომ სიმართლეს მსახურობდეს.

ამ მაგალითში მეორე წინადადება პირველზეა დამოკიდებული;—მისი სრული კითხვა იქნება: **რასთვის მინდა მე კალამი?**

მს კითხვა გვიჩვენებს, რომ აღნიშნული დამოკიდებული წინადადება **მიზნის გარემოებითი დამოკიდებული წინადადება** ყოფილა.

შენიშვნა. მიზნის გარემოებითი დამოკიდებული წინადადება იწყება მიზნის კავშირით **რამ** (ძველებური **რათა**).—**ზოგჯერ** ამ კავშირს მთავარ წინადადებაში ზმნისართი „**მასთვის**“ მიუძღვის.

მაგალითები:

მს ბავში ძლიერ მონდომებულათ სწავლობს, რომ მშობლები გაახაროს.—**მგელი** მისთვის თარეშობს, რომ ცხვარი მოიტაცოს.—**ღმერთთან** მისთვის ვლაპარაკობ, რომ წარვუძღვე წინა ერსა.—**წმინდა ნინო** საქართველოს მისთვის მოვიდა, რომ აქ ქრისტიანობა გაევრცელებია.—**ზარნაოზი** ფარუ-

ლათ ჯარების მზადებას შეუდგა, რომ საქართველო მაკედონელთაგან გაეთავისუფლებია.

V. ვითარების განქოქებითი დამოკიდებული წინადადება.

ნავი ისე მიფრინავდა, რომ კაცი თვალს გერ მისწევდა.

ამ მაგალითში მეორე წინადადება პირველზეა დამოკიდებული;—მისი კითხვა იქნება: **როგორ მიფრინავდა სავა?**

მაშასადამე, მოყვანილი დამოკიდებული წინადადება ვითარების განქოქებითი დამოკიდებული წინადადება ყოფილა.

შენიშვნა. ვითარების გარემოებითი დამოკიდებული წინადადება იწყება კავშირებით: **რომ, როგორც, რომ, როგორც, ვით, ვითარება, თითქმის** შირათ ამ კავშირებს მთავარ წინადადებაში ზმნისართი „ასე“ მიუძღვის.

მაგალითები:

შიკრიკი ისე გაფრინდა, როგორც ტყვია.— ისე მოიქეცი, როგორც პატიოსან კაცს ეკადრებოდეს.—სხედან, ვით დევნი.—მზის სხივი მთის მწვერვალს აღერსით თავს ეხვეოდა, ვით ქალი მამას მოხუცსა.—საწუთრო კაცსა ყოველსა, ვითა ტაროსი, უხთების.

დამოკიდებულ წინადადებათა შემოკლება.

დამოკიდებული წინადადება შეიძლება შევამოკლოთ ხოლმე და მთავარი წინადადების რამენაწილათ ვაქციოთ: თუ დამატებითი დამოკიდებულია—**დამატებათ**, თუ განსაზღვრებითია—**განსაზღვრებათ**, და თუ გარემოებითია—**იმ კანკაობათ** სატყვათ, რა გარემოებისაც არის თვით დამოკიდებული წინადადება (ადგილის, დროის, მიზეზის, მიზნის, თუ ვითარების).

I. ავიღოთ **დამატებითი დამოკიდებული წინადადება**:

სწავლულნი ამტკიცებენ, **რომ ქართული ანბანის პირველათ შარნაოზის დროს შემოიღეს**.

აქ დამატებითს დამოკიდებულ წინადადებაში შემასმენელათ ზმნა ზის (**შემოიღეს**);—როცა შემასმენელი ზმნაა, დამატებითი დამოკიდებული წინადადება **სახელზმნით შემოკლდება**.

მაშასადამე, აღნიშნული დამოკიდებული წინადადება ასე უნდა შემოკლდეს:

სწავლულნი **ამტკიცებენ ქართული ანბანის პირველათ შარნაოზის დროს შემოიღებას**.

თუ რომ დამატებითი დამოკიდებული წინადადების **შემასმენელი შედგენილია**, მაშინ დამოკიდებული წინადადება **ახსებითი სახელით შემოკლდება** *):

---

*) ეს არსებითი სახელი შედგენილი შემასმენელის სახელისაგან უნდა აწარმოონ.

ვიცი, რომ შენ გულკეთილი ხარ;—

მს წინადადება ასე შემოკლდება:

ვიცა შენი გულკეთილობა.

* *

II. **ზანსაზღვრებითა** დამოკიდებული წინადადება **ძაძლეობით** შემოკლდება, როცა შემასმენელათ ზმნა ზის:

ქაცი, რომელსაც საწყალი ხალხი ებრალება, პატივისცემის ღირსია;—

ასე შემოკლდება:

საწყალი კაცის **შემბრალეული** კაცა პატივსცემის ღირსია.

თუ დამოკიდებული წინადადების შემასმენელი შედგენილია, მაშინ დამოკიდებული წინადადება ამ შემასმენელის სახელით შემოკლდება ხოლმე:

ის კაცი, რომელიც კეთილია და პატიოსანია, ყველას უყვარს;—

ასე შემოკლდება:

კეთილი და პატიოსანი კაცა ყველას უყვარს:

შენაშენა. **ზანსაზღვრებითი** დამოკიდებული წინადადება მხოლოდ მაშინ შემოკლდება, როცა მისი დამწყები განმარტებითი ნაცვალსახელი „**რომელიც**“ ქვემდებარეთ ანას ნახმარა, ან დამატებათ სახელით ბრუნვაშა (იხ. მაგალითები ზევით).

* *

III. ზანქობებითი დამოკიდებული წინადადებანი.

ა) ადგილის:

იქ, სადაც არაგვი მტკვარს უერთდება, ერთხელ ქართველთა სიცოცხლე სდულდა;—

ასე შემოკლდება:

არაგვასა და მტკვარის შეერთების ადგილას ერთხელ ქართველთა სიცოცხლე სდულდა.

ბ) ღრვის:

როცა საქართველოში თამარი მეფობდა, ქართველებს ბედნიერი ცხოვრება ქონდათ;—

ასე შემოკლდება:

საქართველოში თამარის მეფობის ღრვს ქართველებს ბედნიერა ცხოვრება ქონდათ.

გ) მაზრის:

რუსთაველმა სახელი მით გაითქვა, რომ დიდებული პოემა ვეფხისტყაოსანი დაწერა;—

ასე შემოკლდება:

რუსთაველმა დადებული პოემის ვეფხისტყაოსნის დაწერით გაითქვა სახელი.

დ) მანის:

შმაწვილები სწავლობენ, რომ სამშობლოს გამოადგენ;—

ასე შეძოკლდება:

უაწვალება სამშობლოს გამოსადგომათ სწავ-
ლობენ.

მ) ვითარების:

მს ბავში ისე იქცევა, თითქო დარბაისელი
კაცი იყოს;—

ასე შეძოკლდება:

მს ბავშა დაბზისელი კაცივით იქცევა.

* *

უ ე ნ ი უ ვ ე ა .

ქავშირის რუმ-ის შემწეობით ყოველგვარი და-
მოკიდებული წინადადება კეთდება:

1. **ღამატებითი:** მს ყველამ იცის, რუმ მგლე-
ბი გაუმადლარი არიან;

2. **ბანსაზღვრებითი:** დედამ რუმ სიტყვები
მითხრა, დღესაც არ დამვიწყებია;

3. **ბარემოებითნი:**

ა) **ღრმის:** ამ ყმაწვილმა სწავლა რუმ შეა-
სრულა, იმ წლიდანვე სამსახურშია;

ბ) **ადგილის:** შარშან რუმ ვცხოვრობდი, წრე-
ულსაც იქ ვცხოვრობ;

გ) **მაზეხის:** მს კაცი დიდათ ბედნიერია, რუმ
ასე კარგი შვილები გამოეზარდენ;

დ) **მიზნის:** ხშირათ უნდა იმოგზავროთ, რუმ
სხვადასხვა ქვეყნები და ხალხები გაიცნოთ;

მ) **ვათარების:** მეფე ირაკლი II ისეთი მამაცი მებრძოლი იყო, რომ მცირე გუნდით ურიცხვ მტერს ამარცხებდა ხოლმე.

რომ-ით შედგენილი წინადადება თუ რომელ დამოკიდებულს ეკუთნის, ეს კითხვით უნდა გამოვიცნოთ.

რას კითხვას უნდა ზეგით მოეყვანაღს თათოგულ წინადადებას?

სასვენი ნიშნები გარემოებითს დამოკიდებულ წინადადებაში.

დამოკიდებული წინადადება თავისი მთავარი წინადადებისაგან მძიმეთი (,) გაიყოფება.

მძიმე იქ დაისმის, სადაც ერთი წინადადება თავდება და მეორე იწყება:

თორმეტი წლისა მაშინ ვიყავი, როცა ბატონმა სახლს მოძაშორა;— შენ ბედში ძეგფი რომ მშათ მაგაჩნდეს, ეს ვერაფერი სიყვარულია.

როცა დამოკიდებული წინადადება რთული კავშირებით აძატომ რომ და მასთვის რომ-ით არის გამოხატული, თუ რთული კავშირი ერთათ არის, მაშინ მძიმე პირდაპირ მის წინ დაისმის:

მს ბავში კარგათ ვერ სწავლობს, ამიტომ რომ ზარმატია.

თუ რთული კავშირი ისეა გაყოფილი, რომ პირველი ნახევარი (იმიტომ ან მისთვის) მთავარ წინადადებაშია, და მეორე (რამ) დამოკიდებულში, მაშინ მძიმე რამ-ის წინ დაისმის:

მს ბავში კარგათ იმიტომ ვერ სწავლობს, რომ ზარმაცია.—სიმდიდრე მისთვის უნდა გვინდოდეს, რამ დაჩაგრულ მოძმეებს შევეწიოთ.

ბრეული მაგალითები:

სადაც სიყვარულია, ღმერთიც იქ სუფევს.—
მს ყმაწვილი რომ (როცა) გაიზარდა, ოჯახი ფეხზე დააყენა.—მოსწავლე შკოლიდან დაითხოვეს, რადგან ცუდი ყოფაქცევის იყო.—მს ბავშვები ცთილობენ, რომ სწავლა შეიძინონ.—ისე უნდა ვიქცეოდეთ, რომ ყველას ვუყვარდეთ.—მანო თავის ამხანაგს, როცა ის ავით იყო, თავდადებით უვლიდა.—
ივანე იმიტომ არის ღარიბი, რომ შრომა არ უყვარს;—ივანე ღარიბია, იმიტომ რომ შრომა არ უყვარს.

სიტყვათა წარმოება.

სიტყვები შედგენალობით იქნება მარტივი და რთული, ზარმაცისაგან და წარმოებითი.

მარტივი იმ სიტყვას ეწოდება, რომელიც ერთი ძირის ფორმისაგან შესდგება,—მაგალითათ: მამა, მამა, ქალა.

რთულა იმ სიტყვას ქვია, რომელიც ორის ან მეტი ძირის ფორმისაგან არის შემდგარი,—მაგალითათ: **დედ-მამა**, **და-მამა**, **ქალ-ვაჟი**, **შავთვალწაბა**, **თავდაბალი**, **გულკეთილი**.

შ ე ნ ი შ ვ ე ა.

რთული სიტყვა შუახანით მაშინ იწერება, როცა თითოეულ ძირს განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს: **დედ-მამა** (ე. ი. დედაც და მამაც), **და-მამა**, **ქალ-ვაჟი** და სხვ.—როცა რთულ სიტყვაში ერთი აზრი იხატება, შეერთებულათ იწერება ხოლმე (უხაზოთ): **გულკეთილი**, **წყალწითელი**, **ცხენისწყალი**, **თავდადებული**, **ხმაგაკმენდილი**, **თვალუწვდენელი**, **ავლადიდება** და სხვ.

პარველსახეობითა იმ სიტყვას ეწოდება, რომელიც თავდაპირველ ფორმას წარმოადგენს, ე. ი. რომელსაც არავითარი მაწარმოებელი ნაწილი არ აქვს მიმატებული,—მაგალითათ: **კაცი**, **თავა**.

წამლებითა იმ სიტყვას ქვია, რომელიც რამე მაწარმოებელი ნაწილაკით პირველსახეობითი ფორმისაგან არის ნაწარმოები,—მაგალითათ: **კაცუნი**, **კაცობრიული**, **თავიანი**, **თაოსანი**, **სათავე**, **გათავებული**.

სხვადასხვა ფორმების მაწარმოებელ ნაწილაკებს **ჩასართები** ქვია, ან **სუფაქსება**.

მრთი ძირისგან, სხვადასხვა ჩასართების საშუალებით, სხვადასხვა მნიშვნელობის სიტყვები კეთდე-

ბა.—ჰვილოთ მაგალითათ ძირი ხელ (ხელ-ი); აქი-
დან წარმოებს: ხელიანი, ხელასანი, ხელოვანი, ხე-
ლობა, მოხელე, სახელო, ხელეური და სხვ.

*

სხვადასხვა სიტყვის ნაწილებს სხვადასხვა სუ-
ფიქსები აქვს.

1. არსებით სახელთა სუფიქსები:

ზნ: ჩიტუნა (ჩიტუნია), წაღდუნა, კაცუნა.

პა: დანაკა, ჭაღაკა, გორაკი.

იპ: ივანაკა, ვირიკა.

უპ: ბარუკა, ცხენუკა, ბეჟუკა.

სა: სასახლე, სახელო, საქათმე, საღორე.

მმ: მეკარე, მებაღე, მეხრე, მეძანრე.

მლ: მოქალაქე, მოხევე, მოხარკე, მოხელე.

სი: სიკეთე, სიუმწვილე, სიბერე.

ლზ: ქართველობა, ხელობა, ხელოსნობა, უგუ-
ლობა.

მბ: ბედნიერება, ძლიერება, თავისუფლება.

ეთ: ძახეთი, იმერეთი, სპარსეთი.

ეულ: სპილენძეული, რკინეული, ათეული.

ზ ე ნ ი უ ვ ნ ა.

არსებითი სახელი, ზევით ჩამოთვლილი სუ-
ფიქსების შემწეობით, სხვადასხვა სიტყვის ნაწილის-
გან წარმოებს:

ა) ზმნებისგან: ყვარვა—საყვარული, სურვა—
სურვილი და სხვ.

ბ) მაძლეობისგან: მოყვანილი—მოყვანალობა, შედგენილი—შედგენალობა;—აგრეთვე თვით მიძლეობა ხშირათ იხმარება, როგორც არსებითი სახელი: ძეითხავი, საჭაძადი, სათაიბი, საწინახელი, საჭმელი, სასმელი და სხვ. (იხ. გვ. 73).

ვ) ანსებით სახელთაგანვე: გიორგობა, ძანძამობა; სამეფო, საქაროველო; ნასოფლანა, ნაქალაქევი; მეზურე, მეჩექმე; ძახეთი, სწანსეთი; მუხნანი, თხილნანი; რკანეული, სწილენძეული.

დ) ზედსართავ სახელთაგან: ბედნიერება, მშვენიერება; სითეთრე, სიღამაჴე, სასქე.

ე) რიცხვით სახელთაგან: ერთობა, სამება; ასეული, ათასეული.

ვ) ნაცვალსახელთაგან: ვინაობა, თვისება.

---

2. ზედსართავ სახელთა სუფიქსებია:

მსან: ცხენოსანა, ჩოხოსანი, ჰატიოსანი.

მვან: ხელოვანა, გულოვანა, სახელოვანი.

იან: ბაღნიანი, ნაბღიანი, ქვიანი.

იმრ: ბედნიერი, მშვენიერი, ხნაერი.

ელ: სოფელი, ქალაქელი, ბანელი.

ურ *): სოფლური, ქალაქური, მხედური.

იურ: ღვთიური, ციური, ძთიურა.

მბურ: ჩვენებური, თქვენებური, ძათებური.

---

*) თუ სიტყვას ძირში რ ახლავს, ურ ულ-ათ იქცევა: ბურია—გ უ რ უ ლ ი, თათარი—თ ა თ რ უ ლ ი, ბრიყვი—ბ რ ი ყ ვ უ ლ ი.

მრ: ძოთეთღა, ძეცქელ, ძეძაღღელ, ძოთფელ.

სა: საყმაწვილო, საბავშო, საქალა, საბაღელ.

ნთ: ბუნებითი, არსებითი, კრეცითი.

ებრ, ებრის, ობრის: ჩემებრი, ბუნებრივი,
კაცობრივი.

დელ: გუშინდელი, შარშანდელი, ძაშინდელი.

უ ე ნ ი უ ვ ნ ა .

ზედსართავი სახელი, ზევით მოყვანილი სუფიქსების შემწეობით, სხვადასხვა სიტყვის ნაწილისგან წარმოებს:

ა) არსებით სახელთაგან: ბედნიერი, მიწიერი; მანდილოსანი, სახელღვანი, ტყიანი; საბავშო, საყმაწვილო.

ბ) ზედსართავ სახელთაგანვე: მოდიღო, ძოთეთღა; ჭკვიანური, კაცობრიული.

გ) ზმნისართებისგან: ძაშინდელი, შარშანდელი, გუშინდლური, შარშანდლური.

დ) ნაცვალსახელთაგან: ჩვენებურა, თქვენებური, ჩემებრივი, თქვენებრივი.

---

3. სახელზმნის სუფიქსები:

მბ: გაკეთება, აშენება, დაწყება.

მბ: შეძკობა, დაწყობა, დასობა.

მ: კითხვა, ბარვა, კერვა.

მლ: თრთოლა, ყრუოლა, ბრძოლა.

ილ: გივილი, უდივილი, ჩივილი

მვ: გარევა, გარჩევა, გათრევა.

შ ე ნ ი შ ვ ნ ა .

თითქმის ყოველი სიტყვის ნაწილისგან შეიძლება, ზევით ჩამოთვლილი სუფიქსების შემწეობით, სახელზმნის წარმოება:

ა) არსებით სახელთაგან: ყმაწვილი—გაყმაწვილება, ბარი—დაბარვა.

ბ) ზედსართავ სახელთაგან: მალალი—ამადლევა, თეთრი—შეთეთრება.

გ) ნაცვალსახელთაგან: ჩემი—მიჩემება, თვისი—მითვისება.

დ) რიცხვით სახელთაგან: ასი—გაასება, მეორე — გამეორება.

ე) ზმნისართებისაგან: ახლოს — დაახლოება, შორს — მოშორება, და სხვ.

4. მიმღეობის სუფიქსები:

ელ: მწერელი, მკეთებელი, მხვნილი.

ილ: დაწერილი, შეკერილი, გაღესილი.

ულ: გაკეთებული, აშენებული, დარგული.

არ *): მკბენარი, მაწეინარი, დამწვარი.

ნა: ნაშენები, ნაკეთები, განაკეთები.

---

*) თუ სახელზმნას ძირში რ ახლავს, სუფიქსი არ აღ-ათ იქცევა: გაზრობა — გამზრალი, გაქრობა — გამქრალი, ყვირალი — მყვირალი, ტირილი — მტირალი.

სიტყვის საფუძველი და ძირი.

სიტყვის საფუძველი იმ ნაწილს ქვია, რომელიც არ იცვლება თითოეულს გრამატიკულ ფორმაში.

პვილოთ, მაგალითათ, ზედსართავი სახელი ბედნიერია. ეს სიტყვა რომ ვაბრუნოთ, ვნახავთ, რომ ნაწილი ბედნიერს ორივე რიცხვში უცვლელათ რჩება; — მაშასადამე, აღებული სიტყვის საფუძველი არის ბედნიერ.

სხვადასვა ნაწარმოებ ფორმაში ერთი ძარის სიტყვას სხვადასხვა საფუძველი ექნება. მაგალითათ, ზევითმოყვანილი სიტყვიდან ნაწარმოები ფორმებია:

ა) არსებითი სახელი ბედნიერება: საფუძველი იქნება ბედნიერებ.

ბ) მიმღეობა გაბედნიერებული: საფუძველი იქნება გაბედნიერებულ.

გ) ზმნა აწმყო დროში ვბედნიერდები (ბედნიერდები, ბედნიერდება და სხვ.): საფუძველი იქნება ბედნიერდებ, და სხვ. და სხვ.

სახელებში საფუძველი ნათესაობით ბრუნვაში უნდა მოვსძებნოთ: როცა დაბოლოებას ის (სი) — ს მოვაშორებთ, რაც დარჩება, ის იქნება საფუძველი; — მაგალითათ:

ქედელი: ნათ. ბრ. კედლის, — საფუძველია კედლ.

სიტყვის ძირი იმ ნაწილს ქვია, რომელიც უცვლელათ რჩება ყოველგან, რა ფორმაც უნდა ვაწარმოოთ.

სიტყვის ძირი ასე მოიძებნება: უნდა გავარჩიოთ აღებული სიტყვის თავი და ბოლო; რაც თავსა და ბოლოში მაწარმოებელი ნაწილაკები ჩამატებული აქვს, ყველა უნდა მოვაშოროთ, და რაც ამას შემდეგ დარჩება, ის იქნება წმინდა ძიანი.

პვილოთ, მაგალითათ, ფორმა გაბედნაეკებუღა. ამ სიტყვას თავში ახლავს თავსართი ბა; ბოლოში ახლავს: ა) დაბოლოება ი, ბ) ნამყო დროის ვნებითი გვარის მიმღეობის სუფიქსი ულ, გ) სახელზმნის სუფიქსი ებ, დ) ზედსართავი სახელის სუფიქსი იმრ და ე) კეთილხმოვანებისთვის ჩართული ხმა ნ. — შველა ნაჩვენები მაწარმოებელი ნაწილაკი რო მოვაშოროთ, დარჩება წმინდა ძიანი „ბედ.“ — აქიდან რა ფორმაც უნდა ვაწარმოოთ, ძირი ბედ ყოველგან უცვლელათ დარჩება:

ბედნაეკი, უბედური, გაბედნიერება,
საბედნიერო, გაბედვა, გაუბედავი და სხვ.

დროთა წარმოება.

შმათავრესი დროები, რომლისგანაც ზმნის ყველა დანარჩენი დრო სწარმოებს, არის სამი:

მოთხრობითი კილოს { 1) აწყო
2) ნამყო II
3) მყოფადი

I. მოთხრობითი კილოს აწმყოსაგან სწარმოებს:

1. ნატვრ. კილას აწმყო (რას უნდა ვშვრებოდე?):

მე ვკითხულობ-დე	ჩვენ ვკითხულობ-დეთ
შენ კითხულობ-დე	თქვენ კითხულობ-დეთ
ის კითხულობ-დეს	ისინი კითხულობ-დენ.

2. მოთხრ. კილას ნამყო I (რას ვშვრებოდნი?):

მე ვკითხულობ-დი	ჩვენ ვკითხულობ-დით
შენ კითხულობ-დი	თქვენ კითხულობ-დით
ის კითხულობ-და	ისინი კითხულობ-დენ.

3. ბმანებითი კილას აწმყო დრო, უსაწყა-ფათა I:

ნუ კითხულობ! ნუ კითხულობს! ნუ ვკითხუ-
ლობთ! ნუ კითხულობთ! ნუ კითხულობენ!

*

II. მოთხრობითი კილოს ნამყო II-ასგან სწარმოებს:

1. ნატვრ. კილ. ნამყო I (რა უნდა მექნა?):

მე მ-ე-კითხ-ა	ჩვენ გვ-ე-კითხ-ა
შენ გ-ე-კითხ-ა	თქვენ გ-ე-კითხ-ათ
მას ე-კითხ-ა	მათ ე-კითხ-ათ

2. ნატვრ. კილ. ნამყო II (რა უნდა მექნას?):

მე მ-ე-კითხ-ოს	ჩვენ გვ-ე-კითხ-ოს
შენ გ-ე-კითხ-ოს	თქვენ გ-ე-კითხ-ოსთ
მას ე-კითხ-ოს	მათ ე-კითხ-ოსთ.

3. ნატვრ. კილ. მყოფადი II (რა უნდა ვქნა?):

მე ვ-ი-კითხ-ო	ჩვენ ვ-ი-კითხ-ოთ
შენ ი-კითხ-ო	თქვენ ი-კითხ-ოთ
მან ი-კითხ-ოს	მათ ი-კითხ-ონ.

4. ბძანებ. კილღს დამტკიცებითი ფორმა:

იკითხე! იკითხოს! ვიკითხოთ! იკითხეთ! იკითხონ!

5. ბძანებ. კილღ. უარყოფითი II ფორმა:

არ იკითხო! არ იკითხოს! არ ვიკითხოთ! არ იკითხოთ! არ იკითხონ!

*

III. მოთხრ. კილღ. მყოფადისგან სწარმოებს:

1. მოთხ. კილღ. ნამყო III (რა მიქნია?):

მე მ-იკითხავ-ს	ჩვენ გვ-იკითხავ-ს
შენ გ-იკითხავ-ს	თქვენ გ-იკითხავ-თ
მას უ-კითხავ-ს	მათ უ-კითხავ-თ *).

*) ასე მიმოიხრის ის ზმნები, რომელსაც მყოფადში დაბოლოება ავ ან ვამ აქვს (ვიკითხავ, ვიხილავ, შევსვამ, ჩავიცვამ და სხვ.); დანარჩენ ზმნებს ნამყო III-ში დაბოლოება ია აქვს: დავსწერ—დამიწერია, ავაშენებ—ამიშენებია და სხვ.

2. პარობ. კალ. ნამყო (რას ვიზამდი?):

მე ვ-იკითხავ-დი	ჩვენ ვ-იკითხავ-დით
შენ იკითხავ-დი	თქვენ იკითხავ-დით
ის იკითხავ-და	ისინი იკითხავ-დენ.

3. ნატვრ. კალ. მყოფადი I (რას ვიზამდე?):

მე ვ-იკითხავ-დე	ჩვენ ვ-იკითხავ-დეთ
შენ იკითხავ-დე	თქვენ იკითხავ-დეთ
ის იკითხავ-დეს	ისინი იკითხავ-დენ.

4. ბძანებ. კალ. უარყოფითი I მყოფადი დროას:

ნუ იკითხავ! ნუ იკითხავს! ნუ ვიკითხავთ! ნუ
იკითხავთ! ნუ იკითხვენ!

შენიუხვეები.

1. ვნებითი გგარის ზმნების მოთხრობითი.
კილოს ნამყო III და ნატვრ. კილოს ორნივე ნამ-
ყო რთულ დროს წარმოადგენს და კეთდება ვნება-
თი გგარის მიმდებარისა და შემწეობითი ზმნისაგან.
მაგალითათ, ზმნისაგან ვიწერები

მოთხრ. კ. ნამყო III იქნება:

მე დაწერილვარ	ჩვენ დაწერილვართ
შენ დაწერილხარ	თქვენ დაწერილხართ
ის დაწერილა	ისინი დაწერილან.

ნატვრ. კ. ნამყო I:

მე დაწერილგაყავ	ჩვენ დაწერილგაყავათ
შენ დაწერილიყავ	თქვენ დაწერილიყავით
ის დაწერილიყო	ისინი დაწერილიყვენ.

ნატვრ. კ. ნამყო II:

მე დაწერილგაყო	ჩვენ დაწერილგაყოთ
შენ დაწერილიყო	თქვენ დაწერილიყოთ
ის დაწერილიყოს	ისინი დაწერილიყონ *).

2. მეორე მიმოხრის ზმნის ნატვრითი კილოს ნამყოები მოთხრობითი კილოს მეორფადისგან კეთდება **):

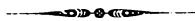
მ. კ. მყოფადა მე მე-ეგარე-ს:

6. კ. ნამყო I:

მე მყვარებ-ოდა	ჩვენ გყვარებ-ოდა
შენ გყვარებ-ოდა	თქვენ გყვარებ-ოდათ
მას ყვარებ-ოდა	მათ ყვარებ-ოდათ.

6. კ. ნამყო II:

მე მყვარებ-ოდეს	ჩვენ გყვარებ-ოდეს
შენ გყვარებ-ოდეს	თქვენ გყვარებ-ოდესთ
მას ყვარებ-ოდეს	მათ ყვარებ-ოდესთ.

*) მიმღობა დაწერილი და შემწეობ. ზმნა ვიყავ და ვიყო.

***) პირველი მიმოხრის კი—ნამყო II-ისგან (იხ. გვ. 138).

რთული წინადადება.

მთავარ წინადადებას და მასზე მიბმულს დამოკიდებულ წინადადებას, რამდენიც უნდა უყოს, ყველას ერთათ რთული წინადადებაა;—მაგალითათ:

თუ გნებავთ, ამასაც კი ვიტყვი, რომ ნადარობა ცოდვაა.

ამ რთულ წინადადებაში მეორე წინადადება მთავარია, პირველი და მესამე—დამოკიდებული.

*

დამოკიდებული წინადადება არა მარტო მთავარს, არამედ დამოკიდებულსაც ემორჩილება,—მაგალითათ:

ზაცათ, რომ არ შეშინდება გული მეფის ღამატრისა, როცა ნდომობს თავგაწირვას დიდი საქმე ქვეყნის ხსნისა.

ამ რთულ წინადადებაში პირველი წინადადება მთავარია, მეორე და მესამე—დამოკიდებული. პირველი დამოკიდებული (რომ არ შეშინდება გული მეფის ღამატრისა) მთავარს ემორჩილება (კითხვა: რა გიცათ?), მეორე დამოკიდებული კი—პირველ დამოკიდებულ წინადადებას (კითხვა: როდის არ შეშინდება გული მეფის ღამატრისა?).

პერიოდი.

პური ან მარტივით, ე. ი. სხვადასხვა მოკლე წინადადებებით გამოითქმის, ან ჰეროიდულათ, ე. ი. რთულათ.

პერიოდი იმისთანა რთულ წინადადებას ქვია, რომელიც ხელოვნურათ არის შედგენილი, მთავარისა და დამოკიდებულ წინადადებათა ერთმანეთზე წყობილათ გადაბმით;—მაგალითათ:

ვითა ეთერი, მზეთუნახავი,
საყვარლის მლოდვე თრთის და კანკალებს,
სახეს ვარდისფრათ იღებავს გრძნობით
და იელვარებს სურვილით თვალებს,—
☿ ისე განთიადს ცისკრის ვარსკვლავი *)
ლაჟვარდ ცაზედა კაშკაშით თრთოდა
და ფერმიხთილათ ნათელძლიერი
მზისა ამოსვლას ეშხით შესტრფოდა.

(„თორნიკე მრისთავი“, პაკისა).

პერიოდი ორი ნაწილისგან შესდგება. პირველ ნაწილში თითქმის ყოველთვის დამოკიდებული წინადადებებია მოთავსებული; ეს ნაწილი ხმის აძაღლებით იკითხვის—და ამიტომ მას ძაღლი ეწოდება.—მეორე ნაწილი უმეტესათ მთავარ წინადადებათაგან შესდგება; ეს ნაწილი ხმას დადაბლებით იკითხვის—და ამიტომ მას დაბალი ქვია.

*) სადაც ნიშანი ☿ ზის, იქ პერიოდის მეორე ნაწილი იწყება.

ღაბაღა და მადღაღა რაც უფრო თანასწორია, მით პერიოდის უკეთესი ღირსების იქნება. მაგალითათ, ზევით მოყვანილ პერიოდში მადღაღა თავდება სიტყვით „თვალეზ“, და ღაბაღა იწყება სიტყვით „ისე“. ეს პერიოდი ზომიერათ არის დაწყობილი, ე. ი. მადღაღა თითქმის იმდენივე წინადადებაა და იმ ზომის, რამდენიც და რა ზომისაც ღაბაღაა.

აგრეთვე ლამაზათ დაწყობილია შემდეგი პერიოდი, თუმცა მადღაღა ზომით ღაბაღას სჭარბობს:

სადაც დიდებულს მთასა მყინვარსა
მრბნი, არწიენი ვერ შეხებიან,
სად წვიმა-თოვლნი, ყინულათ ქმნილნი,
მზისგან აროდეს არა სდნებიან,
სად უდაბურსა მას მყუდროებას
ქაცთ ჭრიამული ვერ შესწვდენია,
სად მეუფება ჭეჭა-ჭუხილსა,
შინულს და ქართა მხოლოდ შთენია,—
* უწინდელ დროში ღვთისა მოსავთა
ბამოუქვაბავთ მუნ მონასტერი,
და იმ ყინულში შეთხრილს ღვთის ტაძარს
ბეთლემს უწოდებს დღესაცა ერი.

(„ბანდელი“, ილ. ჭავჭ.).

ზომიერება არ არის დაცული შემდეგ პერიოდში:

შინ არ შევსტრფით მას ადგილს, * სად
აგვეხილნეს პირველ თვალნი,
სად რბიოდა მხიარული სიყმაწვილე ნათლათ ჩვენის,

სად გვეფარვიდა ნებიერთა ხვევნა აღერსით მშობ-
[ლისა

და სად აგვენთო პირველათ გულს ცეცხლი სიყვა-
[რულისა?! . *)

ამ ჰერიოდას ძაღალი ერთის მთავარი წინა-
დადებისაგან შესდგება (გინ ან შეესტრფათ მას
ადგილს), და დაიბაღა კი — ოცზე მეტი წინადადე-
ბისაგან. ეს იმით არის ცუდი, რომ ლექსის კითხვის
დროს მთავარი წინადადება მკითხველს ავიწყდება
და აზრი რაღაც დაუსრულებლათ ეჩვენება.

აგრეთვე შემდეგი პერიოდები არ არის ზო-
მიერი:

1. ვით უსაჭურვლოთ მამაცი
მომში გულადათ ლომობდეს,
ბაცოფებული გულობრაზათ
ვეფხვი უკლანჭოთ ომობდეს,
ვერ აასრულოს საწადი,
რაც ნებავეს, მისთვის ღონობდეს, —
* მგრეთ ჭკვიანი უწრთენელი
ვერ მიხვდეს, რასაც ნდომობდეს.
(ღავით ზურაჩიშვილისა).

2. ვით მამალი სხვის მამალსა
ღამტერდეს და წაეკიდოს,

---

*) სამი ხანა კიდევ არის მეორე ნაწილში (იხ. ბრივ.
მრბელიანის ლექსი „სადღერძელო“).

მას სცემოს და თვით იცემოს,
დაქოჩროს და დაეკიდოს,
რა ორივე დაღალული
ძალღმა ნახოს, პირი კიდოს, --
✽ მგრეთ ქართლი და ქახეთი
ღარჩა თურქთა, ლეკთა, დიდოს.
(მისივე).

*

რაგვარის დამოკიდებული წინადადებებითაც არის **ძაღღა** გამოხატული, იმის მიხედვით **ჰეროდოდა** იქნება: 1) **მიწეწის**, როცა **ძაღღა** შესდგება მიზეზის გარემოებითი წინადადებისაგან; 2) **ჰეროდოდათი**, როცა **ძაღღაში** პირობითი წინადადებებია; 3) **მამდევრობათი**, როცა პერიოდი დროის ან ადგილის გარემოებითის დამოკიდებული წინადადებებით იწყება; 4) **შეღარებითი**, როცა **ძაღღაში** შეღარებებია; 5) **მიწის**, 6) **ღამატებითი**, 7) **განსახდევრებითი**.

ჩვენ-მიერ ზევით მოყვანილ პერიოდებში მეორე („სადაც დიდებულს მთასა მყინვარსა“) **მამდევრობათი**; მესამე („ჰინ არ შევსტრფით მას ადგილს“) **განსახდევრებითი**; დანარჩენი კი, ე. ი. პირველი და ორი უკანასკნელი—**შეღარებითი** **ჰეროდოდათი**.

უ ბ ნ ი უ ვ ნ ა .

პერიოდში იმ ადგილას, სადაც პირველი ნაწილი თავდება: დაისმის სასვენნი ნიშანი **მამაქე** და

საზი (,—). ამ ნიშნის მაგიერ ზოგჯერ იხმარება აგრეთვე **ორწერტილი** (:) და **წერტილ-მძიმე** (;).

ბ რ უ ნ ვ ა თ ა ხ მ ა რ ე ბ ა .

I. სახელოებითი ბრუნვა დაისმის:

1. **ვნებითი გვარის ზმნებს შემდეგ ყველა კილოსა და ყველა დროში:**

ბ ა რ უ ნ ვ ა თ ა | იწერება, იწერებოდა, დაიწერა, დაწერი-
ლა, დაიწერება; იწერებოდეს, დაწერილიყო,
დაწერილიყოს, დაიწერებოდეს, დაიწეროს;
დაიწერებოდა; დაიწეროს! ნუ დაიწერება! არ
დაიწეროს!

2. **შემწეობით ზმნას შემდეგ ყველა კილოსა და ყველა დროში:**

ბ ა რ უ ნ ვ ა თ ა | არის, იყო, იქნა, ყოფილა, იქნება; იყოს,
ყოფილიყო, ყოფილიყოს, იქნებოდეს, იქნეს;
იქნებოდა; იყოს! ნუ იქნება! არ იქნეს!

3. **საშგალო გვარის ამ ზმნებს შემდეგ, რამელიც აწქეო დროში ები-ზე ბოლოვდება:**

ბ ა რ უ ნ ვ ა თ ა | იზდება, იზდებოდა, გაიზარდა, გაზდილა,
გაიზდება; იზდებოდეს, გაზდილიყო, გაზდილი-
ყოს, გაიზდებოდეს, გაიზარდოს; გაიზდებოდა;
გაიზარდოს! ნუ გაიზდება! არ გაიზარდოს!

4. საშვალო გვარის უკანონო ზმნებს შემდეგ:

ბ ა ვ შ ი { ზის, წევს, დგას, მიდის; იჯდა, იწვა, იღვა,
მიდიოდა; იჯდეს, იწვეს, იღგეს; მიდიოდეს;
დამჯდარა, დამდგარა, დაწოლილა, წასულა;
დადგეს, დაჯდეს და სხვ.

წ. მოქმედებითი გვარის ზმნება სახელობით ბრუნვას თხოულობს შემდეგ დროებში:

ა) მოთხრობით კილოში ყველა დროში, ნაძეო II-სა და ნაძეო III-ს გაზდა:

სწერს, სწერდა, დასწერს { ბ ა ვ შ ი.

ბ) ნატვრით კილოში აწმეოსა და ძეოფად I-ში:

სწერდეს, დასწერდეს { ბ ა ვ შ ა.

გ) ბქანებათ კადაში—უარყოფით I-ში: ნუ დასწერს ბავში!

დ. საშვალო გვარის ზმნა, როცა აწმეოში მბი-ზე არ ბოლოვდება (ვითთი, ვსკადნობ), იმავე დროებში თხოულობს სახელობით ბრუნვას, როგორც მოქმედებითი გვარის ზმნა:

ბ ა ვ შ ი { სეირნობს, სეირნობდა, ისეირნებს, სეირ-
ნობდეს, ისეირნებდეს, ნუ სეირნობს! ნუ ისე-
ირნებს!

7. სასკელობითი პრუნჯა იხმარება ყველა იმ სიტყვას შემდეგ, რომელიც რიცხვს ან ზომას აღნიშნავს:

ასა ბავში, ნასკევანა ვაშლი, ორი გირვანქა სანთელი, ერთი კოკა ღვინო, ხუთი ოჯმა ქაღალდი, სამი ოჯი ჩითი.

* *

II. ნათესაობითი ბრუნვა იხმარება:

1. ბანსაზღვრებას აღსანიშნავათ:

ბავშის წიგნი, სახლის პატრონი; წყაროს წყალი, ვაშლის ხე, თფილისის ქალაქი, სურამის მთა; ორი წლის ყრმა, ასი წლის ბებერი, ათასი წლის ისტორია.

2. შედარებით ხარისხს შემდეგ:

მნის უტკბესი, ქვეყნის უკეთესი, მთის უმაღლესი.

3. ზოგიერთ ზედსართავ სასკელებს შემდეგ:

სახუქრას ღირსი, ღომის მზგავსი, თავისი ბედის კმაყოფილი,

4. ზოგიერთ ზმნებს შემდეგ:

აგაზაკის მეშინია, დედ-მამის მერიდება, ცუდი საქმის მრცხვენია, მეგობრის მუხათრება და სხვ.

* *

III. მიცემითი ბრუნვა იხმარება:

1. ღროის აღსანიშნავათ:

როდის?—დიღას, საღამოს, აღდგომას, შობას, დღეს, შაბათს, ოცდახუთ დეკემბერს.

2. ადგილას აღსანიშნავათ (გეოგრაფიულ საკუთარ სახელებთან):

სად მიღიხარ?—თფილისს, საფრანგეთს, კახეთს, სოფელ საჯავახოს.

3. როგორც დამატება იმისთანა ზმნებს შემდეგ, რომელიც მისწრაფებას აღნიშნავს: გეკუთნი, გეტანები, გეთამაშები, გეხუტები, გელაჰარაკები, გელტვი და სხვ.,—მაგალითათ: ბავში დედას ეხუტება, ლეკვი ბავშს ეთამაშება, ეს წიგნი ნინოს ეკუთნის.

4. მეორე მიმოხრის ზმნებს შემდეგ, როგორც ქვემდებარე, ყველა კილოსა და ყველა დროში;

ბავშვს { უყვარს, უყვარდა, შეუყვარდა, ყვარებია,
ეყვარება; უყვარდეს, ყვარებოდა, ყვარებოდეს,
ეყვარებოდეს, ეყვაროს; ეყვარებოდა და სხვ.

5. მაჩემებით ზმნებს შემდეგ, როგორც დამატება,—მაგალითათ:

შენ გიკეთებს, როგორც თავის მეგობას;
ამხანაგმა ანდროს წიგნი უძღვნა;
მამამ შვილს სახლი აუშენა.

შ ე ნ ი შ ვ ნ ა .

მიჩემებით ზმნებს შემდეგ **ორკეცა** მიცემითა ბრუნვა იხმარება: მე ჩემს ძმას ვსწერ წერილს, ამ ამბავს ბიორგის შევეუთვლი და სხვ.—(ორკეცა მიცემითა ამ შემთხვევაში ყველა დროში იხმარება, გარდა მოთხრ. კილოს ნამყო II-ისა და ნამყო III-ისა და ნატვრ. კილოს ორივე ნამყოსა და მყოფადი II-ისა).

6. მოქმედებითი გვარის ზმნა ქვემდებარეს მიცემით ბრუნვაში თხოულობს შემდეგ დროებში: მოთხრ. კილოს ნამყო III-ში და ნატვრ. კილოს ორივე ნამყოში,—მაგალითათ:

ბ ა ვ შ ს	{	წერილი დაუწერია, უნდა დაეწერა, უნდა დაეწეროს.
-----------	---	---

ამავე დროებში ქვემდებარე მიცემით ბრუნვაში დაისმის აგრეთვე საშვალა გვარის იმ ზმნებს შემდეგ, რომელიც აწმყოში მბი-ზე ან ბოლოვდება (ერთთა, ვსტურაჲ): ბავშს უთრთოლია, ბავშს უნდა ეტურა, და სხვ.

თუ მოქმედებითი გვარის ზმნა პირობათ კალაში ზის, მიცემით ბრუნვაში დამატება დაასმის: ბავში წერილს დასწერდა.

IV. მოთხრობითი ბრუნვა იხმარება:

1. შაცას აღსანიშნავათ:

ჩემმა (შენმა, ჩვენმა, თქვენმა) მზემ, საცოცხლემ, დღემ და სხვ.. ძველათ ხმარობდენ: თავძან მეფისაძან, ე. ი. მეფის თავს ვფიცავო („სიბრძნესიცრ.“).

2. მოთხრობით ბრუნვაში დაასმას ქვეშდებარე მოქმედებითი გვანის ზმნებს შექდეგ შემდგომ დროებში: მოთხრ. კილ. ნამყო II-ში, ნატვრ. კილ. მყოფად II-ში და ბძანებ. კილოს უარყოფით II-ში:

ბ ა ვ შ მ ა | დასწერა; უნდა დასწეროს;
| არ დასწეროს!

ამგვარივე მართველობა აქვს საშკალო გვანის იმ კანონიერ ზმნებსაც, რომელიც აწმყო დროში მბი-ზე არ ბოლოვდება (ვთრთა, ვბბა, ვსცუტავ და სხვ.):

ბ ა ვ შ მ ა | იცურა; უნდა იცუროს;
| არ იცუროს!

3. ძვემდებარეს. მოთხრობით ბრუნვაში თხოულობს ზმნა გიცი, როცა მოთხრობითი კილოს აწმყოში ან მისგან ნაწარმოებ დროებში ზის:

ბ ა ვ შ მ ა | იცის, იცოდა, იცოდეს, ნუ იცის!

V. მოქმედებითი ბრუნვა იხმარება:

1. ზოგიერთს ზედსართავ სახელებს შემდეგ,— მაგალითათ: საგსე (ავსებულო), მდიდარი, ლაძაზი, წრფელი, სასტაკი, ბედნიერი და მზგ. სხვ.,— მაგალითათ: ღვინით საგსე ჭიქა; ფუღით მდიდარი კაცი; შენ გუღით წრფელი ხარ; ეს კაცი სახით ლაძაზია.

2. ზოგიერთ ზმნებს შემდეგ, საშვალების ან იარაღის აღსანიშნავათ:

ხეს ცუღღით სჭრიან;— ხარს ბაწრით აბქენ;— კაღღით ვსწერთ;— ღვთის წყაღღობით (ღვთით) კარგათ ვართ.

3. პათხვაზე „საიდან“ ძველ ენაში მოქმედებითი ბრუნვა იხმარებოდა:

წყალი მთით გაღმოქუხს, ეს კაცი მფიღღისით მოვიღა და სხვ.— ახლაღ იხმარება ეს ფორმა, თუმცა იშვიათათ; ახლა უფრო ხშირათ თანღებუღიანი ფორმა იხმარება:

წყალი მთიღან გაღმოქუხს, ეს კაცი მფიღღი-სიღან მოვიღა.

* *

VI. ჰმებითი ბრუნვა იხმარება:

1. აღგიღის აღსანიშნავათ:

მოვიღა ქვეყნათ, ამალღღა ზეღათ.

2. ძითხვაზე რეკორ (ვითარებითი ზმნისართება, წინადადებაში ვითარების გარემოება):

ვანო კარგათ სწავლობს, სანდრო ცუდათ იქცევა.

3. მაზნის გარემოების აღსანიშნავათ:

რვეულების საყიდლათ წავედით, წიგნის საკითხავათ მოვედით.

4. უსის აღმნიშვნელ ზმნებს შემდეგ:

მთ აზაზათ ღირს, მანუჯათ აფასებს, თუძნათ გაგვიდეთ, ოც მანუთათ დაჯდა.

5. იმ ზმნებს შემდეგ, რომელიც დაყოფას ნიშნავს:

ორ ნაწილათ გაიყვეს, სამათ გასჭრეს, თანასწორათ გაინაწილეს, ორათ გახლიჩეს, ნაკუწნაკუწათ დაგლიჯეს.

6. იმ ზმნებს შემდეგ, რომელიც საცნის მდგომარეობის გამოცვლას გვიჩვენებს:

მს კაცი მხეცათ გადაქცა; ბიორგი უფრლასათ დააყენეს; ქოხი დიდ სახლათ გადააკეთეს.

უენიუვნები ზმნების უესახებ.

1.

ზმნების პიროვან დაბოლოებაში, აწმყოსა და მყოფალში და მათგან ნაწარმოებ დროებში, ის თან-

ხმოვანი იხმარება ხოლმე, რომელზედაც სახელწმინის საფუძველი დაბოლოებული:

პობა—ვაპობ, ვაპობდი, დავაპობ;

კრეჴა—ვკრეჴ, ვკრეჴდი, მოვკრეჴ;

კარგვა—ვკარგავ, ვკარგავდი, დავკარგავ;

კითხვა—ვიკითხავ, ვიკითხავდი, წამიკითხავს, ნუ წამიკითხავ!

ხვნა (უნდა იყოს ხნვა)—ვხნავ, ვხნავდი, მიხნავს, დავხნავდი და სხვ.

მაშასადამე, არ შეიძლება ვიხმაროთ: ვიკითხამ, ვნახამ, დავსწვამ, მინახამს, წამიკითხამს, დავუკრამ და სხვ.; აგრეთვე უკანონოა ფორმები: **სგავს**, **ურტყავს**, **იზავს**, **ეუბნება** და სხვ. (უნდა: **სგამს**, **ურტყამს**, **იზამს**, **ეუბნება**).

2.

როცა ზმნა მხოლოდითი რიცხვის მესამე პირში **ავს**-ზე ბოლოვდება და ამ ფორმაში ერთმარცვლოვანზე მეტია, მრავლობითი რიცხვის მესამე პირში **ა**-ს კარგავს:

ის კერავს—ისინი კერვენ

ის ბერავს—ისინი ბერვენ

ის ბედავს—ისინი ბედვენ

ის ხედავს—ისინი ხედვენ.

ა-ს ამ შემთხვევაში კარგავს აგრეთვე **ავს**-ზე დაბოლოებული ზმნებიც:

ის იბამს—ისინი იბმენ
ის იღვამს—ისინი იღვმენ
ის იზამს—ისინი იზმენ.

ზოგიერთი ზმნები მთელ მარცვალს აჰ-ს კარგავს:

ის კეტავს—ისინი კეტენ
ის კეცავს—ისინი კეცენ
ის კვესავს—ისინი კვესენ.
ის ლესავს—ისინი ლესენ
ის კვეცავს—ისინი კვეცენ
ისა სთესავს—ისინი სთესენ
ის იცვამს—ისინი იცმენ
ისა სვამს—ისინი სმენ.

ზამორიცხვას შეადგენს (ე. ი. არ კარგავს ხმოვანს ა-ს) ზმნები: ისინი ჩაგრავენ, ჩანგლავენ, სცადცვავენ, სწამლავენ, ნათლავენ, ცეკვავენ, სჭამენ.

3.

აწმყო დროში (და აგრეთვე აწმყოსაგან ნაწარმოებ დროებში) საშვალთ გვარის ზმნის დაძახასიათებელი ნიშანია **მ**: ვსუარნობ, ვთამაშობ, ვთადეშობ, ვჯავნობ, ვწვალობ;—მაშასადამე უნდა ვიხმაროთ ფორმები: ვცხვავრობ, ვმორჩილობ, ვტრიალობ, ვწრიალობ, ვშრიალობ,—ვცხვავრობდი, ვმორჩილობდი, და სხვ. (და არა ვცხვავრებ, ვმორჩილებ, ვტრიალებ).—

ბოლოში **მ** (და თავში **ა**) მოქმედებითი გვარის ზმნის ნიშანია: ვაშენებ, ვახსენებ, ვათენებ.

შენიშვნა. ა-ნისა და მ-ნის შემწეობით საშვალო გვარის ზმნებიდან მოქმედებითი გვარის ზმნები კეთდება:

ვცხოვრობ—**გაცხოვრებ**
ვთამაშობ—**გათამაშებ**
ვსეირნობ—**გასეირნებ**
ვტრიალობ—**გატრიალებ**.

4.

მოთხრ. კილოს ნამყო I-ში უკანონოა ფორმები: **ხედვიდა, ბედვიდა, სმიდა, კერვიდა** და სხვ., იმიტომ რომ ეს ღრო აწმყოსაგან კეთდება (იხ. გვ. 138), და აწმყოში კი ასე მიმოიხრის: **ვხედავ, ვბედავ** და სხვ.; მაშასადამე, უნდა ვიხმაროთ: **ვხედავდი, ვბედავდი, ვკერავდი, ვსვამდი**.— ასე უნდა მიმოვხაროთ პირობითი კილოც, რადგან მყოფადისგან სწარმოებს (იხ. გვ. 139):

წავიკითხავ—**წავიკითხავდი**
ვიზამ—**კავამდი**
გავბედავ—**გავბედავდი**.

ამავე კანონის ძალით უნდა ვიხმაროთ ფორმები: **მყავდა, გყავდა, ყავდა, გგყავდა, გყავდათ, ყავდათ; მგავდა, გგავდა, გავდა, გგგავდა** და სხვ. (და არა **მყანდა, მგანდა** და სხვ.).— ზამორიცხვას შეადგენს **მქონდა** (და არა **მაქვნდა**).

5.

ნამყო III-ში ფორმები: **გამიბედნია, გამახედ-**

ნას, მანახას, წამიკითხას (გინდ წამაკითხნას) და სხვ. უკანონოა. ნამყო III მყოფადისგან სწარმოებს (იხ. გვ. 139) და ორნაირი დაბოლოება აქვს: **ს** და **იბ**. თუ მყოფადში ზმნა **აბ** ან **ვამ**-ზე ბოლოვდება, მაშინ ნამყო III **ს**-ზე დაბოლოვდება, — დანარჩენ შემთხვევაში კი **იბ**-ზე.

ავილოთ მყოფადი დრო: **წაკითხავ, შევსკამ**, — აქიდან ნამყო III იქნება **წამიკითხავს** (წაგიკითხავს, წაუკითხავს და სხვ.), **შემისკამს** (შეგისვამს, შეუსვამს და სხვ.).

მაშასადამე, ნამყო III-ში უნდა ვიხმაროთ ფორმები: **გამიბედავს, გამიხედავს, წამიკითხავს, მინახავს** *).

6.

ნამყო II-ში მრავლობითი რიცხვის მესამე პირში ორნაირი დაბოლოებაა: **ის** და **ინ**.

დაბოლოება **ის** მოქმედებითი გვარის ზმნებს აქვს და აგრეთვე საშვალო გვარის იმ ზმნებს, რომელიც აწყო დროში **მბი**-ზე არ ბოლოვდება:

1. მე ვსწერ — მათ **დასწერეს**.

მე ვკითხულობ — მათ **წაკითხეს**.

2. მე ვცხოვრობ — მათ **იცხოვრეს**.

მე ვსეირნობ — მათ **ისეირნეს**.

*) ფორმები გამიბედავს, წამიკითხავს და სხვ. არის აგრეთვე მიჩემებითი ზმნების მყოფადი დრო: ის მე გამიბედავს, ის შენ გაგიბედავს, ის მე წამიკითხავს, ის შენ წაგიკითხავს, ის ჩვენ წავგიკითხავს და სხვ.

ღაბოლოება **მ6** აქვს: 1) **გნებითა გკარის** ზმნებს და 2) **საშკალო გკარის** იმ ზმნებს, რომელიც აწმყოში **მბი**-ზე ბოლოვდება:

1. მე ვიწერები—ისინი **დაიწერენ**.
მე ვიჩაგრვი—ისინი **დაიჩაგრენ**.
2. მე ვიზღები—ისინი **გაიზადდენ**.
მე ვედღავები—ისინი **შეეღავენ**.

მ6 აქვს აგრეთვე საშუალო გვარის უკანონო ზმნებსაც: ვზივარ, ვწევარ, ვდგავარ, მივდივარ,— ისინი **დასხდენ, დაწვენ, დადგენ, წავიდენ**.

შენაშენა. ღაბოლოება **მმ6** (მოკადნენ, იყენენ, დაწვენენ და სხვ.) არ არის კეთილხმოვანი.

7.

ზმნებში უკეთილხმოვანია ხმა **ჰ**, მაგალითათ მართლწერა: **ჰხნაკს, ჰხმარობს, ჰსწებს, ჰტყუარაკს** და სხვ., და უმჯობესია ასე ვსწეროთ: ხნავს, ხმარობს, სწერს, სტუარავს, ყავს, ყავდა, ქონდა და სხვ.

8.

იმ დროებში, რომელიც **რთული ფორმით მიმოიხრის**, ე. ი. **მიძლეობითა და შემწეობითა ზმნით**,— პირველ პირში ხმა **მ** მარტო შუაში უნდა ვიხმაროთ, შემწეობითი ზმნის წინ:

- მე **ყოფილვად**, ჩვენ **ყოფილვადთ**
მე **ჩაწერილვად**, ჩვენ **ჩაწერილვადთ**
მე **ყოფილვიყავ**, ჩვენ **ყოფილვიყავით**

მე ყოფილკიყო, ჩვენ ყოფილვიყოთ

მე ჩაწერილკაყავ, ჩვენ ჩაწერილკაყავით

მე ჩაწერილკიყო, ჩვენ ჩაწერილკიყოთ

მე წასულკად, ჩვენ წასულკადთ

მე წასულკაყავ, ჩვენ წასულკაყავით და სხვ.

(და არა ჩეოფილკად, წაკსულკად, ჩაკწერილიყავით და სხვ. *).

9.

ფორმები: კიყე, იყე, იყეს, კიყეთ (ვიყენეთ) და სხვ., გაკაზანდნეთ, გაიზანდნეთ, დაკისოცნეთ და სხვ.—უკეთილხმოვანოა და უკანონოც.—საშუალო გვარის ზმნის ნიშანი აწმყოსა და მყოფად დროში **მ**-ნია: კსეარნ**მ**ბ, უნდა კისეარნ**მ**თ, კწკალ**მ**ბ, უნდა კეწკალ**მ**თ, კცხოკრ**მ**ბ, უნდა კიცხოკრ**მ**თ.—მაშასადამე, უნდა ვიხმაროთ: კაყო (იყო, იყოს, ვიყოთ, იყოთ, იყონ), კავიზანდ**მ**თ, დაკისოც**მ**თ, შეკიყარ**მ**თ, შეკიკრინ**მ**თ, კაკიხან**მ**თ (და არა შეკიყარნეთ, კაკიხანნეთ და სხვ.).

10.

ბრ ვარგა ფორმები: დაკიწეებიყო, ქონიყო, ყოლიყო, დაკიწეებიყოს, ქონიყოს, და სხვ.; უნდა: დაკიწეებოდა, ქონოდა, ყოლოდა, დაკიწეებოდეს, ქონოდეს, ყოლოდეს.

ბოთული ფორმით (ე. ი. მიმღეობითა და შემწეობითი ზმნით) მიმღიხანის მხოლოდ შემწეობითი

---

*) რ. წინ მიმოხრა: გვ. 74, 75, 90, 91, 95, 97.

ზმნა (კან), კნებითი გკარის ზმნები (კიწერება, კაკითხვი) და საშკალო გკარის უკანონო ზმნები (კზიკან, კწეკან და სხვ.):

ყოფილიყო, დაწერაღიყო, დამჯდარღიყო,
ყოფილიყოს, დამჯდარღიყოს და სხვ.

11.

შემდეგი ზმნები ბ-ნით უნდა ვიხმაროთ (და არა მ-ნით):

ბდგაკან, ბგაკან, ბეაკან, ბეაკხან, ბგაკან,
ბაკხანთ, ბდგაკანთ, ბგაკანთ და სხვ.

12.

ვნახე, წაკიდე, კნახეთ, წაკიდეთ, კაკინანეთ
(და არა ვნახევი, ვნახევით, წაკიდევით, კაკინანე-
ნით).

13.

ბაარჩიეთ ერთმანეთისგან ზმნები: დაწეება და
დაწყობა.

დაწეება: დავიწყე, დამიწყია, დავიწყებ, და-
წყებული.

დაწყობა: დავიწყვე, დამიწყვია, დავიწყობ,
დაწყობილი.

14.

მყოფად დროში უფრო კეთილხმოვანია ფორ-
მები კაჯდომები, კიდგომები, კიწოლები,—ვიდრე
ფორმები კაჯდები, კიდგები, კიწეება.

15.

ზმნისგან ვზივარ მრავლობით რიცხვში იხმარება ძირი **სხლ**: ჩვენ ვისხედით, თქვენ ისხედით, ისინი ისხდენ; ჩვენ დაგსხდეთ, თქვენ დასსხდეთ, ჩვენ დაკსხდებოდით, თქვენ დასსხდებოდით; დაკსხდეთ! დასსხედით! და სხვ.—

აწმყო დროში კი ძირი **სხლ** მარტო მრავლობითი რიცხვის მესამე პირში უნდა ვიხმაროთ: ისინი სხედან *).

16.

ზმნისგან გწევან მრავლ. რიცხვის მესამე პირში ფორმა წვანან არ არის კეთილხმოვანი; უმჯობესია ფორმა წევან.

17.

უკეთილხმოვანია ფორმები: მანასკესან, მაკითსკესან, მანდისან, გინდიკან და სხვ.;— უნდა ვიხმაროთ: მინასკესან, მაკითსკესან, გინასკესან, გაკითსკესან გკინასკესან, მინდესან, გინდესან, უნდესან და სხვ.

18.

როცა პირველ პირში მეორე მიმობრის ზმნას მი ახლავს, მესამე პირში უ-ს მიიმატებს:

---

*) ნახეთ ამ ზმნის მიმობრა წინ (გვ. 100—108).

მე მიყვარს—მას **უყვარს**, **უყვარდა**;

მე მინდა—მას **უნდა**, **უნდოდა** და სხვ.

მაშასადამე, ზმნისგან **მისხრია** უნდა ვიხმაროთ: **გამისხრდა**, **გაგისხრდა**, **გაუსხრდა**, **გატგისხრდა**, **გატგისხრდათ**, **გაუსხრდათ** (და არა გამეხარდა, გაეხარდა და სხვ.).

19.

უფრო კეთილხმოვანია ფორმები: **მიკედი**, **მიხკედი**, **მიკედით**, **მიხკედით**,—ვიდრე ფორმები მიველი, მიხველი, მიველით, მიხველით.

20.

უნ სწუხხარ, თქვენ **სწუხხართ** ორი **ხ**-ნით უნდა დაიწეროს (ერთი **ხ** ძირს ეკუთნის და მეორე შემწეობით ზმნას).

21.

მან დააადრსა, მათ **დააადრეს**—სამი **ა**-ნით უნდა დაიწეროს: ერთი **ა** თავსართს ეკუთნის (**და**), მეორე—ზმნის ძირს (**არს**-ება) და მესამე ნამყო ღროის მაწარმოებელია.

ნამყო II-ის მესამე პირში სამი **ა**-ნით იწერება ყველა იმ ზმნის ფორმა, რომლის ძირიც **ა**-ნით იწყება: მან **გააადვილა**, მათ **გააადვილეს**, მან **დააასლღოვა**, მათ **დააასლღოვეს** და სხვ.—თუ ზმნა **მ**-ნით იწყება, ნატვრითი კილ. ნამყოებში სამი **მ** აქვს: შეერთება — მას **შეეერთებია**, **შეეერთებიაეს**; მათ **შეეერთებიათ**, **შეეერთებიათეს**.

22.

ძართული ენის ხასიათის წინააღმდეგია ფორმები: მოკლულიქნა, გადაყვანილიქნა დაძარცხებულქნა და სხვ.;—ამათ მაგიერ უნდა ვიხმაროთ: მოკლეს, გადაყვანეს, დაძარცხეს, ან მოაკლა, დაძარცხდა, დაძარცხდენ და მზგ. სხვ.

23.

უკანონოა ფორმები: ისინი მოიტანებენ, მოაყვანებენ, მოახმარებენ. მხოლოდობითი რიცხვის მესამე პირია: ის მოიტანს, მოაყვანს, მოახმარს,—მრავლობითი რიცხვისთვის ს-ნის მაგიერ უნდა მივმართოს დაბოლოება მნ—და, მაშასადამე, იქნება: ისინი მოიტანენ, მოაყვანენ, მოახმარენ.

24.

ძანონიერი ფორმებია ვარგვარ, ვარგვარ, ვარგა, ვარგვართ, ვარგვართ, ვარგან (და არა ვარგივარ, ვარგიხარ, ვარგია და სხვ.)—ამ ორ ფორმას შორის (ვარგვარ და ვარგავარ) ეს განსხვავებაა: ვარგვარ ნიშნავს გამოსადეგი ვარ (საზოგადოთ), ვარგავარ (მარგიხარ, ვარგივარ და სხვ.) მიჩემებითა წმნაა და ნიშნავს—მე მას გამოვადგები (შენ მე გამომადგები, მე შენ გამოვადგები) და სხვ.

25.

ფორმებს ჩამოსცვივდა, ჩამოსცვივდება, ჩამოსცვივსული სჯობია ფორმები ჩამოსცვინდა, ჩამოს-

სცვინდება, ჩამოცვენილი: სახელზმნაა ჩამოცვენა—და ისე მიმოიხრის, როგორც **მნა**-ზე დაბოლოებული სახელზმნები,—მაგალითათ ჩამოჯენა: ჩამოსდინდა, ჩამოსდინდება, ჩამოჯენალი.

26.

მაწობ, აწობ, აწობს, კაწობდი და სხვ. არ არის კეთილხმოვანი ფორმები; სჯობია ფორმები **კაწებ, აწებ, აწებს, კაწებდი, აძოკაწებ** და სხვ. *).

27.

უადგილოა ხმა **ს** ფორმებში: **სყიდჯა, გასყიდჯა, გასასყიდა** და სხვ.; კანონიერი ფორმებია: **ყიდჯა, გაყიდჯა, გასაყიდი, ნაყიდობა** (ნაყიდობის ქალაღდი) და სხვ.—**ს** იხმარება სიტყვაში **სასყიდელი**.

28.

უკანონაა ფორმები: **კიდწეა, იდწეა, იდწეას, კიდწეათ** და სხვ.; უნდა: **კიდწეა, იდწეა, იდწეას, კიდწეათ, იდწეათ, იდწეან**.

29.

ფორმებში **მიდწევა, მივადწეა, მისადწევი** და სხვ. ხმა **ღ** უსაფუძვლოა; **ღ**-ნით იხმარება მხოლოდ თავსართი **აღ** (აღჭურვილი, აღვიარებ და სხვ.), **მი**-ს შემდეგ კი **ღ** არაოდეს არ იხმარება;—მაშასადამე—უნდა ვიხმაროთ: **მიწევა, მივაწეა, მისაწევი**.

*) **შოთა რუსთაველიც მ**-ს ხმარობს:

„**ტანი კალმად მაქეს, კალამი ნაღველთა ამონაწებო**“

30.

ზმნა აღსარება ახალ მწერლობაში ხშირათ უკანონოთ მიმოიხრის: მე ვაღიარებ, ჩვენ ვაღიარებთ, შენ აღვიარებ, ის აღვიარებს, თქვენ აღვიარებთ, ისინი აღვიარებენ; მე მაღიარებია, შენ გაღიარებია და სხვ.

ამ ზმნას ზოგიერთი ფორმა უკანონო აქვს, ხოლო საზოგადოთ ისე მიმოიხრის, როგორც თავსართიანი ზმნები, ასე რომ **ჰარლვანი ნიშნები 3, 8, 83** და სხვ. თავსართს შემდეგ დაისმის; **3** მარტო პირველ პირში უნდა (მე აღვიარებ, ჩვენ აღვიარებთ, მე აღვიარებდი, ჩვენ აღვიარებდით და სხვ.) *).

31.

ზმა **6** ზმნებში: **მეშანან, მრცხგენიან, მქვიან, მშანან, მწყურანი, შემაძლიან, მიხანან, მწადიან**— არ არის კეთილხმოვანი, — უმჯობესია უნარო ფორმა: **მეშინია, მრცხგენია, მქვია, მშია** და სხვ.

6 არ არის კეთილხმოვანი აგრეთვე ფორმებში: **მანწერანებს, დამანწერანა მანწერანა, მეშინანა, მამუშანია, შემიხედნია, გამიხედნია** და სხვ. — შველა ეს ფორმა უნაროთ უფრო კეთილხმოვანია: **მანწერანებს, დამანწერანა, მანწერანა, მიმუშანია, გამიხედავს, შემიხედავს **).**

---

*) იხ. ამ ზმნის სრულ მიმოხრა (გვ. 111—113).

**) ფორმები გამიხედნია, შემიხედნია და სხვ. იხ. წინ გვ. 157—158.

ფონეტიკური კანონები.

I.

მაგარი და რბილი ხმები.

ძართული ანბანის თანხმოვან ხმებში ზოგს მაგარი გამოთქმა აქვს, ზოგს კი რბილი.

ავიღოთ, მაგალითათ, კბილისძიერი ხმები: **ტ**, **დ**, **თ**. ამ სამ ხმაში **ტ** მაგრათ და წმინდათ გამოითქმის; **დ**-ც მაგრათ გამოითქმის, მაგრამ მომსხოთ; **თ**-ს კი რბილი გამოთქმა აქვს.

ბაგისძიერ ხმებში **ბ** და **პ** მაგარია, **მ** და **ფ** კი რბილი; — ხარხისძიერ ხმებში **ბ** და **პ** მაგარია, ხოლო **ქ**, **ღ**, **შ**, **ხ** და **ჭ** რბილი.

II.

მაგარ ხმასთან მაგარი, რბილთან რბილი.

ძართული ორთოგრაფიის (მართლწერის) შესახებ შემდეგი კანონი არსებობს: სიტყვა ორგორც გამოითქმის, ასე იწერება.

გამოთქმაში მაგარ ხმასთან მაგარი ხმა მოიძის, რბილთან რბილი, — მაგალითათ: ტპილი, ტპივილი, ტბა, კბილი და სხვ.; თხა, თხრილი, თხილი, თქმა, ფქვილი, ფხიანი და სხვ.

ამ კანონის თანახმად, მაშასადამე, უნდა დაიწეროს: რედაპტორი, ღირეპტორი, თფილი, თფილისი, შეცთომა, გამოცთა, გამოცთილი, მხთალი, წამხთარი, მოხთენილი, წილხთომილი და სხვ.

ამ კანონსვე ემორჩილება ხალხური გამოთქმა
ერდგული და ქეიტკიანი.

აქიდან გამორიცხვას შეადგენს სიტყვები: სტო-
მა, ხტუნვა, კოხტა, ტახტი, რახტი, სახტათ,
ხბო, სხდომა.

III.

კეთილხმოვანება.

კეთილხმოვანი სიტყვა ის არის, რომელიც
გამოსათქმელათ აღვილია და სმენისათვის სასიამოვნო.

ძართული ენა კეთილხმოვანებისათვის შემდეგი
წესებით ხელმძღვანელობს:

1. მრიდება ბევრი თანხმოვანის ერთათ თავ- მოქრას:

ა. სადაც ძველ ენაში ბევრი თანხმოვანი ყო-
ფილა, იმისთანა სიტყვებში ახალ ენაში ბევრმა ხმა
რ დაკარგა: ბძანება, ხძალი, ძთელი, გძელი, მწამს,
გაზდა და სხვ.;

ბ. ზოგიერთ სიტყვებს თავში მ გამოაკლდა:
დევი, დივანბევი, დოგვი, კალია, კიანი, კვირცხლი,
ძართელი, რგვალი, სუბუქი, სუნავი, სუქანი, სწავ-
ლული, სხეერპლი, სხილი, ტევანი, ტვაველი,
ტრედი, ფრინკელი, შეილდი, წვანილი, წევანი,
წვადი, ჭვარტლი, ხვედრი და სხვ.;

გ. ნათესაობითი ბრუნვისგან ნაწარმოებ რთულ
სახელებში შუაში იკარგება ს ან თ (ნათესაობითის

დაბოლოებანი): ტანისამოსა, ჰირისახე, ცისარტყელა, ტანსაცმელი, ფეხსაცმელი, ნაკსადგური, ოკალწინ და სხვ.;

დ. მეორე მიმოხრის ზმნებში მრავლობითი რიცხვის მეორესა და მესამე პირში ხმა **ს** იკარგება, რადგან ბევრი თანხმოვანი იყრის თავს ერთათ: მე მყავს—თქვენ **გყავთ**, მათ **ყავთ**; მე მიყვარს—თქვენ **გაყვართ**, მათ **უყვართ**.

ამ შემთხვევაში **ს** რჩება, თუ წინ ხმოვანი მიუძღვის: თქვენ **გყავდესთ**, მათ **ეყოდესთ**, თქვენ **გესმისთ**, მათ **ესმისთ**.

* *

2. ხმა ვ იკარგება.

ხმა ვ იკარგება **ლ**-ნისა და **შ**-ნის წინ:

თავი—**თაობა**, **თაოსანა**, **მეთაუდი**;

ნათესავი—**ნათესაობა**, **ნათესაობრივი**, **ნათესაუდი**;

წვევა—**წვეული**, **წვეულება**, **გაწვეოდი**;

ჩვევა—**ჩვეული**, **ჩვეულება**, **გაჩვეოდი** და სხვ.

ვ იკარგება აგრეთვე შემდეგ სიტყვებში:

იზოება, **იშოება**, **იზოებოდეს**, **იშოებოდეს**
და სხვ.,

მეკუთნის, **ეკუთნის**, **კუთნილება**.

შენიშვნა. **თუ ვ**-ნის წინ ხმოვანი **ი** ზის, მაშინ **ვ** აღარ იკარგება: **ტივი**, **კრივი**, **სხივი**—**ტივობა**, **კრივობა**, **სხივობა**.

* *

3. ხმა ვ ზმნებში.

ხმა ვ მიმოხრაში ჩაერთვის ზოგიერთ ზმნებს, როცა სახელზმნა **ობა**-სა და **მა**-ზეა დაბოლოებული: **შეტეობა, დაწყობა, გაძრობა, დათრობა**—**შევიტყვი, დავაწყვი, გავიძვრე, დავათვრე, შემიტყვია, დამიწყვია, გამიძვრია**;—**თქმა, სმა, ცმა**—**ესაქვი, სთქვას, მითქვამს, სვამს, მისვამს** და სხვ.

* *

4. ხმა ს ზმნებში.

ზოგიერთ ზმნებს კეთილხმოვანებისთვის მიმოხრაში ხმა ს ჩაერთვის,—სახელდობ იმ ზმნებს, რომელსაც ძირის თავში რომელიმე ამ თანხმოვანთაგანი უზის: **ღ, თ, ტ, ც, ძ, წ, ჭ**;—მაგალითათ: **დგმა, თიბვა, ტირილი, ცნაცვა, ძგნა, წეგნა, ჭამა, ჯიბნა**—**სდგამს, სთიბავს, სტირის, სცნაცვავს, სძგავს, სწეგავს, სჭამს, სჯიბნის**; **დასწეგავს, დასწეგავს, დასწეგავს** და სხვ.

აქიდან რამდენიმე ზმნა გამორიცხვას შეადგენს, ე. ი. უსანოთ იხმარება:

ვითრი, ვითრინი, ვითრინა, ვითრინა, ვითრინა, ვითრინა, ვითრინა, ვითრინა, ვითრინა და სხვ.

* *

5. მმბათმზისი.

ზოგჯერ კეთილხმოვანება მოითხოვს, რომ თანხმოვანებმა ერთმანეთს ადგილი შეუტყუალოს,—მაგა-

ლითათ, კანონიერი წარმოების მიხედვით, **ცალიეტი** უნდა იყოს, მაგრამ ხმები **ლ** და **რ** ერთმანეთს აღვილს უცვლის—და იხმარება ფორმა **ცაღიეღი**.

ამ კანონს ეწოდება **მეტათეზისი**. მეტათეზისის ძალით იხმარება მართლწერა: **ხენა, სვლა, სხვლა, ხენა, წასვლა, დაკენა**—და საზოგადოთ ერთმარცვლოვანი სახელზმნა როცა **ჰა**-ზე დაბოლოვდება და წინ **ლ** ან **რ** ახლავს, სახელზმნის ჩასართი **ჰ ლ**-სა და **რ**-ს უცვლის ალავს.

ამავე კანონით უნდა ვიხმაროთ: **ფანანი, თუთხ-მეტა, გაჭივრება, აღარ, სულარ, ველარ**.

უენიშენა. მართლწერა: **უხინი, ოუხინანი, ნუხინი, სხნა** (გასხნა), **სხნიღი, ძმძის, ქმძის** (ქმძიანი)—არ ვარგა.

* *

6. თანხმოვანთა უეცვლა.

ძართული ენა ერთ სიტყვაში ორის ერთგვარი ხმის ხმარებას საზოგადოთ ერიდება. თუმცა მიმღეობას ჩასართი **არ** აქვს, და არა **ალ** (მაგალითათ: **ძაქებანი, მკებენანი, მცანანი, მუივანი**), მაგრამ, ამ კანონის ძალით, როცა ზმნას ძირში **რ** ურევია, ამ ჩასართში **რ ლ**-სათ იქცევა,—მაგალითათ: **წერა, მზერა, მღერა, ყვირილი—მწენადღი, მომზენადღი, მომღენადღი, მუენადღი**.

ამგვარათვე იხმარება ზედსართავთა ჩასართები **ურ** და **ულ**,—ე. ი. როცა ძირში **რ** ურევია, **ურ**-ის მაგიერ **ულ** იხმარება: **ბურია—გურული, იმერი,—**

იმერული, ფრანგი—ფრანგული და სხვ. (როცა ძირში რ არ ურევია, ყოველთვის ჩასართი ურ იხმარება: კახური, სოფლური, ინგლისური და სხვ.).

სიტყვისგან ლელი უნდა იყოს ლელწამი, მაგრამ ამავე კანონის ძალით ლ რ-თ იქცევა და გამოითქმის ლერწამი.

ამ კანონის ძალით უნდა ვიხმაროთ მართლწერა: წრეულს, წრეგანდელა, მზგავსი, რბილა, ბანბალე, მანგალიტა.

ამ კანონის წინააღმდეგ უნდა დარჩეს მართლწერა: ერთჯერ, ორჯერ, ბეკჯერ, ორ-ორი, გაწაწვა.

* *

7. ხ-ნის მავიერ ძ.

უცხო ენის (განსაკუთრებით ბერძნულის) ხ-ნის მაგიერ ქართულ ენაში ძ იხმარება: ძრისტე, ძრონოლოგია, არძიმანდრიტი, არძეოლოგია, ძალდეველი, არძიელი, ძერაბიმი (და არა არხეოლოგია, ხრონოლოგია და სხვ.).

უკანონოა აგრეთვე მართლწერა: ძილოსოძოსი, ძუკიდიდი და სხვ. ხმა ძ არ არის ქართული ხმა, და ამიტომ უცხო ენის სიტყვები, სადაც უცხო ენაში ძ იხმარება, ქართულათ უ-რით უნდა ვსწეროთ: ფილფსფფსი, უუკიდიდი, ფილადეფფია, ფილანტრფფი, გეფგგფფია და მრ. სხვ.

* *

8. ს-ნის მავიერ შ.

მწერლობაში ზოგი სიტყვა ს-ნითაც იხმარება და შ-თაც, მაგრამ შ უფრო კეთილხმოვანია—და შემდეგი სიტყვები შ-ნით უნდა ვსწეროთ: ტაშტა, ფაშტა, შკოლა, გაშტერება, შინჯვა, შიმშილი;—სტვენა კი ს-ნით სჯობია.

* *

9. მარცვალთა შემოკლება.

ძველებური მკა და შა ახლა შემოკლებულია მკ-თ: ცხოვარი—ცხვარი.

ამ კანონით უნდა ვიხმაროთ: საშვალება, შვა-დდე, შვაძდგომელი, შვაძავალი.—ზმნისართი-თან-დებული შუა კი ცალკე შ-ნით იხმარება:

ჭუთაისსა და თფილისს შუა.

ზოგიერთ სახელებსა და ზმნებში ზოგი მ-ს ხმარობს და ზოგი მკ-ს, ხოლო მკ უფრო კეთილ-ხმოვანია: ცოდვა, კვაძლი, თვალი, აშილახვანა, დასდვა, სოქვა, ჩაიწვა, შესვა და სხვ.—მ-ნით გამოითქმის სიტყვები: ხოძაღვი, ხონთქანი, ხონბა-ლი, ხოლქე.

* *

10. ერთგვარი თანხმოვანები ერთათ.

ქართულ ენას პირველსახეობით სიტყვაში (ძირ-ში) ერთისა და იმავე თანხმოვანის ერთ ადგილას

გამეორება არ უყვარს, როგორც, მაგალითათ, ბერძნულს, ლათინურს, ფრანგულს და სხვა ევროპიულ ენებს.

ამ კანონის ძალით უცხო ენების სიტყვებიც თითო თანხმოდანით უნდა ვსწეროთ: ეკლესია, გრამატიკა, კომისია, ჰროგრაჟა, ჰროფესორი, ანა, სარა, იოანე და სხვ.

ამავე კანონის ძალით მართლწერა ჩჩვილი და თთვე არ არის შესაწყნარებელი.

* *

11. ო და ა უცხო სახელებში.

სადაც უცხო ენის სიტყვებში ო იწერება, ქართულათ ზოგი ო-ნით გამოითქმის და ზოგი ა-ნით.

ო-ნით იხმარება: მოსკოვი, ოდესა, კომისია, კომპატიტი, მოტივი, კოლეგია, კორექტურა და რამდ. სხვ.

ა-ნით გამოითქმის: აფიცერი, კანტორა, კანტროლი, კამოდი, კამანდირი, გამჟანა, სალდათი..

ს ი ნ ტ ა მ ს ი უ რ ი კ ა ნ ო ნ ე ბ ი.

1. მსაზღვრელი სიტყვა.

ნათესაობითი ბრუნვით გამოხატულს მსაზღვრელ სატყვას ზოგი მწერალი სსსაზღვრის წინ

მა უფრო მარტივი და კეთილხმოვანია: **ორა ქაწა**,
საძი ქმა, **ხუთი ბავში** და სხვ.

მრავლობითი რიცხვის ფორმები: **ორები** (**ორ-**
ნი) **საძები** (**საძნი**) და სხვ. მხოლოდ მაშინ შეიძ-
ლება ვიხმაროთ, როცა გვინდა აღვნიშნოთ **რამდე-**
ნიძე **ორი**, **რამდენაძე** **საძი** და სხვ.

სხვადასხვა გამოთქმა.

1. არ შეიძლება ქალის გვარი ქართულათ
პირდაპირ ისე ითქვას, როგორც ვაჟის, — მაგალ.
ნინო წერეთელი, **მარიამ აბაშიძე** *) და სხვ. ამის
მაგიერ უნდა ვიხმაროთ: **ნინო წერეთლის ასული**
(ან **ქალი**), **მარიამ აბაშიძის ასული**; ან: **წერეთლის**
ასული **ნინო**, **აბაშიძის ასული** **მარიამ**, **ნაკალაზ**
მრბელიანის ასული **მღენე** და სხვ.

* *

2. პითხვაზე „**რადის**“ ქართულათ მიცემითი
ბრუნვა დაისმის, — მაგალითათ: **დიღას**, **საღამოს**,
შგადღას ხანს, **მესაძე წელს** და სხვ. — მაშასადამე,
უნდა ითქვას: **ორ წელს იმეფა** (და არა **ორი წელი**),
ას წელს იწოდებლა, **ორ კვირას დაწია**, **ორას წელს**
გასძლო და სხვ.

* *

---

*) ამგვარი გამოთქმა პირდაპირ რუსული ენის გავლენით შემოიღეს ქართულ მწერლობაში.

3. უკანონო გამოთქმები: ხილით ვაჭრობს, ფართლით ვაჭრობს, ყურდგელზე ნადირობს *) და სხვ. უნდა ითქვას: ხილს ვაჭრობს, ფართალს ვაჭრობს, ყურდგელს ნადირობს.

ბერეთვე არ ითქმის: ბედით კმაყოფილა, სიმდიდრით იქაღის და სხვ., არამედ ბედის კმაყოფილა, სიმდიდრეს იქაღის **).

4. არ ვარგა გამოთქმა: მე რომ შენა ვიყო, ჩვენ რომ თქვენა ვიყოთ და სხვ. ამისთანა აზრი სახელობითი ბრუნვით გამოიხატება,—მაგალითათ: მე რომ ეს კაცია ვიყო, მე რომ იგანე ვიყო. მაშასადამე, უნდა ვსთქვათ: მე რომ შენ ვიყო, ჩვენ რომ თქვენ ვიყოთ ***).

5. გამოთქმანი: ცანთ ჩაიცვას, ცანთ გაიხადა, ფეხთ ჩაიცვას, ფეხთ გაიხადა, ფეხთ დაიბანას, ვახშამთ უკან, სადილთ უკან, მუხლთ მოეკეცას, თვალთ დაუხედა და სხვ. მძიმე ფორმებია.

*) რუსული ენის გავლენით შემოუღიათ.

***) უკანონო აქვს ნაზმარი ბრ. მრბელიანს ლექსში „სალამო გამოსაღმებისა“: „(ღრუბელნი) ქვეყანას წარღვნათა ემუქრებიან“;—უნდა იყოს: წარღვნასა ემუქრებიან.

***) ასე იმერეთში იხმარება.

ახალ ენას უფრო შეშვენიის ფორმები: ტანზე ჩაიცვა, ტანზე გაიხადა, ფესზე ჩაიცვა, ფესზე გაიხადა, ფესი დაიბანა, კახშამს უკან, სადილს უკან (ან: კახშამს შემდეგ, სადილს შემდეგ, ნავახშამს, ნახადილეს), მუსლი მოეკეტა, თვალი დაუხედა.

* *

6. არ ვარგა გამოთქმა, მაგალითათ, ბიორგო ნინოშკა შეყვარებული; უნდა ითქვას: ბიორგოს ნინო შეყვარდა.

აგრეთვე არ ვარგა გამოთქმები: სსკაზე გაუიდა, გლახაკებზე გასცა და სხვ.; უნდა ითქვას: სსკას მიუიდა, გლახაკებს დაუიდა.

* *

7. როცა ზმნა ძამართულებას ნიშნავს, გეოგრაფიული საკუთარი სახელი კითხვაზე სად წმინდა მიცემით ბრუნვაში დაისმის, და თუ ძდგომარეობას ნიშნავს, თანდებულით გამოიხატება;—მაგალითათ:

მაკდიკარ (გავემგზავრე, მივაწიე, წავიღე, შევიტანე და სხვ.) თფილისს, საფრანკეთს, პარიზს, ლონდონს;

მაყაგი (ეცხოვრობ, ედგავარ და სხვ.) თფილისში, საფრანკეთში, ლონდონში...

* *

8. ზოგიერთი გამოთქმა მრავლობით რიცხვში შემასმენელათ განსხვავებული ძირის ზმნას თხოულობს:

მხოლ. რიცხვი:		მრავლობ. რიცხვი:
ჭიქა გასტყდა	—	ჭიქები დაიმტვრა.
კაცი მოკვდა	—	ხალხი დაიხრცა.
მხედარი მოკლეს	—	ჯარი დასოცეს.
ბავში დაჯდა	—	ბავშვები დასსდენ.
ქვა გდია	—	ქვები ყრია.
ქული მკვს	—	ქულები აწყვია.
სხალს ერთი კაკალი	აბია —	სხალს ბევრი ასსია.
ბია ჩამოკარდა	—	ბიები ჩამოსცვიდა.

* *

9. **ბი** რამდენიმე გამოთქმა, რომელსაც ბევრი უკანონოთ ხმარობს:

ხმარობენ: **უნდა ვიხმაროთ:**

1. რა ლირს? რა და- ჯდა? ერთი აბაზი ლირს, ერთი მანე- თი დაჯდა.	როგორ ლირს? როგორ დაჯდა? ერთ აბაზათ ლირს, ერთ მანეთათ დაჯდა.
2. ბასტანს , გასტანა —	გაგძელდება, გაგძელდა.
3. მან გააგძელა, გააგძელე!	მან განაგრძო, განაგრძე!
4. დამოკიდებულია ჩემგან, კაცისაგან და სხვ.	დამოკიდებულია ჩემზე, კაცზე.
5. დანაშაული ვარ	დამნაშავე ვარ , დანაშა- ული მაქვს (მიმიძღვის).
6. ჟეინს დაუმარცხდა, მეფეს გაუმარჯვდა, ყველას გაუოცდა	ყვინი დამარცხდა (ყე- ინი დაამარცხეს), მე- ფემ გაიმარჯვა, ყველა გაოცდა.

7. სასტუმროში გაჩერდენ | სასტუმროში ჩამო-
ხტენ,
8. ღაიჭირეს ბინა | დაიჭირავეს ბინა (ეტლი,
(ეტლი და სხვ.) | მუშა).
9. უფროს ერთი—უმეტესი ნაწილი
10. ღმერთი აღარა გაქვს? | ღმერთი აღარა
გყავს?
11. რამდენი საათია? | რომელი საათია?
საათის ორია | ორი საათია.
12. ცეცხლის შეკეთება, | ცეცხლის შერთვა,
ცეცხლი შეუკეთე! | ცეცხლს შეურთე!
13. ცეცხლა პირას—ცეცხლის პირას.
14. გზა გვიყავით! | გზა გვიტოვებთ! გზა მო-
გვეციტო!
15. იმისთანად, ამისთანად | ისე, ასე, იმნაირათ,
ამნაირათ.
16. საჩქაროზედ—საჩქაროთ
17. ავსებით სავსე | გაჭედლილი, გატენილი,
მთლათ სავსე.
18. ფული მიჭირს—ფული მჭირდება, მჭირია.
19. შურთამდე, ყურებამდე, ფეხებამდე
ფეხთამდე (ყურამდე, ფეხამდე).
20. ვიწვნე, იწვნია და სხვ.—ვიგემე, იგემა.
21. რუსების ჯარი, სომ- | რუსის ჯარი, სომხის
ხების ახალგაზდობა, | ახალგაზდობა, ირმის
ირმების ჯოგი | ჯოგი.
22. ნავნები ქნა—ვნება მოიტანა (ავნო).
23. ბევრით ნაკლები—ბევრათ ნაკლები.

24. **შეხით მივდივარ**—ქვეითათ მივდივარ
25. **შეადარეთ ერთ-
მანეთთან.** | შეადარეთ ერთმანეთს.
26. **თავი არ მომიკვდება** | თავი ნუ მომიკვდება.
თავი არ მომიკვდეს.
27. **კვალს არ ამჩნევს**—კვალს არ აჩენს.
28. **ამკვირია, იმკვი-
რია** | ამ კვირაში, იმ კვირაში
(გადაღმა კვირაში).
29. **ბალოსანი, ბალოსნობა,
საბალოსნო სკოლა** | მებაღე, მებაღობა,
საბაღო შკოლა.
30. **ნაოსანი, ნაოსნობა**—მენავე, მენაობა.
31. **ამ მოსწავლეს სულ
ოთხები ყავს, კარგი
ნიშნები ყავს.** | ამ მოსწავლეს სულ
ოთხები აქვს, კარგი
ნიშნები აქვს.
32. **კინალამ არ დაეცა**—კინალამ დაეცა.
33. **მინამ იცოცხლებ,** | **სანამ იცოცხლებ, მა-**
მინამ უნდა იშრომო | **ნამ უნდა იშრომო.**

ს ი ნ ო ნ ი მ ე ბ ი .

სანაონამები იმისთანა სახელებს ქვია, რომელსაც გამოთქმა სხვადასხვაგვარი აქვს, ხოლო მნიშვნელობით ან სულ ერთი და იგივეა, ან თითქმის ერთი და იგივე.

მართისა და იმავე მნიშვნელობის არის, მაგალითათ, სახელები: **ლოქო** და **ღლაგა**, **თხქელა** და **მურყანა**, **კამში** და **ბია**, **თავთაგი** და **თავკელი**; — ცოტაოდენი განსხვავება არის, მაგალითათ, სიტყვებ-

ში: **შიშველი** და **ტიტველი** (**შიშველი** იმისთანაზე ითქმის, რომელსაც ტანზე მცირე რამე მაინც აცვია, ხორცი დაფარული აქვს, ხოლო **ტიტველი** იმისთანაზე, რომელსაც სრულიად არაფერი არ აცვია).

იმისთანა სინონიმები, რომელსაც ცოტაოდენიც არის განსხვავებული მნიშვნელობა აქვს, ყველა უნდა დარჩეს მწერლობაში სახმარებლათ; ხოლო, როცა რამდენმე სინონიმს ერთი და იგივე მნიშვნელობა აქვს, ერთერთი უნდა ვიხმაროთ საერთოთ, რომელიც უფრო კეთილხმოვანია.

შვემთ იმ სინონიმების სია მოგვყავს, რომელიც მწერლობაში უნდა დარჩეს *):

ივნისი (თიბათვე, ივანობისთვე), **ივლისი** (კათათვე, კვირკობისთვე), **აგვისტო** (მარიამობისთვე, მარიობისთვე), **სექტემბერი** (ეკენისთვე), **ოკტომბერი** (ღვინობისთვე, წითობისთვე), **ნოემბერი** (გიორგობისთვე), **დეკემბერი** (ქრისტეშობისთვე); — **ჯაკა** (კალმის დანა); **დაცსიკვება** (ცხვირის დაცემინება); **ბეზა** (დიდდედა), **ბაბუა** (პაპა); **თაველი** (თავთავი); **სუფრა** (სტოლი, მაგიდა, ტაბლა); **ჭიქა** (სტაქანი); **სონჩა** (ფადნოსი); **საინი** (თეფში); **ლანგარი** (ბლუდი); **ქვიჯა** (როდინი, ავანდასტი); **ქვასანაე** (ფილთაქვა); **ქვერი** (ჭური); **კლიტე** (გასაღები); **სძალი** (ლეკური); **სანჯალი** (სატევარი); **ძროხა** (ფური); **ვირი** (სახეღარი); **კრავი** (ბატკანი); **წვერა**

---

*) **ფრჩხილებს** გარეთ ის სინონიმებია, რომელიც მწერლობაში უნდა ვიხმაროთ, ფრჩხილებში კი ისინი, რომელნიც მწერლობაში არ უნდა ვიხმაროთ.

(მურწა); ხრამულა (ფიჩხული); ღლაკი (ლოქო); მუღო (თხუნელა); ალუბალა (ქვიშნა); ბია (კომში); ბჟოლა (თუთა); თსმელა (მურყანი); კაპიტა (იფნი); ნიგაზა (კაკალი); ხაბურზაკა (საზამთრო); დედოფალა (ტიკინა); კუდი (ბოლო); თირკმელი (ჭაჭა); ტელიზა (ტყირპი, ელენთა); ჰლანი (გეგმა); ჩანჩქერა (წყალვარდნილი, ჩახრიალა); ბულბულა (იადონი); ცხვირსახოცი (ხელსახოცი); მასწავლებელი (ოსტატი); ნიჭი, სენხა (უნარი); ცეკვა (თამაში); დასრულება, შესრულება, გათავება (დამთავრება).

ხ მ მ ბ ი ს უ მ ე ც ვ ლ ა .

სიტყვის წმინდა ძირი საზოგადოთ არაოდეს არ იცვლება (იხ. გვ. 187); ერთათერთი ცვლილება, რომელიც შეიძლება მოხდეს ამ შემთხვევაში, ის არის, რომ ძირის ერთი ხმა, გამოთქმის მიხედვით, თანაბარ სხვა ხმათ შეიცვალოს, იმავე ორგანოს ხმათ,—მაგალითათ, ხორხისმიერი მაგარი ხმა **პ** რბილ ხმასთან შეიძლება დარბილდეს და იმავე ორგანოს რბილ ხმათ—**პ**-ნათ იქცეს: დირე**პ**ტორი—დირე**მ**ცია.

ამ სახით:

1) **ღ** იქცევა **თ**-ნათ: მოხა**ღ**ა—მოხ**თ**ა, სცა**ღ**ა—**ცთ**ა, **ცთ**ომილი.

2) **ზ** და **ძ**—**ძ**-ნათ *): ად**ზ**ომა—ად**მ**, რედა**პ**-ტორი, დირე**პ**ტორი—რედა**მ**ცია, დირე**მ**-ცია.

*) სიტყვაში ჯდომა **ღ** **ძ**-ნათ იქცევა: იჯ**მ**, ვიჯ**მ**.

- 3) **ღ**—**ხ**-ნათ: გაძ**ღ**ოლა—გაუძე**ხ**ვ! გაუძე**ხ**ვით!
გაძ**ღ**ომა—გამოძე**ხ**ი, გამოძე**ხ**ით.
- 4) **ს**—**ც**-ნათ: **ს**ამი—**ც**ამეტი (=სამმეტი).
- 5) **შ**—**ჩ**-ნათ: **შ**ვიდი—**ჩ**ვიდმეტი (=შვიდ-
მეტი).
- 6) **რ**—**ლ**-სათ: კახუ**რ**ი—გურუ**ლ**ი, იმერუ**ლ**ი
და სხვ. (იხ. გვ. 133, შენიშვ.); დამტკბა-
რი—დამცხრა**ლ**ი, მწერა**ლ**ი (იხ. გვ. 135,
შენიშვ.).
- აგრეთვე **ლ** **რ**-თ იქცევა: ლე**ლ**ი—ლერწამი
(იხ. გვ. 172).
- 7) **ლ** იქცევა **ნ**-რათ: ქორწი**ლ**ი—ქორწინება,
დაქორწინება, სიცი**ლ**ი—გაცი**ნ**ება, ძი-
ლი—დაძი**ნ**ება.
- 8) **მ** იქცევა **ი**-ნათ: სმ**მ**ნა—ვისმ**ი**ნე, დაქ**მ**რა—
დავიქ**ი**რე, შეკ**რ**მა—შევეკ**რ**იბე, დახვ**რ**მ-
ტა—დახვ**რ**ი**ტ**ე.
- 9) **ო** და **უ** იქცევა **ვ**-თ: მაწ**ო**ნი—მაწ**ვ**ნის,
ქ**ვ**შა—ქ**ვ**შიანი, თ**შ**არა—თ**შ**არა.

ლ ე ჟ ს თ ა წ ყ ო ზ ა .

ძართული სიტყვები გამოთქმაში ხმის ამაღლებას თხოულობს, მაგრამ ისე გამოჩენილათ არა, როგორც, მაგალითათ, ფრანგულსა, რუსულსა და სხვა ენებში.

სიტყვებში ხმის ამაღლებას შემდეგი კანონი აქვს:

1) მრმარცვლოვან სიტყვებში ხმის ამაღლება ბოლოდან მეორე მარცვალე მოხთება ხოლმე,

2) სამმარცვლოვანსა და საზოგადოთ მრავალ-მარცვლოვან სიტყვებში კი—ბოლოდან მესამე მარცვალზე:

ა) ძ'ცი, ქ'ლი, მ'მა, დ'და, უ'თო;

ბ) კ'ცები, ქ'ლები, ა'დგომა, სახ'რული, ბედნი'რება.

ქართული ლექსთაწყობა ხმის ამაღლებაზედაც არის დაფუძნებული და მარცვალთა რაოდენობაზეც, ასე რომ ქართული ლექსთაწყობა ფრანგული ენის ლექსთაწყობასა გავს—**სიღაბიურია**.

ლექსის თითოეულ სტრიქონს ტაეზი ეწოდება, ოთხ ტაეზს—**ხანა**,

ლექსის კითხვის დროს ყოველ ტაეზში საჭიროა აქა-იქ ოდნავ შეჩერება, ასე რომ ლექსის ყოველი ტაეზი, მარცვალთა რაოდენობის მიხედვით, რამდენმე ნაწევრათ გაიყოფება; თითოეულ ნაწევარს **ცეზურა** ეწოდება.

პვილოთ, მაგალითათ, თექვსმეტმარცვლოვანი ტაეზი:

„ნახეს უცხო მოყმე ვინმე, სჯდა მტირალი
[წყლისა პირსა“.

ამ ტაეზში ოთხი ცეზურაა: 1) ნახეს უცხო, 2) მოყმე ვინმე, 3) სჯდა მტირალი, 4) წყლისა პირსა.

ხმის ამაღლება ქართულ ლექსებში თითოეულ სიტყვაზე კი არ არის დამოკიდებული, არამედ ცეზურაზე. ხმის ამაღლება თითოეულ ცეზურაში ბალადან შესაძვე მარცვალზე უნდა მოხდეს, — მაგალითათ, ზევით მოყვანილი ტაეპი, ცეზურებითა და ხმის ამაღლებით, ასე გამოიხატება:

ნახე'ს უცხო|მოყმე' ვინმე,| სჯდა მტ'რალი| წყლი-
სა' პირსა.

*

ღღევანდელ მწერლობაში განსაკუთრებით შემდეგი ლექსთაწყობა იხმარება:

1. შაირი (თექვსმეტმარცვლოვანი ლექსი),
1. ჩახრუხაული *) (ოცმარცვლოვანი ლექსი),
3. მუსტაჴადი (თოთხმეტმარცვლოვანი ლექსი),
4. თეჴლისი (თერთმეტმარცვლოვანი ლექსი),
- ღ 5. ბაიათი (შვიდმარცვლოვანი ლექსი).

1. შ ა ი რ ი.

შაირი ორგვარია: მანძალი და დაბალი. ორივე გვარი შაირის თითოეული ტაეპი ცეზურებით ოთხ ნაწევრათ გაიყოფება; მანძალ შაირში ოთხივე ნაწევარი ერთი ზომისაა, ოთხ-ოთხი მარცვლისაგან შემდგარი, — მაგალითათ:

„ქაცმა'ნ საქმე| მოი'გვაროს,| ვექვ—ქმუ'ნვა-
სა| ესე' სჯობდეს.

---

*) ასე ეწოდება ჩახრუხადის სახელით, რომელმაც ეს ზომა პირველათ იხმარა.

ბქ თითოეულ ცეზურაში თავში დაბალი მარცხალი ან ხმაა, შუაზე ძაღალი და ბოლოში ორი დაბალი;—

ძაღალი შაირის მუსიკალური ნიშნებია:

ა—აა|ა—აა|ა—აა|ა—აა.

დაბალ შაირში პირველი და მესამე ნაწევარი ხუთ-ხუთი მარცვლისაგან შესდგება, მეორე და მეოთხე კი—სამ-სამისაგან,—მაგალითათ:

„იყო ორაბეთს|როს ტევან,|მეფე ღვთისაგან|სვიანი.“

დაბალი შაირის მუსიკალური ნიშნები:

აა—აა—აა|აა—აა|—აა.

შოთა რუსთაველს თავის პოემაში ორივე შაირი აქვს ნახმარი, მაგრამ ისე, რომ თითოეულ ხანაში ორივე გვარის შაირის წყობა არ შეგხვდებათ,—ან მთელათ ძაღალია, ან მთელათ დაბალი.

ჩვენი დროის მოშიარეებს კი ხშირათ აქვთ ზომა არეული—და ერთსა და იმავე ხანაში ზოგი ტაეპი მაღალია, ზოგი დაბალი,—მაგალითათ:

„შეცებ მეფემ თვალი მოკრა,—

ხალხი გაირდვა შუაზე:—

მოს მარჯვე ბიქს ბერიკაცი

მოყავს მის წინ მოედანზე“.

ბქ მეორე ტაეპი დაბალი შაირია, დანარჩენი კი მაღალი,—რაიცა სმენისათვის არ არის სასიამოვნო.

მორივე გვარი შაირი (მაღალიც და დაბალიც) მხოლოდ პოემებს შეშვენის,—იქ შეიძლება ზოგი ხანა მაღალი იყოს და ზოგი დაბალი, როგორც,

მაგალითათ, დაწყობილია „ვეფხისტყაოსანი“; პატარა ლექსს კი სხვადასხვა ზომა არ შეშვენის: ის ან მთელათ მაღალი შაირით უნდა იყოს დაწყობილი, ან მთელათ დაბალი შაირით.

✱

შაირი ახალ მწერლობაში ისე ხშირათ არ იხმარება, როგორც **რგული**.

რგული წარმოადგენს შემოკლებულ შაირს: თითოეულ ტაქტში ორი ცეზურაა, რვა მარცვლისაგან შემდგარი,—მაგალითათ:

ჭრელი პეპელა | დაათრო
და გააბრუა | იამა...
მას მიეპარა | ყმაწვილი,
დაიჭირა და | იამა.

---

2. ჩ ა ხ რ უ ხ ა უ ლ ი.

ჩახრუხულში თითოეული ცეზურა ხუთი მარცვლისაგან შესდგება,—მაგალითათ:

„სამშობლო'ს ცასა | ბნელათ გა'შლილი | მწუხრის
ზეწარი | გადაეფარა“.

ჩახრუხულის ზომით შეიძლება ოთხგვარი ლექსი დაიწეროს: 1) ოცმარცვლიანი ტაქტი, 2) თუთხმეტმარცვლიანი, 3) ათმარცვლიანი და 4) ხუთმარცვლიანი.

მაგალითები:

1. ნუ დავიმარხო ჩემსა მამულში, ჩემთა წინაპართ
საფლავებს შორის

ნუ დამიტროს სატრფომ გულისა, ნუცა დამე-
ცეს ცრემლი მწუხარის!
შავი ყორანი გამითხრის საფლავს მდელითა
შორის ტიალის მიდვრის —
და ქარიშხალი ძვალთა შეენილთა ზარით, ღრი-
ალით მიწას მომაყრის“...

2. ქართლსა ვიხილე ქალთა მეფაი, ტურფა ღიანა,
ქეკლუცი, ნაზი, ბადრი და ნორჩი, კეთილ-
ხმიანა;
მას ვედობილე, თაყვანსა ვსცემდი ძმიან-ღიანა, —
მაგრამ შავბედმა, მრისხანე ხვედრმა დამაზიანა.

3. შიქრმა და დარღმა სულ დამადუნა,
აღრე დამაჰკნო, დამაძაბუნა;
მრმოდდაათმა წელმა გამლუნა,
პისერში მაგრათ ჩამიკაკუნა.

ან მარტო ორრითმიანი (მეორესა და მეოთხე
ტაეპში):

ბაკვეთე ქარი, გააპე წყალი,
ბადაიარე კლდენი და ღრენი!
ზასწი, გაკურცხლე—და შემიმოკლე
მოუთმენელსა სავალი ღდენი!

4. რათ შემიყვარებ?
ზანა არ ვიცი!..
შენ ჯერ ნორჩი ხარ,
მე კი მოხუცი!..

ჩახრუხულს ყოველთვის ერთნაირი ცეზურა აქვს; თითოეული ცეზურის მუსიკალური ნიშნებია:
აა—აა.

---

3. მუსტაზადი.

მუსტაზადის თითოეული ტაეპი თოთხმეტი მარცვლისაგან შესდგება: პირველი და მესამე ცეზურა ხუთ-ხუთი მარცვალია, შუა ცეზურა კი—ოთხი მარცვალი,—მაგალითათ:

მიმრბის, მი'მაფრენს|უგზო'-უკვლოთ:ჩემი მერანი.

მუსტაზადში თითოეული ხანა შეიძლება ოთხი ტაეპისგანაც იყოს შემდგარი და ორისგანაც, და როცა ოთხი ტაეპია, რითმა ან ყველას აქვს, ან მარტო ორ ტაეპს (მეორესა და მეოთხეს).

მუსტაზადის თითოეული ტაეპის მუსიკალური ნიშნებია:

აა—აა|ა—აა|აა—აა.

---

4. თეჯლისი.

თეჯლისის თითოეულ ტაეპში სამი ცეზურაა, რომელიც სულ თერთმეტ მარცვალს შეადგენს, — მაგალითათ:

აღმა რთ-აღმართ | მივდი'ოდი | მე' ნელა.

როგორც მუსტაზადში, ისე აქაც თითოეული ხანა შეიძლება ოთხი ტაეპისგანაც იყოს შემდგარი და ორისგანაც.

ამის მუსიკალური ნიშნებია:

ა—აა | ა—აა —აა.

---

5. ბ ა ი ა თ ი.

ბაიათის თითოეულ ტაეპში ორი ცეზურაა, შვიდი მარცვლისაგან შემდგარი:

მოდრ', ჩემო | კა'ლამო!

ღრო ა'რს—მოგე|სა'ლამო,

და შე'ნით შე'ვი'მზადო

წყლოლი' გულის | მა'ლამო.

ბაიათის მუსიკალური ნიშნებია:

ა—აა | —აა

ს ა ს ვ ე ნ ი ნ ი შ ნ ე ბ ი.

წერტილი.

წერტილი იმ წინადადებათა შორის დაისმის, რომელთაც ერთმანეთ შორის ან სულ არავითარი კავშირი აქვთ, ან აქვთ კავშირი, მაგრამ ერთობ შორეული, — მაგალითათ:

მრთი მელა სოფელ-სოფელ დაცუნცულობდა. მრთ ალაგას ლილით სავსე სამღებრო ქვევრი პირ-ლია დარჩენილიყო. იქა-აქ სიარულის დროს მელა

ქვევრში ჩავარდა და შავათ შეღებილი შეიქნა. ღა-
იწყო სიარული. მრთი მამალი შემოეყარა.

წერტილ-მძიმე.

წერტილ-მძიმე იმ გავრცელებულ მთავარ წი-
ნადადებათა შორის დაისმის, რომელნიც აზრით
ერთმანეთთან არც ისე შორს არიან, რომ წერტი-
ლი დაისვას, და არც ისე ახლოს, რომ—მძიმე; მა-
გალითათ:

ვერ დაიჭირავს სიკვდილსა
ბზა ვიწრო, ვერცა კლდოვანი;
მისგან ყოველი გასწორდეს,
სუსტი და ძალგულოვანი;
ბოლოდ შეყარნეს მიწამან
მრთგან მოყმე და მხცოვანი;
სჯობს სიცოცხლესა ნაძრახსა
სიკვდილი სახელოვანი.

ბანსაკუთრებით აღწერაში:

ნახეს უცხო მოყმე ვინმე,
სჯდა მტირალი წყლისა პირსა;
შავი ცხენი სადავითა
ჰყვა ლომსა და ვითა გმირსა;
ხშირათ ესხა მარგალიტი
ლაგამ-აბჯარ-უნაგირსა;
ცრემლსა ვარდი დაეთრთვილა,
ბუღსა მდულრათ ანატირსა.

მას ტანსა კაბა ემოსა,
ბარე თმა ვეფხის ტყავისა;
ვეფხის ტყავისა ქუდივე
იყო სარქმელი თავისა;
ხელთა ნაჭერი მათრახი
ჭქონდა უმსხოსი მკლავისა;
ნახეს და ნახვა მოუნდათ
უცხოთა სანახვისა.

ხ ა წ ე ბ ა ს ა უ ბ ა დ შ ა .

მოთხრობაში, როცა მომქმედი პირების საუბარია მოყვანილი, იმის მაგიერ რომ დაასახელონ—ამ კაცმა ეს უთხრა, ამან ეს უპასუხაო,—თითოეული მოსაუბრის სიტყვების წინ დიდი ტირე (—) დაისმის,—მაგალითათ:

—უენი სახელი, ძმობილო?—მკითხა მან.

—ბაბრიელი.—უენი?—ახლა მე ვკითხე.

—ბლახუკა.

—სადაური ხარ?

—რაჭველი.—უენა?

მეც ვუთხარი, სადაურიცა ვარ.

(ილ. ჭავჭ. „ბლახის ნაამბობი“).

ძველუბური ქართული ენის ფორმები.

1. ძველი ქართული ენა ახალისგან საზოგადოთ იმით გაირჩეოდა, რომ ძველ ენაში სრულა

ფორმება იხმარებოდა,—მაგალითათ: კეთილისა კა-
ცისა, კეთილსა კაცსა, კეთილითა კაცითა, კეთილსა
კაცნი, კეთილითა კაცთა; აღვიდა, განვიდა, შთავიდა,
წარუძღვა; მთასა ზედა, წყალსა შინა; სრმალი,
მრთელი, მფრანგელი, მწამს და სხვ.

ახალმა ენამ ფორმები გაამარტივა, გაამსუბუ-
ქა—და ახლანდელ ქართულში სრული ფორმები
იშვიათათ იხმარება. ახლა უფრო ხშირათ ხმარო-
ბენ: კეთილი კაცის, კეთილ კაცს, კეთილი კაცით,
კეთილი კაცნი, კეთილ კაცებს, ან კეთილ კაცთა;
ავიდა, გავიდა, ჩავიდა, წაუძღვა; მთაზე, წყალში;
ხმალი, მთელი, ფრანგელი, მწამს.

*

2. ბანსაზღვრებითი სახელი უფრო ხშირათ
სასაზღვრ სიტყვას შემდეგ დაისმოდა,—მაგალითათ:
კაცა აცა, კაცისა მას, კაცისა მას, ხმათა დადითა,
ძალითა ძლიერთა და სხვ.

ახლა ხმარობენ: ის კაცი, ამ კაცს, ამ კაცს,
დადი ხმით და სხვ.

*

3. ნათესაობითი ბრუნვის ფორმა იბრუნვოდა
ხოლმე და სახელებს ისე ეთანხმებოდა, როგორც
ზედსართავი სახელი:

„შეთქვენეს მეფენა ქვეყანისანა“.—„ნეტარ
არს კაცი, რომელი არა მივიდა წინსვასა უღვო-
თასა და გზასა ცოდვითას არა დადგა“.—„სასუ-
ლითა მძმისათ და მასათ და სკლისა წმინდასა-
თა“.—„ქნელ კაცთანა!“

*

4. ი-ზე დაბოლოებულ სახელებს, როცა შე მასმენელათ იხმარებოდენ, დაბოლოების ი ეკვეცებოდა:

„სიმართლენი უფლისანი წრფელ არაან“.

„ხოლო მე ძატლ ვან, და არა კან“.

ზოგჯერ ჩვენი დროის მწერალნიც ხმარობენ ასე შეკვეცილ ფორმებს;

„არ იყო ხსიერ“ (ილ. ჭავჭ. „ზანდევგლი“).

„სულითა წრფელი, მშვიდი გულით, ფიქრით განწყენდი“ (ბრ. მრბ. „უსალმუნი“).

*

5. ი-ზე დაბოლოებული ადამიანთა სახელები ნათესაობითში ხშირათ ისი-ზე ბოლოვდებოდა:

„უსალმუნი ღვთისა“.—

„სახელი ღვთისა იაკობისა“.

6. ა-სა, ე-სა მ-სა და უ-ზე დაბოლოებულს არსებით სახელებს ხშირათ ბოლოში ჟ (ი) ემატებოდა:

„ჰსწვიმოს ცოდვილთა ზედა მახეჟ, ცეცხლი და წუნწებაჟ“ (უსალმ. 10, 1;).

ხალხურ ენაში ახლაც ხშირათ ემატება ბოლოში ი: ძამაი, დედაი, ძიაი, ძატრაი, ვანაი, და სხვ. (ქართლში); ძმაი, ღაი (იმერეთში).

*

7. მოთხოვნილი ბრუნვის მაგიერ საკუთარ სახელებში ხშირათ სახელობითი იხმარებოდა:

01ქვა ლეონ არაკი.—რქვა იესო მოწაფეთა თვისთა.

8. ძველ მწერლობაში ხშირათ იმისთანა სახის ზმნა იხმარებოდა, რომელიც რამდენჯერმე გამეორებულ მოქმედებას ნიშნავდა,—ე. ი. მნავაღვზათა სახას ზმნა.

ზანსაკუთრებით ხშირათ ეს სახე ნახმარია „მეფისტყაოსანში“ და „სიბრძნე-სიცრუის წიგნში“:

ა) „რა ესმოდის მღერა ყმისა, სმენად მხეცნი
მოვიდას,
მისვე ხმისა სიტკბოსაგან წყლით ქვანიცა გა-
მოსხდას:
ისმენდას, გაკვირდას, რა ატირდას, ატირ-
დას“.

ბ. ჩაყვის ცხრილი წყალში, და რა აავსას, სთქვის.

იშვიათათ ეს სახე ახალ მწერლობაშიც იხმარება:

„ზადაბრუნდის ჩვენი ციგა—
კოტრიელა, კოტრიელა!“ (რაფ. მრისთ).

*

9. როცა დამატება მრავლობით რიცხვში იყო; უმემსმენელი, მრავლობითი რიცხვის ნიშნათ, შუაში ნ-ს ჩაირთავდა:

„თვალსა ამპარტავეანთანი დაამდაბლნე“

(**ფსალ.** 17, 27).

„მეფემან იხმნა გეოსონა“ („**ვეფხ.**“).

„თვალსა დახუჭნა“ („**სიბ.-სიცრ.**“).

*

10. ახლანდელი **მ**6-ის მაგიერ ნამყო **II**-ში
ბმნები **მ**ს-ზე ბოლოვდებოდა:

„**შეათქვნეს** მეფენი ქვეყანისანი“ (**ფსალ.**).

„**მოვიდეს** სრულნი არაბნი“ („**ვეფხ.**“).

„**თამაშობდეს** და უჭვრეტდეს“ (იქვე).

შ ი ნ ა ა რ ს ი .

	გვ.
1. მოსამზადებელი კლასის კურსი .	3—33.
2. პირველი კლასის კურსი .	34—89
3. მეორე კლასის კურსი	90—141.
4. მესამე კლასის კურსი	. 142—198.

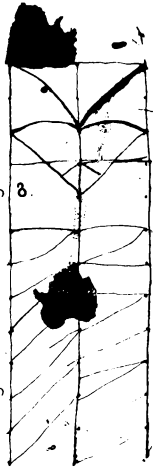
გაანსჯორეთ უმცთოგევი:

ბეგრლი:

ღაბეკდლიია:

უნდა იყოს:

- 3 საგანს .
- 4 ბრუნვევა
- 15 შორისდებული
- 55 მდიდარი კაცს
- 70 პირველ პირში ბ.
- 90 მე ვიწერე
- 124 როფორც
- 136 სხვადასვა
- 142 უნდა უყოს
- „ ღიმიტრისი
- 146 მიმდევრობითი
- 162 რიცვის
- 186 მარცვალე

- საგანს.
- ბრუნვევა.
- შორისდებული.
- მდიდარ კაცს.
- პირველ პირში მ.
- მე ვიწერე.
- როგორც.
- სხვადასხვა.
- უნდა იყოს.
- ღიმიტრისა.
- მიმდევრობითი.
- რიცვის.
- მარცვალზე.

